

Ἡ νύχτα τοῦ Πασκάλ

τοῦ π. JEAN DANIELOU
 Καθηγητοῦ τοῦ Καθολικοῦ Πανεπιστημίου
 τῶν Παρισίων

Ο Πασκάλ μᾶς ἔμαθε πῶς τὰ πνευματικὰ γεγονότα, πού ἀνήκουν στήν τάξη τῆς ἀγάπης, εἶναι πιό σπουδαία ἀπό τὰ κατορθώματα τῶν θαλασσοπόρων καπετάνιων καί τις ἐφευρέσεις τῶν σοφῶν. «Ἐνα ἀπό αὐτὰ τὰ γεγονότα θά μνημονεύσουμε στή συνέχεια.. Τό γεγονός αὐτό ἔχει γιά μᾶς ἰδιαίτερη ἀξία, γιατί ἔπαιξε ἀποφασιστικό ρόλο γιά τή μοῖρα τοῦ Πασκάλ καί γιατί ἡ συνάντησή με τόν Πασκάλ ἔπαιξε κάποιο ρόλο καί γιά τόν καθένα μας. «Ὁ Πασκάλ ἔχει μπῆ μέσα στή μοῖρα μας, γράφει ὁ Μωριάκ, τῆ στιγμή πού μέσα μας διαδεχόταν σέ μιὰ κατάσταση μέθης καί ἐκστάσεως ὁ ἔφηβος τὸ γεμᾶτο εὐσέβεια καί εὐπιστία παιδί. Τῆ στιγμή ἐκείνη καθῶς ἀνασηκῶνεται ὁ νέος λίγο πιό ψηλά ἀπ' τῆ φωλιά του, ἀνακαλύπτει ξαφνικά τὸ διπλὸ σύμπαν τῆς γνώσεως καί τῶν παθῶν. Τῆ στιγμή αὐτῆ πού ἀπό μιὰν ἐντύπωση ἢ ἀπὸ ὠρισμένες εἰκόνες σταθεροποιεῖται ἡ ἐκλογή ἑνὸς ἐφήβου, ἡ συνάντησή του με τόν Πασκάλ μπορεῖ νᾶναι ἀποφασιστική: Κάθε εἴδους μεγαλεῖο θρῖσκεται στήν ψυχὴ ἑνὸς ἀνθρώπου, πού εἶναι ἀκριβῶς αὐτός ὁ Χριστιανός!» Στῆ ζωὴ λοιπὸν τοῦ Πασκάλ, ἡ ἀποφασιστικὴ στιγμή εἶναι αὐτῆ ἡ νύχτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24ῃ Νοεμβρίου 1654. «Τὸ ἔτος τῆς χάριτος 1654. Δευτέρα 23 Νοεμβρίου, μνήμη τοῦ ἀγίου Κλήμεντος πάπα καί μάρτυρος καί τῶν ἄλλων πού ἀναγράφονται στὸ μαρτυρολόγιο, παραμονὴ τοῦ ἀγίου Χρυσογόνου μάρτυρος

καί ἄλλων. Ἄπο τις 10½ τὸ βράδυ περίπου, ὡς τις 12½ τὰ μεσάνυχτα».

Τὸ 1654 ὁ Πασκάλ, πού δὲν εἶναι παρὰ ἡλικίας τριανταενὸς ἐτῶν, διαπρέπει παντοῦ. Ἡ ἐπιστημονικὴ του ἰδιοφυΐα τὸν ἔκαμε ὀνομαστό σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη. Μὲ τὰ πειράματά του πάνω στήν ἀτμοσφαιρικὴ πίεση ἀνέτρεψε τις παλιές σχολαστικὲς θέσεις σχετικὰ με τὸ κενό. Στὰ μαθηματικὰ διαβλέπει τις ἀρχές τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ λογισμοῦ. Δὲν περιορίζεται ὅμως μόνο στίς ἔρευνές του. Ἀγαπάει καί τὴν κοσμικὴ ζωὴ. Συχνά ζεῖ στυ δούκα de Roannez, στῆς ἀδελφῆς του Charlotte, στυ ἱππότη de Μένε. Ἐν τούτοις, ὁμολογεῖ ἡ ἀδελφὴ του Jaqueline, μέσα στυ πλῆθος αὐτῶν τῶν μεγάλων του ἀπασχολήσεων καί τόσων ἄλλων ζητημάτων πού μπορούσαν νὰ τὸν κάνουν νὰ ἀγαπήσῃ τὸν κόσμο, πρᾶγμα πού οἱ ἄλλοι εἶχαν κάθε δικαίωμα νὰ τὸ πιστεύουν, κατὰ θάθος ἐπιθυμοῦσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν κοσμικὴ ζωὴ. Μιὰ ἔσχατη ἀπέχθεια, πού εἶχε γιά τις τρέλλες καί τις κοσμικὲς διασκεδάσεις καί οἱ ἀδιάκοπες τύψεις τῆς συνειδήσεώς του, φανέρωναν πῶς ἦταν ἀποδεδειγμένος ἀπὸ ὅλα κατὰ τρόπο πού δὲν ἦταν καθόλου τυχαῖος.

Μ' αὐτὲς τις ψυχικὲς διαθέσεις τὸν θρῖσκει ἡ νύχτα τῆς 23ης Νοεμβρίου. Ἐμενε τότε σ' ἕνα σπῆτι πού τὸ ξαναβρῆκε ὁ Jean Mesnard. Τὸ σπῆτι αὐτὸ θρῖσκεται στήν ὁδὸ Monsieur-le-Prince ἀριθ. 24. Ἐκεῖ ἐπρόκειτο νὰ γράψῃ τις «Σ κέψεις»

του. Τό είχε διαλέξει άναμφιβόλως για νά είναι κοντά στη Jaqueline, πού έμενε στο Port-Royal στο Παρίσι. Έκει πραγματοποιήθηκε τό άποφασιστικό γεγονός, του όποιου τό περιεχόμενο κατάρχισε σ' ένα κακογραμμένο κείμενο. Τό κείμενο αυτό ώνομάστηκε Memorial. Άνακαλύφθηκε τήν ήμέρα του θανάτου του τυλιγμένο σ' ένα κομμάτι περγαμηνής και ραμμένο στό ρούχα του.

Ό Πασκάλ είχε γράψει τό κείμενο αυτό μόναχα για τόν έαυτό του. Δέν είναι λογοτέχνημα. Δέν προκαλεί τήν περιέργεια του πνεύματος. Άνήκει στό μυστικό κόσμο της καρδιάς και του έργου του Θεού μέσα σ' αυτή. Δέν είναι κείμενο πού κάνει λόγο για τήν άγάπη. Είναι κείμενο πού μιλάει ή ίδια ή άγάπη. Τραβάει άπό μπροστά μας τόν πέπλο τών φαινομένων και μάς δείχνει τή ζωή της άγάπης πάνω στη λειτουργία της. Άποκαλύπτει προσευχή. Είναι ή ίδια ή προσευχή, ό διάλογος της ψυχής με τό Θεό της, αυτός ό μυστηριώδης διάλογος, στον όποίο δέν άκούμε παρά τήν άπάντηση του ανθρώπου, πού όμως μάς καθιστά άπτη τήν παρουσία του Θεού.

Τά σκοτεινά σημεία, οί δυσκολίες, οί ξηρές έκφράσεις έξαφανίζονται ξαφνικά. Πῦρ. Είπαν ένα σωρό πράγματα γύρω άπ' αυτή τή λέξη. Και τόσο κούφια. Ό André Blanchet μάς ζαναφέρειν στό σωστό δρόμο, συσχετίζοντας τή λέξη αυτή με τή συνέχεια: Θεός του Άβραάμ, του Ίσαάκ και του Ίακώβ. Γιατί ή άποκάλυψη του Θεού του Άβραάμ, του Ίσαάκ και του Ίακώβ έγινε μέσα άπό φωτιά. (Έξόδ. γ' 2-6). Ξέρουμε πόσο είχε τραφή άπό τήν Άγ. Γραφή ό Πασκάλ. Η Άγ. Γραφή ήταν «τό κέντρο της καρδιάς του... και τήν ήξερε σχεδόν όλη άπ' έξω», έγραψε γι' αυτόν ό Gilbert Périer στη ζωή του άδελφού του. Στη γλώσσα της Γραφής πρέπει νά άναζητήσουμε τις έκφράσεις του Memorial.

Πρέπει όμως νά πάμε πιό μακριά. Ό ύπαιγιμός της Φλεγομένης Βάτου δέν είναι άπλη άνάμνηση. Γνωρίζουμε, ότι για τόν Πασκάλ, πού ήταν σ' αυτό πνευ-

ματικός κληρονόμος τών Πατέρων της Έκκλησίας και μάλιστα του Αύγουστίνου, τό κλειδί της Άγίας Γραφής πρέπει νά άναζητηθή στην άναγωγή. Για τόν Πασκάλ δηλαδή ό ίδιος Θεός ένεργεί τις ίδιες πράξεις και όταν έλευθερών τόν Ίσραήλ άπό τήν Αίγυπτο και όταν έλευθερών τό Χριστό άπό τό κράτος του θανάτου και όταν έλευθερών τόν κατηχούμενο άπό τήν άμαρτία. Τό πῦρ πού λάμπει αυτό τό θράδυ για τόν Πασκάλ είναι αυτό πού είχε λάμπει για τό Μωϋσή, είναι τό ίδιο πού «διεμερίσθη» στους άποστόλους τήν ήμέρα της Πεντηκοστής, είναι αυτό πού έξακολουθεί νά «διαμερίζεται» μέσα στην Έκκλησία. Ό Πασκάλ καταλαβαίνει για τόν έαυτό του, ότι θρίσκειτα μέσα στό συνεχές ρεύμα της Ιεράς Ιστορίας, πού είναι ή Ιστορία τών μεγάλων έργων του Θεού στό σύμπαν τών υλικών σωμάτων και στό σύμπαν τών καρδιών. Συνεπώς σ' όλην αυτή τήν Ιστορία τό πῦρ έκφράζει τήν ένεργεια του ζώντος Θεού, πού δρᾶ στις καρδιές, τις έγγίζει, τις μεταστρέφει, διαλύει τά σκοτάδια τους, έκδηλώνεται με τήν κυρίαρχη ύπαρξή του. Αυτό τό πῦρ καταυγάξει τήν καρδιά του Πασκάλ, όπως άλλοτε τήν καρδιά του Αύγουστίνου: «Άργά σέ γνώρισα, Όμορφιά τόσο άρχαία, μά και τόσο νέα. Ήσουν μαζή μου, αλλά δέν ήμουν μαζή σου, γιατί με κρατούσαν μακριά σου τόσα πράγματα, πού δέν θά ύπήρχαν καθόλου, χωρίς τή δική σου δύναμη. Έλαμψες και ξδιωξες τήν τύφλωσή μου».

Ό Θεός πού φανερώνεται σ' αυτή τή φωτιά είναι ό Θεός του Άβραάμ, του Ίσαάκ και του Ίακώβ, όχι τών φιλοσόφων και τών επιστημόνων. Τό ξέρει αυτό ό Πασκάλ, γιατί είναι έπιστήμων και φιλόσοφος. Είναι αλήθεια πώς οί φιλόσοφοι μπορούν νά γνωρίσουν κάτι για τό Θεό. Όμως τό Θεό του Άβραάμ, του Ίσαάκ και του Ίακώβ δέν μπορούν οί φιλόσοφοι νά τόν γνωρίσουν, γιατί δέν είναι μόνον ή άρχή τών πάντων πού τήν προσεγγίζουμε άνεβαίνοντας τήν κλίμακα τών αίτιων και αίτιατων, αλλά είναι ό Θεός πού παρεμβαίνει στην

ὑπαρξῆ κάθε ἀνθρώπου χωρὶς καμμιά ἄλλη αἰτία, παρὰ μόνον τὴν ἐλευθερὴ πρωτοβουλία τῆς ἀγάπης του. Ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ κάθε ἀνθρώπινη ψυχὴ μὲ μιὰ ἀγάπη προσωπικὴ, τὸ μαθαίνουμε ἀπὸ τὴν Ἀποκάλυψη μονάχα. Ὁ Πασκάλ τὸ εἶπε μὲ μιὰ σύντομη διατύπωση: «Τὸ πνεῦμα ἔχει τὴ δική του τάξη πού ἰσχύει κατ' ἀρχὴν καὶ δυνάμει ἀποδείξεων. Ἡ καρδιά ὅμως ἔχει μιὰ ἄλλη τάξη. Δὲν ἀποδεικνύει κανεὶς, ὅτι πρέπει νὰ τὸν ἀγαποῦν». Ὁ Πασκάλ τὸ θράδου αὐτὸ ξέρει πὼς τὸν ἀγαποῦν. Τὸ ξέρει ἀπὸ Ἐκείνον πού μιλάει στὴν καρδιά.

Αὐτὸν τὸν Θεὸ δὲν μπορεῖ ὁ ἀνθρώπος νὰ τὸν κατακτήσῃ μὲ τὴ δύναμη τοῦ λογικοῦ του. Μόλις τὸν πιάνει, ξεφεύγει. Φανερόνεται ὅμως σ' ἐκείνους πού ξαναγουρίζουν κοντὰ του. Ἄν δὲν εἶχε λάμψει μέχρι τώρα στὴν καρδιά τοῦ Πασκάλ, αἰτία του εἶχε τὴν ἀντίστασή του. Μόνον αὐτὸ τὸ θράδου ἔσπασε ἡ ἀντίσταση τῆς καρδιάς του. Παραδέχεται, ὅτι τὸ μεγαλεῖο τῆς διάνοιας, πού μὲ πάθος λατρεύει, εἶναι ἀδύναμο στὴν περίπτωσή αὐτή. Μόνο ἡ ταπεινώση τῆς καρδιάς ὀδηγεῖ στοῦ Θεοῦ, πού «μένει κρυμμένος γιὰ τοὺς σοφοὺς καὶ συνετοὺς, ἀλλὰ ἀποκαλύπτεται στοὺς μικροὺς». Ἀποκαλύπτεται αὐτὸ τὸ θράδου στὸν Πασκάλ. δηλαδὴ τὸν εἰσάγει σ' ἕνα κόσμον, πού τὸν ἀγνοοῦσε ὡς τότε. Ὁ κόσμος αὐτὸς ἐπιβάλλεται στὴν καρδιά του μὲ τὴν κυρίαρχη πραγματικότητά του. Κι' αὐτὸς δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν ζῶντα Θεό, γιὰ τὸν ὅποιο ἡ Ἄγ. Γραφὴ λέει, ὅτι ὁ ἀνθρώπος δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἰδῇ χωρὶς νὰ πεθάνῃ. Εἶναι τόσο ἔντονον τὸ μεγαλεῖο του, ὥστε ἂν φανερωνόταν πέρα γιὰ πέρα σὲ μᾶς θὰ πέφταμε «νεκροὶ κάτω ἀπὸ τὴν φοβερὴ δύναμη τῆς παρουσίας του».

Βεβαιότης. Βεβαιότης. Δὲν εἶναι πιὰ ἡ βεβαιότης γιὰ ἀφηρημένες ἀλήθειες. «Γνωρίζουμε τὴν ἀλήθεια ὄχι μόνον μὲ τὸ λογικόν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν καρδιά». **Συναίσθημα.** Ἡ καρδιά αἰσθάνεται τὸ Θεὸ καὶ ὄχι τὸ λογικόν. Νὰ τί εἶναι ἡ πίστη. «Θεὸς αἰσθητὸς στὴν καρδιά», **Χαρὰ.** Κι' ἡ χαρὰ αὐτὴ εἶναι ἀλ-

λοιώτικη. Εἶναι ἡ θεϊκὴ χαρὰ πού ἐγγίζει τὴν καρδιά. Τίποτε πιὰ δὲν θὰ ἔχη γιὰ τὴν καρδιά τὴ γλυκεῖα γεύση πού ἔχει ὁ Θεός. Γιατί εἶναι χαρὰ διαφορετικώτερη ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες χαρές. Εἶναι ἡ χαρὰ Πνεύματος Ἁγίου, γιὰ τὴν ὁποία μιλάει ὁ ἀπόστολος Παῦλος. **Εἰρήνη.** «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν. Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν». «Ὅχι αὐτὴν πού δίδει ὁ κόσμος, ἀλλὰ αὐτὴν πού δίνει ὁ Θεός». Εἶναι ἡ εἰρήνη πού ξεπερνάει κάθε συναίσθημα. Γιατί αὐτὸ εἶναι τὸ δρᾶμα τῶν λέξεων. Δὲν μποροῦμε νὰ χρησιμοποιήσουμε παρὰ μόνον λέξεις δανεισμένες ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου γιὰ νὰ δηλώσουμε αὐτὸ πού εἶναι διαφορετικῆς φύσεως. Τὸ ξέρει αὐτὸ ὁ Πασκάλ πολὺ καλά. Τὰ λόγια τῆς Γραφῆς τυφλώνουν τοὺς μὲν καὶ φωτίζουν τοὺς δέ. Μόνον τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐπιτρέπει νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι εἶναι ἔργο τοῦ Πνεύματος.

«**Θεὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.** Ὁ Θεὸς μίλησε στὴν καρδιά τοῦ Πασκάλ. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ καινούργιο. Ὁ Θεὸς ὅμως πού μίλησε, δὲν εἶναι ἕνας καινούργιος Θεός. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐμπειρία αὐτῆς τῆς νύχτας δὲν τὸν μαθαίνει κάτι καινούργιο. Τοῦ καθιστᾷ μόνον μέσα του πραγματικόν, ὅτι τοῦ ἦταν ἤδη γνωστό. Δὲν ὑπάρχει ἰδιαίτερη ἀποκάλυψη. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἀποκάλυψη ἀπὸ ἐκείνη πού ἔκανε ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ὁ Θεὸς τοῦ Πασκάλ δὲν εἶναι ὁ Θεὸς τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας. Εἶναι ὁ Θεὸς τῆς πίστεως. Αὐτὸν τὸ Θεὸ τῆς πίστεως τὸν ξέρει ἤδη, γιατί ἐγνώριζε τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Ἐδῶ ὅμως εἶναι τὸ δρᾶμα. Δὲν τὸν ἐγνώριζε ἀκόμα, γιατί δὲν εἶχε ἐπιστρέψει στοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὰ μάτια τῆς πίστεως δὲν εἶχαν ἀνοίξει μέσα του.

Ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ εἶναι αὐτὸς πού ἀποκαλύφθηκε πλήρως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Καὶ τώρα μόνον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ μᾶς ἀποκαλύπτεται. «Δὲν γνωρίζουμε τὸ Θεὸ παρὰ διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Χωρὶς αὐτὸν τὸν Μεσίτη κόβεται κάθε ἐπικοινωνία μὲ τὸ Θεό. Διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γνωρίζουμε τὸ Θεό. Καὶ δὲν γνωρίζουμε μονάχα τὸ Θεὸ μέ-

σω του Χριστού, αλλά και τον έαυτό μας δεν μπορούμε να τον γνωρίσουμε παρά διά του 'Ιησού Χριστού. Δεν γνωρίζουμε τη ζωή και το θάνατο παρά διά του 'Ιησού Χριστού. Μακριά από τον 'Ιησού Χριστό δεν ξέρουμε τί είναι ή ζωή μας, τί είναι ο Θεός, τί είναι ο έαυτός μας».

Λημοσύνη του κόσμου. Μέσα στο φῶς του Θεού ο Πασκάλ καταλαβαίνει τί είναι ο κόσμος. Είναι ο κόσμος, μέσα στον οποίο έζησε, από τον οποίο ένωιωθε τόσο δύσκολο να ξεριζωθῆ, από τον οποίο όμως αισθάνεται ξαφνικά τον έαυτό του ξεκολλημένο και εισδύει βαθειά στην άπáτη και το ψέμμα του. Γιατί ο κόσμος δεν γνωρίζει το Θεό. «Πάτερ δίκαιε, και ο κόσμος σε οὐκ έγνω». 'Ο κόσμος κατεδίκασε τον 'Ιησού Χριστό και ο Χριστός καταδικάζει τον κόσμο. Δεν μπορεί κανείς να αγαπᾶ και το Θεό και τον κόσμο. Και δεν άγνοεί μονάχα το Θεό ο κόσμος, αλλά άγνοεί και τον άνθρωπο. Μόνον ο Χριστός μᾶς μαθαίνει τί είμαστε.

Μεγαλειό της ανθρώπινης ψυχῆς. Μέσα στο φῶς του 'Ιησού Χριστού γνωρίζει ο άνθρωπος τον έαυτό του. 'Ο Σωκράτης είχε πῆ: «Γνωθι σαυτόν». 'Ο Πασκάλ όμως άπαντᾶ: Δεν γνωρίζουμε τον έαυτό μας παρά διά μέσου του 'Ιησού Χριστού. Δεν γνωρίζουμε το μεγαλειό μας παρά διά του 'Ιησού Χριστού. Γιατί ή κλήσις μας έν Χριστῷ 'Ιησού συνιστᾶ το μεγαλειό μας. 'Επομένως αυτό δεν το κατάλαβε ο Σωκράτης, δεν το κατάλαβαν οί φιλόσοφοι, δεν το γνωρίζει ο κόσμος. 'Από το «έσφραγισμένον σφραγίσιν έπίτᾶ» βιβλίο που έχει μέσα του το μυστικό του προορισμού μας, το μυστικό της καταγωγῆς των πραγμάτων, γιά το οποίο ο Maurice de Guérin έλεγε κάπου: «Μά που έχουν κρύψει οί Θεοί την πέτρα που το σκεπάζει;» μόνον ο 'Ιησούς άφαιρεί τις σφραγίδες.

Χαρά. Χαρά. Χαρά. Δάκρυα χαρᾶς. Δεν είναι πιά ή χαρά της θεσιότητος, αλλά ή χαρά της άπλευθερώσεως. 'Ο Πασκάλ άποδεικνύει, ότι τᾶ δεσμά της καρδιάς του έχουν λυθῆ. Μέχρι τότε ήταν μοιρασμένη ανάμεσα στο

Χριστό και στον κόσμο. Και στο διχασμό της καρδιάς βασιλεύει πάντα ή μελαγχολία και ή θλίψη. 'Αλλά ο κόσμος την έχει πιά αφήσει έλεύθερη, μιά που έσπασαν τᾶ δεσμά που μ' αυτά την κρατούσε. Τίποτε μέσα της δεν άνήκει στον κόσμο. **Λημοσύνη του κόσμου και των πάντων.** Αισθάνεται άπλευθερωμένος από αυτό το κάτι που ύπῆρχε μέσα του και τον κρατούσε ακόμα προσκολλημένο στον κόσμο. Δεν ύπάρχει πιά παρά μονάχα ο Θεός. 'Η σκέψη πάει στον 'Ιγνάτιο 'Αντιοχείας: «'Ο έμὸς έρωσ έσταύρωται, και οὐκ έστι έν έμοι πῦρ φιλοῦν τι' ὕδωρ δέ ζῶν άλλόμενον έν έμοί, έσωθέν μοι λέγει' δεῦρο πρὸς τον Πατέρα». (Πρὸς Ρωμ. VII, 23-25). Τᾶ πάντα είναι άπλά. Δεν χρειάζεται πιά από δῶ και πέρα παρά να ακολουθήσουμε το Χριστό. **'Ο Θεός δεν βρίσκεται παρά στην οδό του Εὐαγγελίου.** Και αυτό σημαίνει: 'Ακολουθῶ τον φτωχό 'Ιησού. «'Αγαπᾶ τη φτώχεια, γιὰτί την αγαπήσε». 'Ακολουθῶ τον ταπεινό 'Ιησού. 'Ακολουθῶ τον σταυρωμένο 'Ιησού. «Δεν πρέπει να ένωνώμαστε παρά στους πόνους του». «'Ολα αυτά ο κόσμος τᾶ άποστρέφεται. 'Η χάρις όμως που έγγίζει την καρδιά του Πασκάλ, του τᾶ κάνει ευχάριστα. 'Ο,τι ο κόσμος δνομάζει χαρά, είναι πικρό. 'Η πικρία του σταυρού είναι χαρά. Γιατί ο 'Ιησούς Χριστός κάνει γλυκό ο,τι είναι πικρό και πικρό ο,τι είναι γλυκό.

Δάκρυα χαρᾶς. Δάκρυα που μοιάζουν με καινούργιο θάπτισμα, το οποίο άνανεώνει την ψυχή. «Γεμάτες φῶς σταγόνες του 'Ιορδάνη της Χάριτος», είχε πῆ ή Mme Lot-Boisodine. "Οχι δάκρυα σαρκικά, δάκρυα μανιακῆς οργῆς ή θλίψεως, που ξεριζώνουν τις άπατημένες έλπίδες μας. Ούτε καν δάκρυα μετανοίας, δάκρυα του άμαρτωλού που συχωρήθηκε. 'Αλλά δάκρυα που ανάθλῦζουν κάτω άπ' το πολυ μεγάλο γιά τον σαρκικόν άνθρωπο βάρος της θείας χαρᾶς, της μακαριότητος που τη διέκρινε γιά μιά στιγμή και που ρίχνει δλα τᾶ άλλα μέσα στη λήθη.

Χωρίσθηκα άπ' αυτόν. Τη στιγμή

πού φαίνεται πώς ὅλη ἡ σκοτεινιά διαλύεται, ὅλα ἔχουν ἀλλάξει, ξεπηδάει ξαναφοβερό ἐνδεχόμενο. Αὐτὸν τὸ Θεό, πού βλέπει κανεὶς πὼς εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ τοῦ ἀνήκη, ὑπάρχει φόβος νὰ τὸν χάσῃ. Καὶ ὄχι μόνον μπορῶ νὰ τὸν ἀποχωρισθῶ, ἀλλὰ εἶμαι χωρισμένος ἀπ' αὐτόν. Εἶναι δυνατὸν νὰ χάσω αὐτὴ τὴ χάρα. Εἶναι δυνατὸν νὰ ξαναγυρίσω στὰ σκοτάδια. Μεγαλεῖο καὶ ἀθλιότητα τοῦ ἀνθρώπου. "Ἄν ὁ Πασκάλ ἔγραψε τὸ Memorial στὰ ρούχα του, τῶκανε γιὰ νὰ μὴ ξεχάσῃ ποτὲ αὐτὴ τὴν ἔνωση μὲ τὸ Θεό, γιατί ἤξερε πὼς ἦταν ἱκανὸς νὰ τὸ ξεχάσῃ.

Καὶ ἐδῶ ξανά πάλι ἀναπηδάει ἡ ἱερὰ ἱστορία στὴ μνήμη του. Dereliquerunt me fonte aquae vivae. «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς». Ὁ Θεὸς φανερώθηκε στὸν Ἰσραὴλ μὲ τὸ πῦρ τοῦ Σινᾶ. Ἀλλὰ ὁ Ἰσραὴλ ἀπεστράφη, γύρισε τὶς πλάτες στὸ Θεό, γιὰ νὰ λατρεύσῃ τὸ χρυσὸ μόσχο. Ὁλη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ ἱστορία τῶν ἀπιστιῶν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη γνωρίσει τί εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ὅμως νὰ τοῦ στρέφῃ τὰ νῶτα καὶ νὰ χωρίζεται ἀπὸ αὐτόν. Ἡ ἀδυσώπητη μαρτυρία τῆς Ἀγ. Γραφῆς τὸ μαρτυρεῖ αὐτὸ διαρκῶς.

Τὴ στιγμή αὐτὴν κυριεύει ἡ ἀγωνία τὴν ψυχὴ τοῦ Πασκάλ. «*Θεέ μου, θὰ μὲ ἐγκαταλείψῃς; Εἶθε νὰ μὴ χωρισθῶ ἀπὸ σένα αἰωνίως!*» Κανένας ὑπομνηματιστής, ἀπὸ ὅ,τι μπορῶ νὰ ξέρω, δὲν ἔχει ὑπογραμμίσει ἐδῶ τὴ λέξη *αἰωνίως*, δηλαδὴ τὴν ξαφνικὴ ἐμφάνιση στὴν ψυχὴ τοῦ Πασκάλ τὴ στιγμή ἐκείνη τῆς ἀγωνίας μπροστὰ στὸ μυστήριό τῆς αἰώνιας καταδίκης. Μέχρι τότε δὲν ἤξερε τί ἦταν. Γιατί αἰώνια καταδίκη σημαίνει στέρηση τοῦ Θεοῦ. Μέχρι τώρα δὲν ἤξερε τί ἦταν ὁ Θεός. Δὲν ἤξερε λοιπὸν τί εἶναι ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τὸ Θεό.

Θεέ μου, θὰ μὲ ἐγκαταλείψῃς; Οἱ σχολιαστὲς παραθέτουν ἐδῶ τὸ χωρίο κζ' 46 τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, ὅπου σημειώνεται ἡ κραυγὴ τοῦ Χριστοῦ πᾶν ὁ τὸν σταυρῶ. Μᾶλλον ὅμως πρέπει νὰ θυμηθοῦμε τὸ χωρίο τοῦ ψαλμοῦ ποῦ

λέει: «Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ καὶ μὴ ἐκκλίνῃς ἐν ὀργῇ ἀπὸ τοῦ δούλου σου· βοηθός μου γενοῦ, μὴ ἀποσκορακίσῃς με καὶ μὴ ἐγκαταλείπῃς με ὁ Θεὸς ὁ σωτὴρ μου (Ψαλ. κστ' 9). Μίλησαν γιὰ τὴν ἀγωνία τοῦ Πασκάλ. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἀγωνία δὲν εἶναι ἡ μεταφυσικὴ ἀγωνία μπροστὰ στὸ ἄπειρο. Ἡ χριστιανικὴ ἀγωνία, τὸ διέκρινε πολὺ καλὰ ὁ Guardini, εἶναι ἡ τραγικότητα τῆς ἀγάπης, τὸ ἐνδεχόμενο τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ ὄχι μόνο νὰ ἀποχωρισθῇ κανεὶς τὸ Θεό, ἀλλὰ νὰ χωρισθῇ καὶ ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό. *Ἰησοῦς Χριστός, Ἰησοῦς Χριστός. Τὸν εἶχα ἀποχωρισθῆ.* Ὁ στοχασμὸς τοῦ Πασκάλ περνáει ἀπ' τοὺς ἴδιους δρόμους. Ἡ διπλὴ χαρὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Memorial ἀντιστοιχεῖ στὸ διπλὸ χωρισμό. Χωρισμὸς ἀπὸ τὸ Θεό σημαίνει χωρισμὸ ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Πὼς νὰ ὑποφέρῃ τὸ χωρισμὸ ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό; «Χωρὶς τὸν Ἰησοῦ Χριστό ἡ ζωὴ θὰ ἦταν ἕνας ἄδης», θὰ γράφῃ ὁ Πασκάλ στὶς «Σκέψεις» του. Καὶ ἀκόμη: «Μακρὰ ἀπ' τὸ Χριστό δὲν ὑπάρχει παρὰ κακία, ἀθλιότητα, πλάνη, σκοτάδι, θάνατος, ἀπελπισία. Εἶθε νὰ μὴ τὸν ἀποχωρισθῶ ποτέ».

Πὼς ὅμως θὰ ἀποφύγῃ κανένας τὸ χωρισμὸ ἀπὸ τὸ Θεό καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστό; *Δὲν διατηρεῖται (ὁ δεσμὸς αὐτός) παρὰ περπατώντας τοὺς δρόμους ποῦ διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιο.* Μόλις πρὸ ὀλίγου ὁ Πασκάλ ἔγραφε ὅτι δὲν βρίσκει κανεὶς τὸ Θεό παρὰ ἀκολουθώντας τὸ δρόμο ποῦ διδάσκει τὸ Εὐαγγέλιο. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο φυλάγεται κι' ὅλας. Αὐτὸ εἶναι τὸ μοναδικὸ πρόβλημα. Πὼς νὰ μὴ χάσῃ κανεὶς τὴ θεβαιότητα, τὴ χάρι, τὴ χαρὰ; Δὲν ὑπάρχει παρὰ ἕνα μονάχα μέσον: τὸ Εὐαγγέλιο. Πρέπει κανεὶς νὰ στέκεται στὸ Εὐαγγέλιο. Πρέπει νὰ πάρῃ τὸ Εὐαγγέλιο κατὰ γράμμα. Ὁ Πασκάλ προβλέπει πὼς θάρθῃ ἡ ὥρα, ποῦ ἡ χάρις, ἡ ὁποία τὸν ἀνώψωσε μὲ τὸ ἰσχυρὸ της κύμα καὶ τοῦ δημιούργησε τὸ αἶσθημα πὼς ὅλα εἶναι εὐκόλα, θὰ ὑποχωρήσῃ καὶ πάλι. Θὰ τὸν ἀφήσῃ καὶ πάλι στὸν ἑαυτὸ του. Θὰ χρειασθῇ τότε

νά προσκολληθῆ στο Εὐαγγέλιο, νά μὴ ἀπομακρυνθῆ ποτὲ ἀπ' αὐτό.

Ἀυταπάρνηση ὀλοκληρωτικῆ καὶ γλυκειά. Προσκόλληση στο Εὐαγγέλιο σημαίνει ἀπάρνηση τοῦ κόσμου, σημαίνει συγκατάθεση ἐγκαταλείψεως τῶν πάντων. Ἀπάρνηση ὀλοκληρωτικῆ. Αὐτὰ πού πρό ὀλίγου φαίνονταν μέσα στο φῶς τῆς καρδιάς: τῆ λήθη τοῦ κόσμου, τῆ μηδαμινότητα τοῦ κόσμου, ὁ Πασκάλ τὰ ἀποδέχεται θεληματικά. Ὁλοκληρωτικῆ συμφιλίωση. Καὶ αὐτὴ ἡ συμφιλίωση εἶναι γλυκειά. Ὁ Πασκάλ δοκίμασε σὲ μιὰ στιγμή τόσο δυνατὰ τὸν κίνδυνο νά χάσῃ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὥστε δὲν τοῦ φαίνεται πολὺ ἀκριβὸ τὸ νά δώσῃ τὸ πᾶν γιὰ νά τὸν κατέχῃ παντοτεινά. Ξέρει πῶς πρέπει νά δώσῃ τὰ πάντα γιὰ νά κατέχῃ τὸ πᾶν. Μὲ τὸ φωτισμένο βλέμμα του, πού ἔστρεψε πάνω σ' ὅλα τὰ πράγματα καὶ πού τοῦ δίνει τὴ δυνατότητα νά εἰσδύσῃ στο θάθος ὄλων ἐκείνων πού ἐγγίζει, μέτρησε διαδοχικὰ τὶς τρεῖς ἀθύσσοι: τὴν ἄθυσσο τῆς χαρᾶς, τὴν ἄθυσσο τῆς αἰώνιας καταδίκης, τὴν ἄθυσσο τῆς αὐταπαρνήσεως. **Ἐποταγὴ ὀλοκληρωτικῆ στὸν Ἰησοῦ Χριστό.**

Ὅμως δὲν εἶναι ἀκόμη ἀρκετὰ αὐτὰ. Πῶς μπορεῖ νᾶναι πολὺ θέβαιος, ὅτι ὑποτάσσεται στο Χριστό; Ὁ Πασκάλ προσθέτει: **Καὶ στὸν πνευματικό μου (καθοδηγητῆ)*.** Ὁχι ἀπὸ ἀνάγκη τῶν συμβουλῶν ἐνὸς φωτισμένου ἀνθρώπου. Αὐτὸ πού ζητάει εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἀλλὰ ὁ Χριστός εἶναι παρὼν στὴν Ἐκκλησία. Καὶ ἐκεῖ πρέπει νά τὸν ἀναζήτησῃ. Δὲν ἔχουμε παρὰ νά διαβάσουμε ξανά τὸ τέλος τοῦ **Μυστηρίου τοῦ Ἰησοῦ**: «Εἶμαι παρὼν μπροστὰ σου μὲ τὰ λόγια μου μέσα στο Εὐαγγέλιο, μὲ τὸ Πνεῦμα μου μέσα στὴν Ἐκκλησία καὶ μὲ τὶς ἐμπνεύσεις καὶ τὴ δύναμή μου πού δίνω στοὺς ἱερεῖς. Ρώτησε τὸν πνευματικό σου καθοδηγητῆ».

Ὅταν ὁ Πασκάλ ἀναζήτησε ἕνα πνευματικό, ἡ Jaqueline τὸν ὠδήγησε στὸν

M. Singlin, πού ἦταν στο Port-Royal. Ἀλλὰ ὁ Πασκάλ δοκίμασε ἐκεῖ ἀντίστασι. «Φοβόταν μήπως γελασθῆ, μᾶς λέει ἡ Jaqueline, μὴ τυχὸν δὲν εἶναι ὁ M. Singlin ὁ φυσικός του πνευματικός ποιμὴν». Ἡ λέξη εἶναι ἀξιοπαρατήρητη. Ὁ φυσικός ποιμὴν εἶναι ἐκεῖνος, πού ἡ Ἐκκλησία τοῦ δίνει καὶ ὄχι ἐκεῖνος πού αὐτὸς διαλέγει. Αὐτὸς παρουσιάζει τὴν ἐγγύηση τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὄχι τῆς δικῆς του αὐθεντίας. Στὴν ἐπιθανάτια κλίνη του ὁ Πασκάλ δὲν θὰ θελήσῃ παρὰ τὸ φυσικό του ποιμένα, τὸν M. Beurrier, τὸν ἐφημέριο τοῦ Saint-Etienne-du Mont.

Τί σημαίνει ἡ ἀπόφασι αὐτὴ γιὰ τὸν Πασκάλ μᾶς ἐπιτρέπει νά τὸ διακρίνουμε μιὰ τελευταία λέξη. **Μὲ χαρὰ αἰωνίως γιὰ λίγη ἄσκησι πάνω στὴ γῆ.** «Ἀσκοῦμαι» στὴ γλῶσσα τοῦ 17ου αἰῶνα σημαίνει θέτω ὑπὸ δοκιμασίαν. Ὁ Bossuet θὰ μιλήσῃ γιὰ τὸν Ἰώβ: «παρδομένος στα χέρια τοῦ σατανᾶ γιὰ νά ἀσκηθῆ μὲ κάθε εἶδος κόπου καὶ θασάου». Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πασκάλ θὰ γράψῃ: «² Ω Θεέ, πού δὲν ἐπιτρέπεις νά ὑπάρχῃ ὁ κόσμος παρὰ γιὰ νά ἀσκοῦνται οἱ ἐκλεκτοί σου». Ὁ Πασκάλ ξέρει, ὅτι ἡ χαρὰ πού τὸν σήκωσε ψηλά αὐτὸ τὸ θράδυ δὲν θὰ διαρκέσῃ πολὺ. Μετράει μ' ἐνα φωτεινὸ βλέμμα τὴ ζωὴ πού ἀποδέχεται. Τὴ χαρὰ αὐτὴ δὲν θὰ τὴν ξαναθρῆπιὰ παρὰ μόνο στὴν αἰώνια ζωὴ. Ἐκεῖνο πού τὸν περιμένει εἶναι ἡ καθημερινὴ ἄσκησι. Ρίχνει ἀκόμα ἕνα βλέμμα στο πῦρ πού οἱ τελευταῖες του ἀνταύγειες σθῆνουν. Προτοῦ ὅμως νά σθηστῆ ἡ ἀνάμνησή τους, ἀπὸ φόβου μήπως σθηστοῦν κι' ἀπ' τὴ μνήμη του γράφει θιαστικά σ' ἕνα κομμάτι χαρτί γιὰ τὸν ἑαυτό του, αὐτὲς τὶς σύντομες σημειώσεις πού διαβάσαμε παρὰ πάνω. Εἶναι θέβαια μυστηριώδεις. Ποιὸς θὰ μπορούσε νά καυχῆθῃ, ὅτι μπορεῖ νά ἀντιληφθῆ τὸ νόημά τους, ἐκτὸς φυσικά ἀπ' τὸν ἴδιο; Ὅμως μᾶς ἐπιτρέπουν, μᾶς ἐπέτρεψαν, νά διακρίνουμε ὅτι, πῶς μεγαλειώδεις στὸν κόσμο, τὸ Θεὸ αἰσθητὸν στὴν καρδιά ἐκείνων πού τὸν ἀναζητοῦν.

* Ἔτσι μεταφράζουμε τὴ λέξη: directeur Σ.τ.Μ.

Μετὰφρασις Σ.τ. Βίττη.

Ο ΑΠΟΛΟΓΗΤΗΣ ΠΑΣΚΑΛ

τοῦ κ. ΑΠ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗ

Πολ. Μηχανικοῦ—Μεταλλιολόγου

«Θαυμάζω μὲ τί θράσος ἐπιχειροῦν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι νὰ μιλήσουν γιὰ τὸ Θεό. “Ὅταν ἀπευθύνουν τὸ λόγο πρὸς τοὺς ἄπιστους, πρῶτο τους κεφάλαιο εἶναι οἱ ἀποδείξεις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς φύσεως. Δὲ θὰ μ’ ἐξέπληττε τὸ ἐγχείρημά τους, ἂν ἀπευθυνόντουσαν στοὺς πιστούς, γιατί εἶναι ἀλήθεια, πὼς αὐτοὶ ποὺ ἔχουν μέσα στὴν καρδιά τους τὴ ζωντανὴ πίστι θλέπουν ἀμέσως, πὼς ὅλα αὐτὰ εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ ποὺ λατρεύουν...” (1) (B 242).

«Οἱ συνηθισμένες ἀποδείξεις τοῦ Θεοῦ εἶναι τόσο μακριὰ ἀπὸ τὴ λογικὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ τόσο μπερδεμένες, ποὺ πολὺ μικρὴν ἐντύπωσι κάνουν’ κι’ ἂν αὐτὸ σὲ μερικοὺς ἤθελε φανῆ χρήσιμο, δὲ θὰ τοὺς ὠφελοῦσε παρὰ μόνο τὴ στιγμή ποὺ θλέπουν αὐτὴν τὴν ἀπόδειξι, μιὰν ὥρα ὅμως ἀργότερα φοβοῦνται πὼς ξεγελάστηκαν.

Quod curiositate cognoverunt, superbia amiserunt.» (2) (B. 543).

Μ’ αὐτὰ καταδικάζει ὁ Pascal καθαρὰ ὅλες τὶς ἀποδεικτικὲς μεθόδους τῶν ἀπολογητῶν τῆς ἐποχῆς του. “Ὅχι μόνο, βρῖσκει, πὼς δὲν πετυχαίνουν τὸ σκοπὸ τους, μὰ πὼς εἶναι κι’ ἐντελῶς ἀνώφελες.

“Ἴσως εἶναι κι’ αὐτὸ ἀκόμη ἕνα χαρα-

κτηριστικὸ του, ποὺ τὸν φέρνει πιὸ κοντὰ στὴν ἐποχὴ μας (ἢ εἰλικρίνειά του καὶ ἡ γνησιότης του εἶναι ἕνα ἄλλο), μιὰ ἐποχὴ ποὺ μὲ τόση δυσπιστία θλέπει τὴ συμβατικὴ ἀπολογητικὴ.

Κι’ ὅμως ὁ ἴδιος θὰ προσπαθῆση νὰ γράψῃ μιὰν ἀπολογητικὴ (ἂν ἐπιτρέπεται νὰ δώσουμε αὐτὸ τ’ ὄνομα σ’ αὐτὸ τὸ λαμπρὸ σχεδιάσμα του). Βλέπει μέσα του νὰ λάμπῃ αὐτὸ τὸ Φῶς καὶ θέλει νὰ βρῆ τρόπο νὰ τὸ κἀνῃ νὰ λάμπῃ στὶς καρδιὰς καὶ τῶν ἄλλων.

Ἡ ἀπιστία, ὁ σκεπτικισμὸς, ἡ ἀδιαφορία δὲν εἶναι πιά στὴ Δύσι φαινόμενα σποραδικά· ξεκινῶντας ἴσως ἀπὸ μιὰ λαθρομένη πνευματικὴ θεμελίωσι καὶ ξεκομμένη ἀπὸ τὴ γνήσια παράδοσι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἡ Δύσι θὰ ἴδῃ, νὰ πληθαίνουν στὰ σπλάγχνα τῆς ὅλες αὐτὲς οἱ πνευματικὲς ἀνταρσίες. Ὁ Pascal στὴ ζωὴ του ἔχει συναντήσῃ πολλοὺς ἐκπροσώπους αὐτῶν τῶν τάσεων παρασυρμένους ἀπὸ τὰ κύματα μιᾶς πνευματικῆς τρικυμίας, ποὺ ὅσο πάει καὶ δυναμώνει. Ὁ ἴδιος ὁ Pascal δὲν εἶναι ἔξω ἀπ’ αὐτὴν τὴ δίνη (3). “Ἐχει ὅμως πιασθῆ ἀπὸ κάπου σταθερά. Ὁ ἰανсениσμὸς ἢ μᾶλλον οἱ ἰανсениσταὶ θὰ τοῦ προσφέ-

(3) Ἡ σωτηριολογία τοῦ Pascal εἶναι κατὰ βάθος δυτικὴ. “Ἄν καὶ δὲν ξεχνᾷ, πὼς ἡ σωτηρία εἶναι μιὰ ἀνόρθωσι μιᾶς κατεστραμμένης φύσεως—πότες φορὲς τὸ ξεχνᾷμε μὲς οἱ ἀνατολικοί!—δὲν παύει γι’ αὐτόν, παρ’ ὅλα αὐτά, νὰ εἶναι σωτηρία ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἀγνωῶντας πὼς στὴν Ἁγία Γραφὴ ἡ δικαιο-

(1) Μέσα σὲ παρένθεσι δίνουμε τὸν ἀριθμὸ τῆς «Σκέψεως» σύμφωνα μὲ τὴν κατάταξι τοῦ L. Brunschwig.

(2) «Αὐτὸ ποὺ βρῆκαν ἀπὸ περιέργεια, τῶσαν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν».

ρουν αυτή τη θάσι. Ἐκεί θά μπορέσει, ὅσο τοῦ εἶναι δυνατό—δὲν ἀφήνει ἀλλωστε ἡ θεία χάρι ποτέ ἀβοήθητον ἐκείνον πού εἰλικρινά ζητάει—νὰ ζήση τὴν ἀλήθεια τῆς πίστεως καὶ θά ζητήση νὰ δώση τὴ βοήθειά του πρὸς τοὺς τυραννόμενους ἀπὸ τὸ σάλιο τῆς ἀπιστίας.

Ἔρχεται ὁμως πάλι τὸ ἐρώτημα: Πῶς μπορεῖ μέσα στα ἰανσενικά πλαίσια τοῦ ἀπόλυτου προσορισμοῦ καὶ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου ν' ἀντισταθῆ στὴν ἐνεργὸ χάρι τοῦ Θεοῦ, νὰ σταθῆ λογικὰ μιὰ τέτοια προσπάθεια;

Μέσα στὶς «Σ κέψεις» δὲ θά διστάση νὰ χτυπήση μιὰ φράσι τοῦ Ἰανσενίου, πού ὅπως φαίνεται τὴ χρησιμοποιοῦσαν πολὺ στὸ Port-Royal⁽⁴⁾.

«Ὅταν λέμε, παρατηρεῖ, πῶς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν πέθανε γιὰ ὄλους, κἀνετε κατάχρηση μιᾶς κακίας τῶν ἀνθρώπων, πού ἐφαρμόζουν ἀμέσως στὸν ἑαυτό τους αὐτὴν τὴν ἐξαιρέσι· ἔτσι μ' αὐτὸ τοὺς ὑποθάλουμε τὴν ἀπελπισία, ἀντὶ νὰ τοὺς ἀπομακρύνουμε τὴν προσοχή ἀπ' αὐτό, γιὰ νὰ τοὺς ὑποθάψουμε τὴν ἐλπίδα. Γιατὶ συνηθίζει κανεὶς στὶς ἐσωτερικὲς ἀρετὲς μὲ τὶς ἐξωτερικὲς συνήθειες.» (B 781).

Ἄναρωτιέται ὁμως κανεὶς, πῶς μπορεῖ νὰ συμβιθασθῆ ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰανσενίου, τουλάχιστον οἱ πέντε προτάσεις του, πού τόσο σάλιο προκάλεσαν τότε μ' αὐτὴ τὴ συνήθεια, πού θά δημιουργήση τὴν ἐσωτερικὴ ἀρετὴ.

Σχεδὸν μέσα στὴν ἀπολογητικὴ ὄλη αὐτὴ ἡ συγγὴ διδασκαλία τοῦ Ἰανσενίου θά ξεχασθῆ, εἴτε ἀκούσια, εἴτε ἐκούσια, ὅπως δείχνει ἡ προηγούμενη σκέψι (B 781) χωρὶς κἀν νὰ τεθῆ τὸ πρόβλημα τῆς ἀντιφάσεως. Μὴ νομισθῆ πῶς κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν «Σ κέψεων» ἔχει ἐγ-

καταλείπει τὶς θέσεις τῶν «Ἐπαρχιακῶν Ἐπιστολῶν». Κάθε ἄλλο, ἐπειδὴ ἡ διαμάχη ἔχει φθάσει σὲ κρίσιμο σημεῖο, ἡ στάσι τοῦ Pascal θά γίνῃ πιὸ ἀκαμπτη καὶ θά βρεθῆ ἀντιμέτωπος ἀκόμα καὶ πρὸς τοὺς «κυριοῦς» τοῦ Port-Royal. Ὑποβοηθοῦν ἴσως τὴ στάσι του αὐτὴ καὶ συναισθηματικοὶ λόγοι. Θεωρεῖ ἐκδήλωσι ἀγάπης πρὸς τὴν ἀδελφὴ του Ζακελίνα, πού μόλις εἶχε πεθάνει, τὸ νὰ σταθῆ ἐκεῖνος στὴ θέσι τῆς. Παρ' ὄλα αὐτὰ καὶ ταυτόχρονα μ' αὐτὰ θά προσπαθῆ νὰ κινήση τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀθέου, τοῦ σκεπτικιστῆ, τοῦ χλιαροῦ, γιὰ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία μ' ὄλα τὰ μέσα, πού τοῦ προσφέρει τὸ βαθὺ καὶ ἐρευνητικὸ του πνεῦμα: τὸ πνεῦμα ἑνὸς θαθεῖα πιστοῦ, ἑνὸς μεγάλου ἐρευνητῆ, ἑνὸς ἀνθρώπου πού συνδυάζει τὴ γεωμετρικὴ σκέψι μὲ τὴ διορατικότητα (esprit de geometrie καὶ esprit de finesse), πού ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος μπορεῖ νὰ συλλάθῃ ἀπειρες πρακτικὲς ιδέες⁽⁵⁾ κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ κρύθῃ ἓναν ἀπὸ τοὺς πιὸ πλούσιους συναισθηματικὸς κόσμους.

Πολλοὶ ἔχουν πεῖ πῶς αὐτὴν τὴν ἀπολογητικὴ τὴν κάνει κυρίως γιὰ τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ ὑπερνήκησι τὶς ἀγόνες στιγμὲς του. Πολλοὶ νομίζουν πῶς ἀνακαλύπτουν στὸν Pascal ἓνα δρᾶμα σκεπτικισμοῦ. Αὐτὸ τὸ δεῦτερο ὁμως μόνον ὅσοι δὲν ξέρουν, τί εἶναι χριστιανικὴ πίστι, μποροῦν καὶ τὸ ἀνακαλύπτουν, ὅσοι φαντάζονται πῶς αὐτὴ εἶναι μιὰ παραμυθένια μακαριότης καὶ θεβαιότης, μιὰ ἀφελῆς παιδικὴ κατάσταση κι' ὄχι ἓνας ἀγώνας συνεχῆς⁽⁶⁾. «Ὅσο γιὰ τὶς στιγμὲς τῆς ἀγωνίας, αὐτὲς μονάχα δὲ μποροῦν νὰ δικαιολογήσουν οὔτε τὸ προγραμματισμένον σχέδιο, οὔτε τὴν ἔκτασι, οὔτε τὶς σχετικὲς ἀνακοινώσεις.

σύνη τοῦ Θεοῦ εἶναι συνώνυμη μὲ τὸ ἔλεός Του καὶ τὸ σχέδιο τῆ σωτηρίας. Ἡ ἔννοια τῆς τυραννίας τοῦ Σατανᾶ πάνω στὸ ἀνθρώπινο γένος λείπει. Ἔτσι ἡ ἀντίληψι γίνεται νομικιστικὴ.

(4) Ἡ φράσις αὐτὴ εἶναι: «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι λυτρωτῆς ὄλων ἐξαιρέσει ἐκείνων, πού πλανημένοι ἀπ' τὴν αἰχμαλωσία τους δὲ θέλησαν νὰ ἐξαγοραστοῦν, ἢ πού μετὰ τὴ λύτρωσι γύρισαν στὴν παλιὰ δουλία τους».

(5) Τὸ πρακτικὸ μυαλὸ τοῦ Pascal μᾶς τὸ φανερώνει ἡ ἐφεύρεσι τῆς ἀριθμομηχανῆς, ἡ ἐπιχειρήσι τῶν ἀμαξῶν-λεωφορείων καὶ στὴν ἀπολογητικὴ τὸ Σ τ ο ἰ χ η μ α.

(6) Δὲ θά μὲ ζητούσεσεν ἂν δὲ μ' εἶχες εὔρει (Le Mystère de Jésus B. 553).

Πιὸ φυσικὸ εἶναι νὰ ποῦμε, πῶς ὅσο κι' ἂν ὁ ἰανσενισμὸς ἐπηρεάζῃ τὴ σκέψι του, δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ τὴ θαθύτερη

έμπειρία του, την άμεση έμπειρία που έχει κάθε άνθρωπος, πώς είναι ελεύθερος· ελεύθερος όχι μόνο να χαθή, αλλά ελεύθερος και να σωθή. Χωρίς μ' αυτό να σημαίνει και ικανός. "Έτσι θα προχωρήση προς το σκοπό του μαζεύοντας το ύλικό(7) χωρίς να προφτάση να το ολοκληρώση.

*

Δέ θ' ακολουθήση όμως το σφαλερό δρόμο των παλιότερων άπολογητών, πού, όπως είδαμε στην αρχή, είχε καταδικάσει.

Είναι ουτοπιστικό να ξεκινάμε με τους άλλαζονικούς λογικούς σχηματισμούς και να πνιγώμασε μέσα στη φιλοσοφία σ' αυτήν την περίπτωσι θά μπλέξουμε μέσα σ' αδιέξοδο και θά καταλήξουμε στην άπόγνωσι ή θά «ματαιωθώμεν εν τοίς διαλογισμοίς ήμων» και θά «σκοτισθί ή ασύνετος ήμων καρδιά» με άποτέλεσμα μίαν υπερφίαλη γνώσι έξω άπό την πραγματικότητα, έναν δεισμό, πού θρίσκεται τόσο μακριά άπό τη σωτηρία, όσο κι' ο άθεϊσμός.

Ο σωστός δρόμος δέν είν' αυτός· ή γνώσι τής πραγματικότητας είναι το πρώτο και σωστό ξεκίνημα. Καί ποιά πραγματικότητα είναι εκείνη πού ένδιαφέρει περισσότερο τον άνθρωπο παρά ο ίδιος ο έαυτός του κι' ή κατάσταση μέσα στην όποία θρίσκεται;

Αυτόν τον άνθρωπο θά μάς τον παρουσιάση μ' όλη του την τραγικότητα, άντιφατικόν μέσα στην άθλιότητά του και στο μεγαλείο του. Χαμένος ο άνθρωπος άνάμεσα στο άπειρο και στο άπειροστό, ένα μηδέν μπρός στο πρώτο,

(7) "Όπως μάς λέν οι βιογράφοι του, ο Pascal είχε μιά καταπληκτική μνήμη. "Όταν έσκεφτόταν ένα πράμα, ήταν γι' αυτόν σά να το είχε γράψει. "Έτσι έπεξεργαζόταν στο νού του όλα τά θέματα, ώστε στο τέλος τά έγγραφε ολοκληρωμένα. Το ίδιο στην αρχή έκανε και με την άπόλογητική». Φαίνεται όμως, πώς ή άρρώστια είχε πιά άρχισει να έξασθενίση και τη μνήμη του. "Όταν το παρατήρησε αυτό, άρχισε τότε να γράφη σ' ό,τι πρόχειρο εύρισκε κάθε σκέψι πού του έρχόταν σχετική με το θέμα. Πολλές φορές συμβολικά, μερικές παρασυρμένος άπλωνόταν και συμπλήρωνε πιδ ολοκληρωμένα το θέμα. "Έτσι έμειναν οι «Σκέψεις».

ένα δλόκληρο σύμπαν μπρός στο δεύτερο, δέ μπορεί να συλλάθη ούτε το ένα ούτε το άλλο. Κι' όμως ύπάρχει σ' αυτόν ένα μεγαλείο. Κι' αυτό είναι ή σκέψι του. «Η σκέψι άποτελεί το μεγαλείο του ανθρώπου» (B 346).

Μέσα σ' αυτόν τον ύλικό κόσμο, στο γιγάντιο σύμπαν, πού τόσο εύκολα μπορεί να τον συντρίψη, μικρός κι' αδύνατος ο άνθρωπος έχει αυτό το μεγάλο προνόμιο, τη σκέψι. «Ο άνθρωπος δέν είναι παρά ένα καλάμι, το πιδ αδύνατο στη φύσι: είναι όμως ένα καλάμι πού σέπτεται. Δέν χρειάζεται να όπλισθί όλο το σύμπαν για να τον συντρίψη: ένας άτμός, μιά σταγόνα νερό άρκεί για να τον σκοτώση. "Αλλά κι' αν τó σύμπαν τον συντρίβει, ο άνθρωπος θά στεκόταν ψηλότερα άπ' αυτό πού τον σκοτώνει, γιατί ξέρει παρ' όλ' αυτά, πώς πεθαίνει και την πιδ ίσχυρή θέσι πού έχει το σύμπαν ως προς αυτόν. Το σύμπαν δέν ξέρει τίποτα άπ' όλα αυτά...» (B 347).

Το πνεύμα του ανθρώπου φτάνει πολλές φορές σε ψηλές συλλήψεις· άλλίμονο όμως! «Αυτές οι μεγάλες προσπάθειες του πνεύματος, όπου ή ψυχή φτάνει κάποτε-κάποτε, είναι πράγματα, σά όποια δέν μπορεί να κρατηθί» πηδάει μόνο σ' αυτά όχι σά σε θρόνο για πάντα, αλλά μόνο για μιά στιγμή!» (B 352) Βρισκόμαστε σε μιά διπλή κατάσταση, έτσι πού πολλοί να φαντάζονται πώς έχουν δυο ψυχές. Ο άνθρωπος είναι άγγελος ή είναι κτήνος; «Ο άνθρωπος δέν είναι ούτε άγγελος ούτε κτήνος» και το δυστύχημα είναι, πώς όταν θέλη να κάνει τον άγγελο, κάνει το κτήνος.» (B 358) Το μεγαλείο του ανθρώπου είναι ένα τραγικό μεγαλείο. Κι' ή σκέψι ακόμα, πού είναι τόσο μεγάλη άπό τη φύσι της, είναι μηδαμινή λόγω των έλαττωμάτων της (Πρόβλ. B 365). «Ο άνθρωπος θέλει να είναι εύτυχής και νάχη τη θεβαιότητα για κάποιαν αλήθεια και μ' όλα ταύτα δέ μπορεί ούτε να ξέρη, ούτε να μη θέλη να ξέρη. Ούτε ν' άμφισβόλλη μπορεί.» (B 389).

"Έχει λοιπόν ο άνθρωπος πολλές αιτίες για νάνα ταπεινός και να νοιώθη

τή μωρία τῆς ἐπιστήμης του καὶ τῆς φιλοσοφίας. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτά· διάφορες ἀπατηλές δυνάμεις τὸν ἐπηρεάζουν καὶ προσδιορίζουν τὴν πορεία του. Ἡ φαντασία, ἡ συνήθεια, ἡ φιλαυτία, τὰ πάθη καὶ τόσα ἄλλα. Ἐκείνος ξέρεي καλά πὼς σ' ὄλα τὸν τελευταῖο λόγο ἔχει ὁ θάνατος. «Ἡ τελευταία πράξι εἶναι αἰματηρή, ὅσο ὠραία κι' ἂν εἶναι τὰ ἄλλα μέρη τῆς κωμωδίας: ρίχνουν τέλος λίγο χῶμα στὸ κεφάλι καὶ νὰ γιὰ πάντα.» (B 210).

Ἀπόδειξι τῆς θαθεῖας δυστυχίας του εἶναι οἱ διασκεδάσεις. «Τὸ μόνο πρᾶγμα ποῦ μᾶς παρηγορεῖ στὶς δυστυχίες μας εἶναι ἡ διασκέδασι καὶ μ' ὄλα αὐτὰ αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλύτερη δυστυχία μας. Γιατί αὐτὴ κυρίως μᾶς ἐμποδίζει νὰ σκεφτώμαστε τὸν ἑαυτό μας καὶ μᾶς φέρνει στὸ χαμὸ χωρὶς νὰ τὸ νοιώσουμε. Χωρὶς αὐτὴν θὰ πέφταμε στὴ θλίψι κι' ἡ θλίψι θὰ μᾶς ἔσπρωχνε νὰ ζητήσουμε ἕνα πιὸ σταθερὸ μέσο γιὰ νὰ βγοῦμε ἀπ' αὐτὴν. Ἡ διασκέδασι ὁμῶς μᾶς τέρπει καὶ μᾶς κάνει νὰ φτάνουμε στὸ θάνατο χωρὶς νὰ τὸ νοιώσουμε.» (B 171).

Τὴ θλιθερὴ κατάστασι τοῦ ἀνθρώπου μᾶς τὴν ζωγραφίζει ὁ Pascal σὲ μιὰν εἰκόνα ἐφάμιλλη ἐκείνης ποῦ ἔχει ἡ «Πολιτεία» τοῦ Πλάτωνος. «Ἄς φαντασθοῦμε κάμποσους ἀνθρώπους ἀλυσοδεμένους καὶ καταδικασμένους σὲ θάνατο, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κάθε μέρα μερικοὶ ἀποκεφαλίζονται μπρὸς στὰ μάτια τῶν ἄλλων κι' ἔτσι αὐτοὶ ποῦ μένουν βλέπουν τὴ δικὴ τους κατάστασι σ' ἐκείνην τῶν συντρόφων τους· καὶ κυττάζοντας οἱ μὲν τοὺς δὲ μὲ πόνου καὶ χωρὶς ἐλπίδα περιμένουν τὴ σειρά τους. Αὐτὴ εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς ἀνθρώπινης καταστάσεως» (B 199).

Ἄντι λοιπὸν νὰ προσπαθοῦν νὰ ξεχάσουν τὴν κατάστασί τους αὐτὴ, δὲ θᾶταν λογικώτερο ν' ἀφιερῶσουν ὅλες τις δυνάμεις τους γιὰ νὰ βροῦν κάποια σωτηρία; Μὲ τὸ νὰ μὴ σκέπτεται κανεὶς τὴν κατάστασί του δὲν ἔπεται πὼς αὐτὴ παύει νὰ εἶναι πραγματικότης.

Ἐδῶ ὑπάρχει ὁ θάνατος. Μπορεῖ κα-

νεὶς νὰ μένη ἀδιάφορος μπροστὰ του καὶ νὰ μὴν ἐρευνήσῃ, ἂν ἀνάλογα μὲ τὴ στάσι του προετοιμάζῃ γιὰ τὸν ἑαυτό του μιὰν αἰώνια καταδίκη ἢ μιὰν αἰώνια σωτηρία;

Ἡ ζωὴ μας συνήθως εἶναι γεμάτη ἀπὸ φροντίδες γιὰ τὸ μέλλον. Ἀφοῦ λοιπὸν γιὰ τὰ μικρὰ ζητήματα φροντίζουμε μὲ τόση ἐπιμέλεια, εἶναι λογικὸ νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ πρὸ παντὸς αὐτὸ τὸ τεράστιο πρόβλημα.

Συνήθως αὐτὸ ἀκριβῶς, ἀντίθετα πρὸς κάθε λογικὴ, ἀμελοῦμε. Λέμε πὼς ἡ πίστι λέει πράγματα ποῦ τὸ λογικὸ δὲν τὰ καταλαβαίνει. Ἀσφαλῶς. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀντίθετα εἶναι ἐπίσης ἀκατανόητα. «Εἶναι ἀκατανόητο τὸ νὰ ὑπάρχη Θεὸς καὶ ἀκατανόητο τὸ νὰ μὴν ὑπάρχη· τὸ νὰ ὑπάρχη ψυχὴ μὲ τὸ σῶμα, καὶ τὸ νὰ μὴν ἔχωμε ψυχὴ· τὸ νὰ εἶναι ὁ κόσμος κτιστὸς καὶ τὸ νὰ μὴν εἶναι κλπ· καὶ τὸ νὰ ὑπάρχη τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα καὶ τὸ νὰ μὴν ὑπάρχη.» (B 230).

Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ σταματήσουμε μπρὸς σ' αὐτὸ τὸ ἀδιέξοδο καὶ νὰ μείνουμε στὸν ἀγνωστικισμό;

*

Μπρὸς σ' αὐτὸ, μὲ τὸ πρακτικὸ πνεῦμα ποῦ τὸν διακρίνει, ὁ Pascal προτείνει στὸν ἀμφιταλαντευόμενον ἕνα στοιχημα. Νὰ στοιχηματίσῃ γιὰ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο. Στὰ τυχερὰ παιγνίδια κανεὶς δὲν ξέρει ποῖο θᾶναι τὸ πραγματικὸ ἀποτέλεσμα καὶ γι' αὐτὸ στοιχηματίζει.

Ἀκολουθώντας τοὺς νόμους τῶν τυχερῶν παιγνιδιῶν εὐκολὰ μᾶς δείχνει, πὼς τὸ λογικώτερο καὶ πιὸ συμφέρον εἶναι νὰ στοιχηματίσῃ μὲ τὸ μέρος τῆς πίστεως. Γιατί χάνοντας δὲν ἔχει νὰ χάσῃ παρὰ μερικὲς πρόσκαιρες κι' ἀμφίβολες ἀπολαύσεις, ἐνῶ χάνοντας τὴν ἀντίθετη πλευρὰ, χάνει τὸ ἄπειρον, τὸ αἰώνιό του μέλλον, τὴν αἰωνία του εὐτυχία.

Θὰ ἀπαντήσῃ κανεὶς «μὰ εἶναι πιὸ λογικὸ νὰ μὴ στοιχηματίσουμε οὔτε γιὰ τὸ ἕνα οὔτε γιὰ τὸ ἄλλο». «Ναί, ἀλλὰ ἐδῶ εἶσαι ἀναγκασμένος νὰ στοιχηματίσῃς· αὐτὸ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέλησί σου, ἔχεις μὴν μέσα στὴ θάρκα.» (B 233). Τὸ νὰ μὴ στοιχηματίσῃ εἶναι

σάν νά διάλεξε τήν άπιστία, έπομένως στοιχημάτισε.

Πολλοί έχουν έκφράσει άμφιβολίες γιά τήν άποδεικτική δύναμη τοῦ στοιχήματος τοῦ Pascal. Σκοπός όμως δέν είναι νά πείση μέ τό στοιχημα. Σκοπός είναι νά τραθήξη τήν προσοχή τοῦ άδιαφόρου, νά τόν άναγκάσει ν' άρχιση τήν έρευνα μέ πεσμένον τόν έγωϊσμό και τή μάταιη άυτοπεποιθήσι. 'Η άμέλεια κι' ή μάταιη άυτοπεποιθήσι είναι οί καλύτεροι σύμμαχοι τής άπιστίας. Θά συμβουλέψη και κάτι άκόμα, πού θά μάς φανή παρξέενο κι' όμως άνταποκρίνεται πρὸς μιὰ θαθύτερη άλήθεια πού συνήθως τήν παραγνωρίζομε. Νομίζομε συνήθως πὸς ή πίστι είναι μιὰ διανοητική πράξι ή τοιούχιστο κινάει από μιὰ τέτοια. Κι' όμως ή πίστι είναι υπόθεσι τοῦ ὅλου ανθρώπου. "Οχι μονάχα ὁ νοῦς μὰ κι' ή θούλησί μας και τό ὕλικό μας μέρος, ὅλη ή ύπαρξι μας πρέπει νά κινηθῆ. Πιστεύομε ύπαρξιακά. Γι' αὐτό κι' άλλου ὁ Pascal θά ζητήση, ή πίστι νά μπῆ στήν καρδιά, νά μὴ μείνη στοῦ λογικό.

Νά πιά είναι ή συμβολή:

«... θέλετε νά γιατρευθῆτε από τήν άπιστία και ζητᾶτε τό φάρμακο' μάθετέ τοῦ άπ' αὐτοῦς πού ἦταν δεμένοι σάν και σᾶς και πού τώρα στοιχηματίζουν ὅλα τους τὰ άγαθά' είναι άνθρωποι πού ξέρουν αὐτόν τό δρόμο, πού θά θέλατε ν' ακολουθήσετε και πού γιατρευτήκαν από μιάν άρρώστια, άπ' τήν ὁποία θέλετε νά γιατρευθῆτε. 'Ακολουθήστε τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖον άρχισαν, κάνοντας δηλαδή άκριβῶς σά νά πιστευον, παίρνοντας άγιασμό, κάνοντας λειτουργίες κλπ. Φυσικά άκριβῶς αὐτό θά σᾶς κάνη νά πιστέψετε και νά ξαναγίνετε μωροί» (8) (B 233).

(8) Κατὰ λέξιν: Θ ἄ σ ἄ ς ἄ π ο κ τ η ν ὠ σ η (vous abêtitira). 'Η έντονη αὐτή λέξι τοῦ Pascal προκάλεσε έντονες διαμαρτυρίες. Τὸ νόημα όμως είναι θαθύτερο' ὁ άνθρωπος πρέπει ν' άπαλλαγῆ από τή μάταιη πεποίθησι στοῦ λογικό του, νά ξαναγίνη παιδί, γιά νά μπορέση νά δεχθῆ τῆς άνώτερες άλήθειες, πού ή ψεύτικη σοφία τοῦ κόσμου τούτου δὲ μπορεῖ νά τῆς νοιώσῃ. Νά γίνη μωρὸς διὰ Χριστόν στα μάτια τοῦ κόσμου τούτου, γιά ν' άποκτήση τῆ σοφία τοῦ Χριστοῦ.

Σέ άλλη σέψι δέν εἶδαμε νά μάς λήη πὸς οί έξωτερικές συνήθειες δημιουργοῦν τῆς έσωτερικές ἀρετές;

★

"Ετσι ταπεινοί μέ πραγματικό ένδιαφέρον, μέ άγωνία γιά τήν άλήθεια, θά τόν πάρη νά τόν ὀδηγήση μέ σκοπό νά τοῦ άποκαλύψη, πὸς αὐτή ή θρησκεία, πού τόσο φαίνεται νά περιφρονῆ τῆ λογική είναι ή πιὸ λογική φιλοσοφία πού ύπάρχει. Είναι γερά θεμελιωμένη σ' άποδείξεις.

Θ' άνακαλύψη ἔτσι, πὸς είναι ή μόνη πού γνώρισε τό βάθος τοῦ ανθρώπου και μίλησε σωστά γιά τήν κατάστασί του. Αὐτή μονάχα άπ' ὅλες τῆς θρησκείες και τῆς φιλοσοφίες μάς ἔδωσε τῆ λύσι αὐτοῦ τοῦ αἰνίγματος, πού λέγεται άνθρωπος.

Αὐτό τήν κάνει σεβαστή. Κι' ὄχι μόνο αὐτό. Μέ τήν υπόσχεσι, πού περιέχει, τοῦ πραγματικοῦ άγαθοῦ γίνεται και άγαπητή. 'Ο άνθρωπος μέ τήν καλή διάθει και πρὶν πεισθῆ από τῆς έσωτερικές μαρτυρίες γιά τήν άλήθεια τῆς, ἐπιθυμεῖ νά είναι άληθινή. "Ετσι μέ ταπεινώσι, μέ σεβασμό κι' άγάπη θά προχωρήση, γιά ν' άνακαλύπη σέ κάθε του βῆμα μαρτυρίες πού θά τόν πείθουν γιά τήν άλήθεια τῆς. 'Η ὑπέροχη διδασκαλία τῆς, ή διάρκειά τῆς (πού είναι τόση, ὄση και ή ήλικία τοῦ ανθρώπου, ἔφ' ὅσον και πρὶν ἔμφανισθῆ ὁ 'Ιησοῦς Χριστός, στήν ἐποχή τῆς Παλαιάς Διαθήκης, αὐτός ὁ ἴδιος 'Ιησοῦς Χριστός είναι τό κέντρο και ή άναμονή), ή εκπλήρωσι τῆς Παλαιάς Διαθήκης, νά ἰδιότητα τῶν προφητειῶν τῆς (ὅταν τὰ ἔρμηνεύσομε σωστά, δηλαδή στοῦ θαθύτερο νόμημά τους κι' ὄχι κατὰ γράμμα) στοῦ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, τὰ θαύματα και τόσα άλλα, θεμελιώνουν άτράνταχτα τήν άλήθειά τῆς.

Δέν ἔπεται μ' αὐτό όμως πὸς ἔφτάσαμε στήν πίστι. 'Ο ρόλος τοῦ λογικοῦ τελείωσε, άλλ' αὐτό δέν ὠφελεῖ. 'Η πίστι γιά νά σταθῆ πρέπει νά περάση στήν καρδιά, νά πάση ὅπως εἶπαμε πιὸ πάνω, ὅλη τήν ύπαρξι τοῦ ανθρώπου.

«'Η καρδιά νοιώθει τό Θεὸ κι' ὄχι τό λογικό. Νά τί είναι πίστι, ὁ Θεὸς αἰσθη-

τός στην καρδιά, όχι στο λογικό» (B 278).

Αυτό όμως πλέον είναι έργο του Θεού, που στρέφει την ταπεινή καρδιά προς την αλήθεια του. «Κλίνον την καρδιάν μου εις τὰ μαρτύριά σου και μη εις πλεονεξίαν» (Ψαλμ. 118 στ. 36).

«Ἡ πίστι εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ· μὴ νομίζετε, ὅτι θὰ ποῦμε πὼς εἶναι δῶρο τῆς λογικῆς. Οἱ ἄλλες θρησκείες δὲν τὸ λένε αὐτὸ γιὰ τὴν πίστι τους· δὲν πρόσφεραν παρὰ μόνο τὴ λογικὴ γιὰ νὰ φτάσῃ κανεὶς σ' αὐτήν, πὸν παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν ὠδηγοῦσε ἐκεῖ» (B 279).

Ἔτσι ἐξηγεῖται τὸ ὅτι ὑπάρχουν ἀπλοῖ ἄνθρωποι πὸν πιστεύουν χωρὶς ἀποδεικτικούς συλλογισμούς. Ὁ Θεὸς στρέφει τὴν καρδιά τους πρὸς αὐτήν. Χωρὶς αὐτὸ τὸ γεγονός κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ πιστέψῃ ἀποτελεσματικά (Πρβλ. B 284).

Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία παρὰ τὴ σοφία της, δὲν καυχᾶται γι' αὐτήν, παρὰ γιὰ τὸ σταυρὸ τοῦ Κυρίου.

«Ἡ θρησκεία μας εἶναι φρόνιμη και τρελλή. Φρόνιμη, γιατί εἶναι ἡ πιὸ σοφὴ κι' ἡ περισσότερο θεμελιωμένη σὲ θαύματα, προφητείες κ.λ.π. Τρελλή γιατί ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἐκεῖνα, πὸν κάνουν ὥστε νὰ εἶναι κανεὶς δικός της· αὐτὰ καταδικάζουν αὐτούς πὸν δὲν εἶναι δικοὶ της, ἀλλὰ δὲν κάνουν πιστοὺς ἐκείνους πὸν δὲν εἶναι δικοὶ της· ἐκεῖνο πὸν τὸν κάνει νὰ πιστέψουν εἶναι ὁ σταυρός, ἵνα μὴ κενωθῆ ὁ σταυρός... Κι' ἔτσι ὁ ἀπόστολος Παῦλος, πὸν ἦρθε μὲ σοφία και σημεία, λέει πὼς δὲν ἦρθε οὔτε μὲ σοφία οὔτε μὲ σημεία: γιατί ἐρχόταν νὰ καλέσῃ σ' ἐπιστροφή. Αὐτοὶ ὁμῶς, πὸν δὲν ἔρχονται παρὰ μόνο γιὰ νὰ πείσουν, μποροῦν νὰ ποῦν, πὼς ἔρχονται μὲ σοφία και σημεία» (B 588).

Ὁ ρόλος τῆς λογικῆς ἦταν νὰ προετοιμάσῃ τὴν καρδιά νὰ δεχτῆ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ. Ὅταν αὐτὴ ἔρθῃ τότε ἡ καρδιά πυρπολεῖται ἀπὸ μιὰ φλόγα πὸν φωτίζει τὰ πάντα. Τότε ξεπηδαίει ἀπὸ μέσα της

ἡ θριαμβευτικὴ κραυγὴ: «Βεβαιότης. Βεβαιότης. Αἴσθημα—Χαρά—Εἰρήνη»⁽⁹⁾.

★

Η ὀλοκλήρωσι τῆς ἀπολογητικῆς αὐτῆς δὲν πραγματοποιήθηκε. Ὁ πρόωρος θάνατός τοῦ μᾶς ἄφησε μόνον αὐτὲς τὶς «Σκέψεις», τὶς πρόχειρα ριγμένες σὸ χαρτί ἀπὸ ἐκεῖνον πὸν πάμπολλες φορὲς ἔγραφε και ξανάγραφε ἕνα κείμενο πρὶν τὸ δώσῃ στὴ δημοσιότητα.

Παρ' ὅλ' αὐτὰ, παρ' ὅλο πὸν μερικὲς θέσεις τοὺς σήμερα ἔχουν ξεπεραστῆ, και πὸν ἰδιαίτερα ἔμας τοὺς ἀνατολικούς ἡ μεσαιωνικὴ δυτικὴ θεολογία⁽¹⁰⁾, πὸν κυριαρχεῖ μέσα σ' αὐτὲς κάποτε, κι' ἀκόμη περισσότερο ἡ ἰανσενικὴ ἀποψι, ἡ τόσο ἀποπνικτικὴ, μερικὲς φορὲς μᾶς ξενίζει, οἱ σκέψεις αὐτὲς διατηροῦν ἀσθηστὴ τὴν πρώτη τους φλόγα, τὴ φλόγα μιᾶς καρδιάς δοσμένης σὸ Χριστὸ και πυρπολημένης ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ.

Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς φαίνεται παράξενο τὸ ὅτι ἀκόμη και σήμερα πολλῶν ὁ δρόμος πρὸς τὸ Χριστὸ πέρασε ἀπ' αὐτὲς τὶς «Σκέψεις». Δὲν πρέπει νὰ μᾶς φαίνεται παράξενο, τὸ ὅτι ἕνας Ἰησοῦιτης (ἄς ἀναλογιστοῦμε τὴ μεγάλη διαμάχη Ἰησοῦιτῶν-Ἰανσενιστῶν και τὸ ἐνεργὸ μέρος πὸν πῆρε σ' αὐτήν ὁ Πασκάλ), και μάλιστα τῆς περιωπῆς ἐνὸς Δανιέλου ἀφιερώνει σ' αὐτὸν ὠραιότατες σελίδες τοῦ⁽¹¹⁾.

Αἰῶνες ἔχουν περάσει ἀπὸ τότε πὸν δημοσιεύτηκαν οἱ «Σκέψεις» αὐτὲς κι' ὁμῶς ὅταν τὶς πιάνωμε νομίζομε πὼς εἶναι κάτι σύγχρονο. Δὲν πάλιωσαν γιατί εἶναι ποτισμένες ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ τοῦ αἰωνίου.

(9) Ἀπὸ τὸ ἀναμνηστικό, πὸν δρέθηκε μετὰ τὸ θάνατό τοῦ ραμμένο σὸ ρούχο τοῦ.

(10) Οἱ ἀνατολικὸι πατέρες φαίνεται νὰ εἶναι ἀγνωστοὶ στὸν Pascal. Οἱ παραπομπὲς συνήθως ἀναφέρονται μόνο στὸν ἱερὸ Αὐγουστῖνο, κι' αὐτὸν μὲσφ τοῦ Ἰανσενίου.

(11) Ἄρθρο γιὰ τὸν Pascal τοῦ Δανιέλου δημοσιεύεται σὸ τεῦχος αὐτό.

ΣΚΕΨΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ

ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΣΚΑΛ

του κ. ΒΑΣ. ΣΤΑΘΑΚΗ
Μηχανολόγου-Ήλεκτρολόγου

Για πολλούς μεγάλους οί χρονο-λογικές επέτειοι είναι ευκαιρίες να έρχόμαστε σε επικοινωνία με τὸ πνεῦμα τους, με τὴ ζωὴ τους, νὰ αἰσθανόμαστε κάτι ἀπ' τὴ δυνατὴ πνοή τους.

Γιὰ τὸν Blaise Pascal ὁμως ἡ επέτειος τῶν 300 ἐτῶν εἶναι μιὰ ἐπαλήθευσις τῆς ζωῆς του, τοῦ πνεύματός του, τῆς ἀγωνίας του. Γι' αὐτὸ ἡ σημασία της δὲν εἶναι μιὰ ὀσονδήποτε γόνιμος ἀνάμνησις, ἀλλὰ μιὰ ζωντανή φωνὴ πλουτισμένη με προφητικὴ ἀγλή.

Ἡ ζωὴ του διακρίνεται ἀπὸ ἕνα στοιχεῖο πνευματικῆς ὀλοκληρώσεως, ποὺ παρὰ τὴν λιγοστή της διάρκεια ἰσοσταθμίζει πείρα αἰώνων.

Γιὰ τὴν ἐπιστήμη εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς θεμελιωτάς της, γιὰ τὴ φιλοσοφία μιὰ ἀπαλή προφητικὴ φωνή, γιὰ τὴ φιλολογία μιὰ πέννα ποὺ ἡ παραγωγή της εἶναι *Mise au point*, καὶ γιὰ τὸν Χριστιανισμό ἕνας συνεπὴς μαχητὴς τοῦ θάθους. Αὐτὴ ἡ εἰκὼν τῆς ὀλοκληρώσεως ποὺ τὴν μαρτυροῦν ἡ δημιουργικὴ του δράσις στὶς διάφορες ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος δὲν ἐκφράζει μόνον τὰ φυσικὰ τάλαντα τοῦ ἀνθρώπου, δηλ. τὴν ἰκανότητα ἀποδόσεως με τὸ θέμα ποὺ καταπιάνεται.

Αὐτὸ εἶναι μιὰ φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ καὶ εἶχει θέβαια τὴν ἀξία της, ἀλλὰ εἶναι κάτι τὸ συνηθισμένο καὶ τὸ ἀναμενόμενο. Ὅταν ἡ πνευματικὴ δημιουργία δὲν εἶναι ἀπλῶς ἕνα ἀνωτέρας ποιότητος παιγνίδι, ἕνα ξό-

δεμα δυνάμεων ποὺ κλείσθηκαν σ' ἕνα πνεῦμα—δωρεὰ τοῦ Δημιουργοῦ—καὶ περιμένουν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου γιὰ νὰ ἐξελιχθοῦν καὶ νὰ παραγάγουν, ἀλλὰ εἶναι προῖον προσωπικῶν ἀναζητήσεων ποὺ ἔχουν ἀκριβοπληρωθῆ, τότε τὰ πράγματα ἀλλάζουν. Ἡ ἀξία του σὰν κόπος ποὺ κατεβλήθη γιὰ νὰ παραχθῆ ἕνα συγκεκριμένο πνευματικὸ ἀποτέλεσμα εἶναι κατὰ πολὺ πιὸ σεβαστὴ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα με ἠυξημένο ποσοστὸ ἐγκυρότητας, γιὰτὶ βασίζεται σὲ πλουσιώτερες βιωματικὲς ἐμπειρίες.

2 Ἡ ὀλοκλήρωσις τοῦ Pascal στὸν τομέα τοῦ πνεύματος δὲν ἔγκειται μόνον στὸ εἶδος τῆς παραγωγῆς του, μὰ καὶ στὶς μεθόδους καὶ στὶς ἐσωτερικὲς του προϋποθέσεις.

Ἡ ἐπιστημονικὴ του παραγωγή εἶναι ἕνα προῖον ἄνετο ποὺ γεννήθηκε στὰ ἐφηβικά καὶ στὰ πρῶτα νεανικά του χρόνια. Ἐδῶ ὁ χαρακτηρισμὸς πνευματικὸ σπὸρ εἶναι ὅ,τι πρέπει, γιὰτὶ ἡ ἡλικία του καὶ ἡ διανοητικὴ καὶ ἐσωτερικὴ ἀνεσις του εἶναι τὸ σκηρικὸ τῶν στίβων ποὺ τοὺς γεμίζουν οἱ νέοι.

Ὁ Pascal ἔζησε τὴν ἀνατολή τῆς ἐπιστήμης καὶ δούλεψε στὴν οἰκοδόμησι τῶν θεμελιῶν της. Αὐτὸ σὰν πνευματικὸ γεγονός ἐχει τὴ σημασία του.

Σ' ἕναν νέον ἄνθρωπο με ἀναμφισβήτητα πλούσια διανοητικὰ προσόντα, με ἐρευνητικὸ καὶ δημιουργικὸ ταλέντο, στεφανωμένο με μεγάλες καὶ ἐντυπωσιακὲς ἐπιτυ-

χίες, ή άπασχόλησις και ή συμβολή σέ μιá καθαρά πρωτοποριακή προσπάθεια θά πρέπει νά δημιουργή ένα σύνδεσμο με τó αντίκειμένó του μοναδικό και μιá άφοσίωσι δμοια με ζωντανή θρησκευτική πίστι.

Άσφαλώς ύποθέσεις και μάλιστα άπραγματοποιήτες μπορεί κανείς νά διατυπώση εύκολα. Έν τούτοις στίς ύποθέσεις αυτές ύπάρχει μιá άληθινή θάσις πού αυτό είναι τó πιό ούσιαστικό.

Η έπιστημονική Ικανότης του Pascal, έάν συνέχιζε και έξιδει τον έαυτό του όλoκληρωτικά στή Φυσική και τά Μαθηματικά, ένδεχομένως νά του έξασφάλιζε μιá θέσι στο έπιστημονικό στερέωμα δμοια με τού I. Newton. Βέβαια στην Ιστορία τών έπιστημών και έν γένει τού πνεύματος τέτοιες συγκρίσεις και ύποθέσεις δυνατόν νά μη έχουν θέσι. Ψυχολογικά και έν γένει στην άνάλυσι τής πνευματικής πορείας τού Pascal ή θαυμασία διαδοχή τού έπιστημονικού ζήλου του με άλλης τάξεως πνευματικά ένδιαφέροντα έχει για την προηγούμενη ύπόθεσι την ίδια θασιική σημασία.

Γιά τούς άλλους κορυφαίους έπιστήμονας πού έθεσαν τίς βάσεις τής έπιστήμης τó θρησκευτικό συναίσθημα ήταν ή θέσις εύσταθούς Ισορροπίας τής ψυχής των και τó υπόβαθρο για την άφιέρωσι τού έαυτού των στόν κόσμο τής έρευνας. Για τόν B. Pascal τó θρησκευτικό ζύπνημα ήταν ή άρχή μιás καινούργιας περιόδου.

3 Οί μεγάλες πνευματικές στιγμές στούς άνθρώπους και ιδιαίτερα στούς άληθινά μεγάλους θέτουν έρωτηματικά τέτοια πού μόνο οί ίδιοι—και αυτό έν μέρει—άπό τή μιá μεριά και ó Θεός άπό την άλλη μπορούν νά άπαντήσουν. Και ή στιγμή πού έζησε ó Pascal την νύκτα τής 23ης Νοεμβρίου τού 1654 ήταν τó διάπλοτο άνοιγμα τής θύρας σ' Αυτόν πού έστηκε έξω και κρούει διακριτικά και έπίμονα.

Τó τί άκριβώς γέννησε τή στιγμή αυτή δέν είναι εύκολο νά λεχθί, γιατί είναι άπό τά γεγονότα εκείνα όπου ή θεία Χάρις έτοιμάζει την συνάντησι τής ψυχής με τόν Θεό στό χώρο τής άγιας μοναξιάς.

Τό άποκαλυπτικό κεκραγάριο τής θραυδίας αυτής και ή μετέπειτα ζωή του μάς

δίδουν στοιχεία για νά σκεφτούμε μερικά πράγματα, άληθινά ίσως, μα πού άσφαλώς δέν κλείνουν όλην την άλήθεια τής μεγάλης του ψυχής.

Συναντούμε πολλούς άπό τούς μεγάλους στην Ιστορία τού Χριστιανισμού στούς όποιους ύπάρχει ένας σταθμός έσωτερικού των μετασχηματισμού. Τó πρό Χριστού παρελθόν των είναι φορτωμένο με πράξεις, ένέργειες και ψυχικό περιεχόμενο κτυπητά αντίθετο στην ούσία τού Χριστιανισμού. Στόν Pascal δέν θλέπομε άκριβώς κάτι τέτοιο. Υπάρχει θέβαια μιá περίοδος κοσμικής ζωής συνηθισμένης μορφής πού δέν άρκεί νά έξηγήση μιá τέτοια άλλαγή.

Άν ή ζωή του μέχρι τó Νοέμβρη τού 1654, έκτός άπό τά έπιστημονικά του έπιτεύγματα, είχε κάτι τó συνηθισμένο, τó σύμφωνο με την κοινωνική του και οικονομική του θέσι, ή ύψη τού πνεύματός τους δέν είχε άσφαλώς κάτι τó κοινό.

Δέν χρειάζεται πάντοτε νά ζήση κανείς έντονα τó αίσημα τής άποστασίας δημιουργημένο άπό Ιδεολογικές άκρότητες, άπό έγκληματικές ένέργειες ή άπό ήθικό ξεπεσμό για νά γεννηθί ή νοσταλγία τής έπιστροφής στόν Πατέρα. Ένας τέτοιος τρόπος σκέψεως έχει κριτήρια έντελώς άνθρώπινα και βασίζεται σέ μιá χονδροειδή έκτίμησι τής άμαρτίας. Στόν άληθινό πνευματικό άνθρωπο ή άτονη πίστις ή όποιαδήποτε ήθική άδυναμία και έλλειψις γεννούσιν αισθήματα ένοχής και προστάγματα πληρεστέρας βιώσεως τής χριστιανικής ζωής. Έποχές φαινομενικά ήμερες άποτελούν για μιá πνευματικά αδιάλλακτη και χωρίς ήθικούς συμβιβασμούς ψυχή, περιόδους προετοιμασίας για μιá ριζική πνευματική άνακατάταξι. Τó ύλικό πού ή καθημερινή έμπειρία συσσωρεύει, οί έπιτυχίες ή οί άπογοητεύσεις πού έναλλάσσονται στη γεύσι τής ζωής, οί λανθασμένες διαπιστώσεις και οί έπαληθεύσεις στό κοσμoειδωλο ή τούς βίωματικούς όραματισμούς, όταν τύχουν σωστής έκμεταλλέσεως, όδηγούν κατά ένα συνεπή τρόπο τόν έλεύθερο και άγνό έρευνητή σέ κρίσι άληθείας, σέ μιá άνατίναξι τών γεφυρών πού συνδέουν με ένα λανθασμένο ή άνεπαρκές μέτρο έκτιμήσεως στό παρελθόν και σέ ένα

άνεθασμα σέ επίπεδα μέ ηύξημένο κύρος άληθινής πορείας.

Χωρίς νά ύποστηρίζεται έπίμονα ότι ό Pascal ύπήκουσε σ' αύτή τήν πνευματική φόρμουλα προβάλλεται σάν μιá προσπάθεια κατανοήσεως τής πνευματικής του στροφής.

4 'Η άλλαγή αύτή έπηρεάζει τήν έπιστημονική του άπόδοσι. Τό πνευματικό του ένδιαφέρον στρέφεται πρós άλλους τομείς. Είναι ένα σημείο πού γιά πολλούς θά είναι άφορμή αϊτίαςεων. 'Η θρησκευτική άπορρόφησης—θά έλεγαν—δρά άνασταλτικά στήν έπιστημονική έρευνα. Κατ' άρχήν ή γενίκευσις είναι άπαράδεκτη. Δέν είναι άνάγκη νά παρατεθοϋν όνόματα μεγάλων έπιστημόνων και έρευνητών πού διαθέτοντας όχι μόνο μιá νεφελώδη θρησκευτικότητα αλλά όντας συνειδητά και δρώντα μέλη τής 'Εκκλησίας, δούλευαν παράλληλα μέ όλη τους τήν ένταση γιά τήν πρόοδο τών έπιστημών.

'Ο πνευματικός άνθρωπος δέν άνακρίνεται άπό κανένα. Δέν είναι θεμιτό τό έρώτημα «γιατί ό Pascal μετά τήν ζωντανή στροφή του πρós τό Χριστιανισμό έμείωσε τήν έπιστημονική του παραγωγή;» 'Ο κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα νά διαθέτη τόν πνευματικό του δυναμισμό όπου καλείται, όπου έλεύθερα τόν ώθοϋν οι έσωτερικές του έπιταγές γιά τήν όλοκλήρωσι τής δικής του προσωπικότητας, όπου θά ύπηρετήση πληρέστερα τίς πανανθρώπινες πνευματικές άνάγκες.

Δούλεψε γιά τήν έπιστήμη. Στο έπιστημονικό του έργο ένοιωσε τή συγκίνηση τού πρωτοπόρου. Τήν έποχή του ή έπιστήμη όπως τήν ξέρομε σήμερα, ήταν στο ξεκίνημά της, όπωσδήποτε ένθουσιαστικό και έλπιδοφόρο. Μέ τήν γρήγορη πρόοδό της ένας νέος κόσμος ξετυλιγόταν γιά τήν ανθρώπινη διάνοια πού διεύρυνε τίς γνώσεις, μετέβαλλε τό κοσμολόγιο μέ τίς αντίστοιχες μεταφυσικές συνέπειες, άνοιγε νέες προοπτικές στήν τεχνική, τήν οικονομία και τήν κοινωνική οργάνωσι. Σ' ένα τέτοιο σκοπό, γιατί νά μή άφιερώση κανείς όλόκληρη τή ζωή του; Δέν καλύπτει τή δίψα γιά μάθησι; Δέν άγωνίζεται κανείς γιά τήν κατάκτησι τού άγνωστου; Δέν νοιώθει κανείς φανερό τό αίσθημα τής δη-

μιουργίας; Δέν μοχθεί γιά νά οικοδομήση ένα καλύτερο μέλλον; Χωρίς άλλο είναι μιá ύπόθεσις μεγάλη και όσο μόχθο νά καταθέση κανείς στήν έπιστημονική προσπάθεια όπωσδήποτε δέν είναι άρκετός.

'Εκτός όμως άπό τή συλλογική προσπάθεια γιά τήν κατάκτησι τής γνώσεως, πού εκτείνεται σ' ένα άχανές πεδίο, ύπάρχει τό άτομο, ή ανθρώπινη προσωπικότητα μέ τίς δικές της άνάγκες πού ζητούν τήν πλήρωσί τους, ύπάρχουν άκόμη άδυσώπητα και τεράστια έρωτηματικά μέ τόν αντίστοιχο πόθο γιά τήν άπάντησί τους.

Σ' αύτήν τήν άνάγκη υπέταξε ό Pascal τό είναι του. Τό πνεύμα του τό διακρίνει μιá πνευματική άγνόησι. Σε τέτοιες ψυχές ή άναζήτησις τής αλήθειας είναι τό πρωταρχικό στοιχείο τής ύπάρξεως, ό κεντρικός σκοπός. Και αυτό άκριβώς είναι ό άληθινός πνευματικός άνθρωπος. Σ' αύτήν τή δίψα, σ' αύτήν τήν άναζήτησι, δέν ύπάρχουν άπώτεροι σκοποί, έξωτερικές ή έσωτερικές συμβατικότητες, αλλά μόνο ή κατάκτησις τής αλήθειας.

'Η πειθάρχησις τού πνεύματός του άπό τήν παιδική του ηλικία στήν μάθησι και άργότερα στήν έπιστημονική έρευνα καλλιέργησαν τήν αδιάλλακτη τάσι τής ψυχής στο αίτημά της γιά τήν αλήθεια.

'Η ύπηρεσία του στήν έπιστήμη ήταν τμήμα τής εργασίας του ταγμένη στήν γενικώτερη προσπάθεια τής αλήθειας. Σάν πρωτοποριακό πνεύμα άρκέσθηκε στο ότι μαζί μέ τούς άλλους θεμελιωτάς τής φυσικής και τών μαθηματικών έθεσε βάσεις και άνοιξε τόν δρόμο στούς άλλους γιά τήν κατόπιν άνάπτυξι τής έπιστήμης.

'Εκείνο τό όποιο ένοιωσε ένωρίς ό Pascal ήταν ότι ή διακονία τού αίσθητηρίου τού αληθοϋς δέν έξαντλείται στα έπιστημονικά πλαίσια. Αύτή ή ιδέα και ή στροφή του πού άκολούθησε τού χαρίζουν τό προφητικό στοιχείο. Μετά τρεις αιώνες αύτή ή αντίληψις φαίνεται φυσική και μειώνεται ή έντύπωσι τής διορατικότητός του' αλλά μη ξεχνούμε ότι δύο αιώνες μετά τόν θάνατο τού Pascal έδημοσιεύετο τό βιβλίο τού E. Renan «L' avenir de la science» βασισμένο σέ μιá διάχυτη αίσιοδοξία γιά τήν παντοδυναμία τής έπιστήμης.

'Η άξία τού άναχωρητού τού Port Royal

βρίσκεται στην Ξγκαίρο και άκριβη σταθμισι τών πνευματικών αξιών. Καί αυτό τό σωστό ζύγισμα δέν περιορίζεται στό έννοιολογικό μέρος, αλλά έκτείνεται και στόν τομέα τής δραστηριότητος του. Δούλεψε γιά τήν έπιστήμη και θεώρησε ότι άρκετά άνοιξε τόν δρόμο γιά νά συνεχίσουν χιλιάδες έκτοτε έρευνητές τήν διείσδυσι των στόν κόσμο του άγνώστου πού μās περιβάλλει. Καί όπως έλέγη, τό έπιστημονικό του έργο τό εργάσθηκε πληρώνοντας μόνο τό διανοητικό κόπο, έκμεταλλευόμενος τίς νοητικές του ίκανότητες.

5 'Η νέα του ύπηρεσία στόν κόσμο του πνεύματος είναι κάτι πού στοιχίζει άκριβά. Είναι τό προνόμιον τών έκλεκτών ψυχών νά μη λογαριάζουν τό κόστος τής αλήθειας. 'Ο σωματικός του πόνος έξ αιτίας τής ασθενείας του, ό πόνος τών γύρω του και ιδιαίτερα τών άγαπημένων του φτωχών—πού τόσο λαχταρούσε νά βοηθά—οί πνευματικές διαμάχες γιά μιá άγια σάν και αυτόν ψυχή, ή έσωτερική άγωνία του πνευματικού άνθρώπου άπαιτούν τήν καταβολή ένός μόχθου πού έκτείνεται σ' όλα τά στοιχεία τής ύπάρξεώς του. Με αυτά όμως τά άκριβά δώρα του έσθηνε ό Θεός τήν άγνή του δίψα γιά τήν αλήθεια. Ζώντας έτσι τίς άκριβές αυτές έμπειρίες μπορούσε νά οδηγηή τή σκέψη του στην κατανόηση τών μεγάλων πραγματικοτήτων και στην προσπάθεια γιά τή διατύπωση μιáς άπολογίας του Χριστιανισμού από άληθινά ύπαρξιακά στοιχεία πού τά ζούσε μόνος του.

"Αν ή πίστις του Pascal ήταν ένα καθάρá παραδοσιακό γεγονός, κάτι δηλαδή πού τό κληρονόμησε από τό περιβάλλον του, θά ήταν ένα είδος άτονο και οί στοχασμοί ένα άπλό διανοητικό κατασκευάσμα copyright τών κοινών αντιλήψεων τής εποχής του.

Γι' αυτόν όμως ή πίστις ήταν μιá προσωπική κατάκτησις, μιá άπόρροια του σιωπηλού διαλόγου πού άκατάπαυστα διεξάγει ή ύπαρξις μέσα της αναλύοντας τά έσωτερικά και έξωτερικά δεδομένα της, μιá σύλληψις του νοήματος τής ζωής στό μυστικό κόσμο όπου ή χάρις του Θεού δημιουργεί γιά τίς άγιες συναντήσεις του με

τόν άνθρωπο. Ούτε στόν τομέα αυτόν ή παραγωγή του ύπήρξε πλούσια σέ δγκο και έντυπωσιακή σέ έκταση. Είπε με τόν καλύτερο τρόπο έκείνα τά όποια έζησε στά λίγα μά καρποφόρα χρόνια τής ζωής του. Καί δέν έδωσε άπλώς ένα κλασσικό ήθικό παράδειγμα—πού 'κι' αυτό θά άρκοϋσε νά ξυπνήση συνειδήσεις. 'Απήντησε κυρίως στό αίτημα τής πνευματικής ολοκληρώσεως. Τό έζησε σάν άνάγκη και τό έπιδίωξε σάν σκοπό. Καί τό αίτημα αυτό είναι καθάρá παραδεισιο. Προσπάθησε στη ζωή του νά άγαπήση Κύριον τόν Θεόν του μ' όλη του τή δυνατή ψυχή, τήν δημιουργική ίσχύ, τή μεγάλη του διάνοια.

Βέβαια στην Ιστορία του Χριστιανισμού ύπάρχουν πολλοί πού έδωσαν τόν έαυτό τους στό μεγάλο αυτό σύνθημα. Τόν Pascal όμως τόν νοιώθουμε πιό συμπαθή, πιό δικό μας. Καί οί λόγοι είναι πολλοί: ή δροσιά τής νεότητός του, ή καθαρότητα του πνεύματός του, ή όμοιότης τών βασικών πνευματικών προϋποθέσεων τής έποχής του και τών ημερών μας, ή πνευματική αξιοπρέπεια πού συνδυάζεται με μιá ύγιá μαχητικότητα.

"Όπως στην έπιστήμη, έτσι και έδω ό Pascal προχώρησε μπροστά άνοίγοντας τόν δρόμο, αφήνοντας σ' αυτούς πού έρχονται πίσω του νά έρευνησουν και νά άξιοποιήσουν ό,τι αυτός κέρδισε στην πρώτη γραμμή. 'Υπήρξε ένας Πιονιέρος του πνεύματος.

Είχα διαβάσει και μου είχε κάνει έντύπωση μιá γνώμη ότι ό Pascal δέν είχε καιρό νά παίξει—ούτε και με τό στοχασμό του—γιατί έδιάζετο νά πεθάνη γιά νά έπαληθεύση τίς σκέψεις του. Αύτή ή ιδέα τής βιασύνης πρós τό θάνατο, αντικατοπτρίζει τόν άγνό και μοναδικό του πόθο γιά τήν αλήθεια πού από παιδι έζούσε, και τό προσδίδει μιá τιτανική διάσταση. 'Η ασθένειά του, ή διάθεσίς του γιά διαρκή άναζήτησι και προώθησι τών προβλημάτων του πνεύματος στό βάθος τους και στην ούσία τους, ή ιδέα του άρτίου άνθρώπου έπλασαν ένα άπαλό μά ζωντανό προφήτη πού από τό άσκητήριο του Port Royal des Champs δείχνει τόν δρόμο όχι μόνο στούς λειτουργούς τής έπιστήμης μά και σέ κάθε πεινασμένο πνευματικά άνθρωπο.

'Ορθόδοξα χαρακτηριστικά στον Πασκάλ

της δ. ΕΙΡΗΝΗΣ ΑΣΤΕΡΙΟΥ
Φιλολόγου

Είναι άναμφισβήτητα δύσκολο να τοποθετήση κανείς εκκλησιαστικά τον Πασκάλ, που είναι γνωστό ότι ήλθε σε ρήξι με τη Ρώμη και κατ' έξοχην με το τάγμα των 'Ιησουϊτών, που τότε έπαιζε πρωτεύοντα ρόλο στα πράγματα της Ρωμαιοκαθολικής 'Εκκλησίας. Τυπικά ο Πασκάλ έμεινε για πάντα Ρωμαιοκαθολικός. Στην ούσία όμως που ήταν στραμμένη ή ψυχή του; Με το δύσκολο αυτό έρώτημα καταπιάνεται σε πρόσφατο έκτενες άρθρο του ο καθηγητής της Θεολογικής 'Ακαδημίας της Σόφιας (Βουλγαρίας) 'Αρχιμανδρίτης Π. Σέργιος Γιαζαντζιέφ, που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «'Αγγελιαφόρος» της 'Εξαρχίας του Ρωσικού Πατριαρχείου στο Παρίσι. Είναι φανερό πώς ή θέση που παρουσιάζει ο άρθρογράφος και που υποδηλώνει ο τίτλος του άρθρου, δεν είναι εξέζητημένη προκατάληψη για να οικειοποιηθή κατά κάποιο τρόπο ή 'Ορθοδοξία τον Πασκάλ, αλλά μια πολύ τεκμηριωμένη τοποθέτηση.

* * *

Μαθηματικός, φυσικός, μηχανικός - έφευρέτης ο Πασκάλ, «αυτό το φοβερό πνεύμα», κατά την έκφραση του Σατωβριάνδου, «άφου διέτρεξε τον κύκλο των ανθρωπίνων έπιστημών, κατόλαβε την μηδαμινότητά τους και έστρεψε τις σκέψεις του προς την θρησκεία».

Σ' αυτήν ακριβώς την τελευταία περιοχή ο Πασκάλ, μέσα στην πλήρη ώριμότητά του, δοξάστηκε σαν στοχαστής και μεγαλοφυής χριστιανός συγγραφέας, με τις «Σκέψεις», όπου «μπόρεσε να έκφραση τις πιο άφηρημένες ιδέες μ' ένα ύφος που έμεινε σαν ένα από τα πιο ώραια πρότυπα της γαλλικής φιλολογίας» (1) καθώς και με τις «'Επαρχιακές έπιστολές», όπου «έβαλε στην υπηρεσία της εωάγγελικής ήθικης ό,τι πιο λεπτό και πιο δηκτικό παρουσίασε ποτέ ή σάτιρα» (2).

Έτσι, την 3η έκασονταετηρίδα από το θάνατό του, ο Πασκάλ μνημονεύεται και έγκω-

μιάζεται όχι μόνο σαν σοφός και στυλίστας, αλλά κυρίως σαν άπ ο λ ο γ η π ή ς τ ο υ Χ ρ ι σ τ ι α ν ι σ μ ο υ.

'Εδώ ακριβώς προκύπτει ένα σπουδαίο πρόβλημα: άφου ο Πασκάλ είναι κατ' έξοχην ένας στοχαστής και ένας χριστιανός συγγραφέας, κατά συνέπεια πρέπει να συνδέεται με μια από τις υπάρχουσες χριστιανικές όμολογίες· ενώ λοιπόν ανήκει τυπικώς στη ρωμαϊκή καθολική εκκλησία και χωρίς να έχη άποκλεισθή έπίσημα άπ' αυτή, ο Πασκάλ δεν θα μπορούσε εν τούτοις να θεωρηθή σαν ένα ύπακουο παιδί του καθολικισμού.

'Ο συγγραφέας που άρθρου συνεχίζοντας γράφει πως μερικοί προτεστάνται θέλησαν να ανακαλύψουν στον Πασκάλ ένα «προτεσταντισμό άσυνείδητο και λανθάνοντα» κατά την έκφραση του κριτικού 'Αλεξ. Βινέ, που κι' ο ίδιος είναι προτεστάντης. Κι' αυτό, γιατί διαπιστώνει στο έργο του Πασκάλ πολλά ούσιαστικά σημεία άσυμφωνίας με τον καθολικισμό.

Καθολικός ή Προτεστάντης έπρεπε να είναι ο Πασκάλ, άφου για τον Βινέ, όπως και για τους πιο πολλούς χριστιανούς της Δύσεως, δεν υπάρχουν παρά αυτές οι χριστιανικές όμολογίες. "Αν όμως παραδεχόταν ο Βινέ πως οι άσυμφωνίες του Πασκάλ με τον καθολικισμό τον πλησιάζουν πνευματικά και ιδεολογικά με την 'Ορθοδοξία, δεν θα είχε προσπαθήσει να στερήση από κάθε χροιά όμολογίας τον Χριστιανισμό του Πασκάλ (άφου δεν τον ικανοποίησε ή λύσι πως ήταν προτεστάντης) και άκόμη δεν θα δυσκολευόταν να έξηγήση ότι παρ' όλα αυτά έμεινε καθολικός, από πο πολύ άπλο γεγονός ότι δεν είχε την εύκαιρία ο Πασκάλ να γνωρίση την 'Ορθοδοξία.

'Η τελευταία αυτή υπόθεση είναι πολύ πιθανή, άφου στα χρόνια του Πασκάλ, στον 17ον αιώνα, λόγο ιστορικοί έμπόδιζαν την 'Ορθοδοξία να γίνη γνωστή στη Δύσι. Έν τούτοις, αυτή ή τυπική άγνοια της 'Ορθοδοξίας δεν έμπόδισε πόν Πασκάλ, σαν άληθινός χριστιανός που ήταν να προσεγγίση την 'Ορθοδοξία πνευματικά και ιδεολογικά, χω-

(1) Abbé Gueltée, Histoires des Jésuites, Paris 1858, Τόμος II, σελ. 481

(2) Αὐτόθι, σελ. 486.

ρίς κιάλας νά τῷ ἀνταληφθῆ. Αὐτὸς ὁ τρόπος ἀντιμετωπίσεως τῆς θρησκευτικῆς μορφῆς τοῦ Πασκάλ προσιδιάζει σὲ μερικοὺς ἐκπροσώπους τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας: ἀνακαλύπτουν πολλὰ χαρακτηριστικὰ πού πλησιάζουν τὸν Πασκάλ στὸ πνεῦμα τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ βρίσκουν ὅτι τὶς πιὸ πολλές ἀπὸ τὶς σκέψεις του «θὰ μπορούσε νὰ τὶς ἐκφράσῃ ἕνας καθαρῶς ὀρθόδοξος θεολόγος».

Νὰ λοιπὸν μερικά ἀπ' αὐτὰ τὰ σημεῖα, πού ἐνῶ ἀπομακρύνουν τὸν Πασκάλ ἀπὸ τὸν Καθολικισμό, τὸν πλησιάζουν στὴν Ὀρθοδοξία.

ΠΡΩΤΑ - ΠΡΩΤΑ, ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΥΠΟΓΡΑΜΜΙΣΟΥΜΕ ΤΟ ΒΑΘΥ ΣΙΕΒΑΣΜΟ ΤΟΥ ΠΑΣΚΑΛ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙ, ΠΟΥ ΕΚΦΡΑΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΗΡΕΙΤΑΙ ΜΕΣΑ ΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥΣ.

Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς εὐλαβείας πρὸς τὴν ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία, πού βασίζεται ἐπάνω στὴν Ἁγία Γραφή καὶ πρὸς ἐρχεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ διδασκαλία, εἶναι τόσο χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία! Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῆ ἕνα χωρίο ἀπὸ τὸν πρόλογο τῆς «Ἐκθέσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ὁμολογίας τῆς Ἀνατολικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας», ὅπου ἀναφέρεται ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι ὑποχρεοῦνται νὰ ὑποτάσσωνται «εἰς πᾶν ἐρμηνευθὲν καὶ ὀρισθὲν ὑπὸ τῆς ἀρχαίας πατερικῆς παραδόσεως καὶ ἐπικυρωθὲν ὑπὸ τῶν Ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων των, τῶν θεοφόρων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν».

Ὁ Πασκάλ, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, θεωρεῖ τὴν ἀρχαία Ἐκκλησία σὰν τὸν ἀκλόνητο στύλο, πού προφυλάσσει τὴν μελλοντικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ κάθε δυνατὴ πλάνη: «Ἄν ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία βρισκόταν στὴν πλάνη ἢ Ἐκκλησία θὰ ἔπεφτε. Ἐὰν θὰ βρισκόταν στὴν πλάνη σήμερα, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο· γιατί ἔχει πάντοτε τὸ ἀνώτερο ἀπόφθεγμα τῆς παραδόσεως, ἀπὸ τὸ χέρι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας· ἔτσι αὐτὴ ἢ ὑποταγῆ κι' αὐτὴ ἢ συμμόρφωσις ἐπικρατεῖ καὶ διορθώνει τὰ πάντα». («Σκέψεις» 867) (1). Αὐτὴ τὴν ἀρχαία παράδοσι, πού ἔχει ὡς ἀρχὴ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, «αὐτὴ τὴν ἁγία διδασκαλία... οἱ ἀληθινοὶ ποιμῆνες τῆς Ἐκκλησίας, πού εἶναι οἱ ἀληθινοὶ θεματοφύλακες τοῦ θεοῦ λόγου, τὴν διειρησαν ἀμέταβλητη, κατὰ τὸν προσπαθειῶν ἐκείνων πού ἐπεχείρησαν νὰ

τὴν καταστρέφουν». («Σκέψεις» 889). Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ πίστι στὴν ἀρχαία παράδοσι εἶναι γιὰ τὸν Πασκάλ ἕνα ἀπὸ τὰ εἰδικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, αὐτὸ πού τὸν διακρίνει ἀπὸ «ὄλες τὶς θρησκείες καὶ τὶς αἵρέσεις τοῦ κόσμου» πού «εἶχαν τὸ φυσικὸ λόγο ὡς ὁδηγό. Μόνον οἱ χριστιανοὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ πάρουν τοὺς κανόνες τοὺς ἕξ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ νὰ μάθουν αὐτοὺς ποὺ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔφησε στοὺς ἀρχαίους γιὰ νὰ τοὺς μεταδώσουν στοὺς πιστοὺς». («Σκέψεις» 903). «Αὐτὴ ἡ ἀνάγκη», λοιπὸν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως «ἐνοχλεῖ» τοὺς Ἰησοῦτες κατὰ τὸν Πασκάλ: «ἔθελον νὰ ἔχουν —λέγει— ὅπως οἱ ἄλλοι λαοί, τὴν ἐλευθερία νὰ ἀκολουθοῦν τὴν φαντασία τους» (903).

Στὶς Ἐπαρχιακῆς Ἐπιστολῆς ὁ Πασκάλ ἐπικρίνει αὐστηρὰ αὐτὴ τὴν ἀνυπακοή τῶν Ἰησοῦτῶν στὴν ἀρχαία Παράδοσι τῶν Ἁγίων Πατέρων. Στὴν 5ῃ ἐπιστολῇ του ἀναφέρει τὰ λόγια κάποιου Πατρὸς Ἰησοῦτου πού βεβαιώνει: «Οἱ Πατέρες ἦταν καλοὶ γιὰ τὴν ἠθικὴ τῆς ἐποχῆς τους· ἀλλὰ εἶναι πάρα πάνω ἀπ' ὅτι πρέπει ἀπομακρυσμένοι ἀπὸ τὴν ἠθικὴ τῆς δικῆς μας ἐποχῆς. Δὲν εἶναι αὐτοὶ πλέον πού τὴν ρυθμίζουν, εἶναι οἱ νέοι ἠθικολόγοι - θεολόγοι».

Κατὰ τὸν Πασκάλ «λόκληρη ἡ κοινωνία τῶν ἠθικῶν θεολόγων τους δὲ μπορεῖ νὰ στηρίξη τὴ συνείδησι μέσα στὴν πλάνη ἐναντία στὴν αἰώνια ἀλήθεια, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι σημεῖο νὰ διαλεξῆ καὶ εἰς καλὸν ὁ δῆγος ἑξ (909). Πρόκειται κυρίως γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἁγίους Πατέρας, τῶν ὁποίων ἡ διδασκαλία εἶναι γιὰ τὸν Πασκάλ ἕνα ἀλάνθαστο κριτήριον ἀλήθειας. Γι' αὐτὸ στὴν 3ῃ Ἐπαρχιακῇ Ἐπιστολῇ ἀγανακτεῖ ἔντονα διότι, γιὰ τοὺς Ἰησοῦτες, «ἡ τὸσο ἀρχαία διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου εἶναι ἕνας ἀνυπόφορος νεωτερισμὸς καὶ διότι οἱ νέες ἐπινοήσεις πού κατασκευάζουν καθημερινὰ μπροστὰ μας θεωροῦνται σὰν ἡ ἀρχαία πίστι τῆς Ἐκκλησίας».

Στὴν 4ῃν Ἐπιστολῇ, ξεσταύζοντας μὲ ἕνα πατέρα Ἰησοῦτῆ τὸ θέμα τοῦ ἠθικοῦ καταλογισμοῦ τῶν πράξεων, ὁ Πασκάλ τὸν παροτρύνει ἔτσι: «...μὴ λέτε πιά μαζί με τοὺς νέους σας συγγραφεῖς ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀμαρτάνη κανεὶς ὅταν δὲν γνωρίζῃ τὸ δίκαιο· ἀλλὰ νὰ λέτε μάλλον μαζί με τὸν Ἁγιο Αὐγουστίνου καὶ τοὺς ἀρχαίους Πατέρας, ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ ἀμαρτάνη κανεὶς, ὅταν δὲν γνωρίζῃ τὸ δίκαιο».

Τέλος, σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς Σκέψεις, πού ἔχει γραφῆ μὲ εὐκαιρία τὴν καταδίκη τῶν Ἐπαρχιακῶν Ἐπιστολῶν ἀπὸ τὸν Πάπα, ὁ Πασκάλ διακηρύττει κατ' εὐθείαν, ὅτι δὲν φοβάται κανένα ἀφορισμὸ, «...ἐὰν δὲν στηρίζεται στὴν

(1) Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι παρμένοι ἀπὸ τὴν κλασσικὴν ἐκδοσὶν τῶν ἔργων τοῦ Bl. Pascal, ἀπὸ τὸν L. Brunschwig, Paris 1921.

Παράδοσι» (920). «... Ἐάν οἱ ἐπιστολές μου ἔχουν καταδικασθῆ ἰσὴν τῇ Ρώμῃ, ὅ,τι καταδικάζω σ' αὐτὲς εἶναι καταδικασμένο στὸν οὐρανό: Τὸ δικό σου δικαστήριον ἐπικαλοῦμαι Κύριε Ἰησοῦ!» (1920).

Ἐάν λοιπὸν ὁ Πασκάλ ἐπιτρέπῃ στὸν ἑαυτὸ του νὰ κἀνῃ, ἐν ὀνόματι τῆς Παραδόσεως, μιὰ ἀναφώνησι τόσο πολυμῆρῃ γιὰ ἓνα καθολικὸ εἶναι γιὰτὶ, ἀσφαλῶς, τοποθετοῦσε τὴν Παράδοσι πᾶνω ἀπὸ τὴν ἀνωτάτη καθολικὴ ἐξουσία, πού εἶναι ὁ Πάπας.

Ἐρχόμαστε τώρα στὸ ζήτημα τῆς ΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ καὶ τῆς ΥΠΕΡΤΑΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ Σ' ΑΥΤΗΝ. Εἶναι ἓνα πεδίο, ὅπου ὁ ρωμαϊκὸς καθολικισμὸς ἀποκλίνει περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας. Ἐν τούτοις, ὁ Πασκάλ μένει πιστὸς στὴν τελευταία, ἀκόμη καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἀμφισβητούμενο σημεῖο.

Πρὸ παντός, δὲν δέχεται τὸ ἀλάθητο γιὰ ὁποιοδήποτε ἀπὸ τὰ διάφορα ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας (τοῦ Πάπα συμπεριλαμβανομένου), ἐάν δὲν ἐνεργοῦν σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποστολικῆς καὶ πατερικῆς Παραδόσεως.

Νὰ πῶς σκέπτεται ὁ Πασκάλ σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς καταδικῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας: «Ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος ἦταν ἓνας ἄνθρωπος πού ὠνομαζόταν Ἀθανάσιος, πού κατηγορήθηκε ὑπὸ μερικὰ ἐγκλήματα καὶ καταδικάσθηκε στὴν τάδε καὶ τάδε σύνοδο, γιὰ τοῦτο καὶ γιὰ τοῦτο τὸ ἔγκλημα: ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι συμφωνοῦν, καὶ ὁ Πάπας τέλος. Τὶ λέγουν σ' ὄσους ἀντισηκῶνται; Ὅτι διαταράσσουν τὴν εἰρήνη, ὅτι κἀνουν σχίσμα, κλπ.: ἀφορίζονται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία», καὶ ἐν τούτοις σώζουν τὴν Ἐκκλησία (868) — ἀσφαλῶς γιὰτὶ ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὴ θεία ἀλήθεια. Εἶναι ἀλήθεια πῶς ὁ Πασκάλ ἀνογνωρίζει, ὅτι ὁ Θεὸς ἐμπιστεύθηκε στὴν Ἐκκλησία τὸ δικαίωμα νὰ «κρατῇ» τὶς ἁμαρτίες καὶ νὰ τὶς συγχωρῇ ἐδῶ στὴ γῆ: τὰλλά —προσθετεῖ— ἐάν συγχωρῇ ἢ ἐάν «κρατῇ» τὶς ἁμαρτίες χωρὶς τὸ Θεό, δὲν εἶναι πλέον Ἐκκλησία» (870). Αὐτὸς ὁ τρόπος νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὶς δογματικὰς πλάνες στὴν Ἐκκλησία, εἶναι ἐντελῶς σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθόδοξο τρόπο ἀντιμετωπίσεως: κάθε χριστιανὸς ὀρθόδοξος ἔχει ὄχι μόνον τὸ δικαίωμα, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὴν ὑποχρέωσι νὰ ἀπορρίπτῃ τὶς αἰρετικὰς διδασκαλίας, ἀκόμη κι' ἐν προστατεύονται ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῆς ὑψηλῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν πολλαπλότητα στὴν Ἐκκλησία, ὁ Πασκάλ ἐκφράζεται ἔτσι «θεωρώντας τὴν Ἐκκλησία ὡς ἐνότητα, ὁ Πάπας, πού εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς, εἶναι σὰ νὰ εἶναι τὸ πᾶν: θεωρώντας τὴν ὡς πολλαπλότητα, ὁ Πάπας δὲν εἶναι παρὰ ἓνα μέρος τῆς... Τὸ πλῆθος πού δὲν ὑποτάσσεται στὸ ἓνα, εἶναι σύγχυσις: τὸ ἓνα πού δὲν ἐξαρτάται ἀπὸ τὸ πλῆθος, εἶναι τυ-

ραννία (871). Μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπόμενες Σκέψεις συνδέει κατ' εὐθείαν αὐτὴ τὴ διαπίστωση μὲ τὸν καθολικισμὸ καὶ τὸν προτεσταντισμὸ: «Τὸ ἓνα καὶ τὸ πλῆθος... Πλάνη νὰ ἀποκλείσῃμε τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ὅπως κάνουν οἱ παπιστᾶι πού ἀποκλείουν τὸ πλῆθος, ἢ οἱ οὐγενόται πού ἀποκλείουν τὸ ἓνα» (874).

Πού ἄρχει, λοιπὸν, ὁ Πασκάλ τὴ σωστὴ λύσι στὸ θέμα τῆς υπερτάτης ἐξουσίας μέσα στὴν Ἐκκλησία; Προφανῶς, στὴν ἀρμονικὴ σύνθεσι τοῦ ἐνὸς καὶ τῶν πολλῶν μέσα σ' αὐτὴ, πού ἐκφράζεται μὲ τὴν ἀληθινὴ καθολικότητα.

Αὐτὴ τὴν πρωταρχικὴ ἀρχὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ὁ Πασκάλ τὴ βλέπει νὰ πραγματοποιηθῇ μόνον στὴ Γαλλία, αὐτὴ τὴν ἐποχὴ. «Δὲν ὑπάρχει πιά σχεδὸν παρὰ ἡ Γαλλία, ὅπου ἐπιτρέπεται νὰ εἰπούμε, ὅτι ἡ Σύνοδος εἶναι πᾶνω ἀπὸ τὸν Πάπα» (871). Διαπιστώνοντας αὐτὸ μὲ πικρία, ὁ Πασκάλ δὲ σκέπτεται, βέβαια, κἀν τὴν ὀρθόδοξην Ἀνατολήν, γιὰ τὴν ὁποία δὲν μπορούσε νὰ ἔχῃ παρὰ μιὰ πολὺ μέτρια ἰδέα. Ἐν τούτοις, ἐν εἶχε γνωρίσει τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, πού εἶναι ὀλόκληρη διαποτισμένη ἀπὸ ἓνα πνεῦμα ἀληθινῆς καθολικότητος καὶ πού δὲν ἀναγνωρίζει καθόλου ἄλλο μοναδικὸν ἀρχηγὸ παρὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστό, θὰ εἶχε εὑρεῖ ἐκεῖ, χωρὶς ἀμφιβολία, τὴν ἰδανικὴν σύνθεσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος καὶ πολλαπλότητος, τὴν ὁποία ἐπιθυμοῦσε ἡ ψυχὴ του.

Ὁ Πασκάλ ἀπορρίπτει τὸ ἀλάθητο τοῦ Πάπα, ὄχι μόνον γιὰ λόγους θεωρητικὸς καὶ δογματικὸς, ἀλλὰ ἀκόμη γιὰ λόγους πρακτικὸς καὶ ἠθικὸς. Ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ἡ εὐνοία τῶν Παπῶν πρὸς τὸ Τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν, οἱ ὁποιοὶ, κηρύττοντας μιὰ χαλαρὴ ἠθικὴ, εὐνοοῦσαν τὶς ἀδυναμίες καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων.

Οἱ Ἐπαρχιακῆς Ἐπιστολῆς, λοιπὸν, καθὼς εἶναι διατυπωμέναι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἱερᾶς ἀγανακτήσεως κατὰ τῆς ἰησουϊτικῆς ἠθικῆς, θὰ ἐξῆζαν δικαίως τὸ ὄνομα τῆς ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ, ἀπολογία πού ἔρχεται νὰ συμπληρωσῇ αὐτὴ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύουν οἱ Σκέψεις.

Στὴν πάλῃ του γιὰ τὴν καθαρότητα τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, ὁ Πασκάλ δὲν ἐπιτίθειτᾶ καθόλου κατὰ τῶν προσωπικῶν ἠθικῶν ἐλαττωμάτων τῶν Ἰησουϊτῶν. Δὲν διαπιστώνει τὸν πραγματικὸν κίνδυνον, πού ἀπειλεῖ τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν, στὶς τυχαίας ἠθικὰς πτώσεις, ἀλλὰ μᾶλλον στὴ συνειδητὴ καὶ προμελετημένη χαλάρωσι, πού οἱ Ἰησουῖτες προξενοῦν σ' αὐτὲς τὶς ἀρχὲς καὶ τοὺς κανόνες τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς. «Αὐτοὶ πού ἀγαποῦν τὴν Ἐκκλησίαν —γράφει ὁ Πασκάλ— παραπονοῦνται πού βλέπουν ὅτι φθειρόνται τὰ ἦθη: ἀλλὰ τούλάχιστον οἱ νόμοι ὑπάρχουν. Ἀλλὰ αὐτοὶ (οἱ Ἰησουῖτες) διαφθει-

ρουν τούς νόμους· τὸ πρότυπο καταστρέφεται» (894). Καὶ ἀλλοῦ, συνεχίζοντας τὴν ἴδια ἰδέα, καταλήγει: «Γιατὶ εἶναι ἓνα κακὸ πολὺ λιγότερο ἐπικίνδυνον καὶ πολὺ λιγότερο γενικὸν ἐν εἰσαγόντων ἀκολασίας, ἀφήνοντας νὰ ὑπάρχουν οἱ νόμοι, ποὺ ὑπερασπίζονται τὰ ἦθη, παρὰ νὰ διαστρέφουν τούς νόμους καὶ νὰ δικαιολογοῦν τὴς ἀκολασίας».

Νὰ πῶς φανερῶνται τὴ βασικὴ ἀντίθεσις ποὺ ἀντιτάσσει τὴν ἰησοῦστικὴν «ἀγιότητα» μετὰ τὴν ἀληθινὴν ἀγιότητα: «Οἱ Ἅγιοι λεπτολογοῦν γιὰ νὰ βρῶν τὸν ἑαυτὸν ἐνοχὸν καὶ κατακρίνουν τὴς καλλίτερας πράξεις τους· καὶ αὐτοὶ (οἱ Ἰησοῦστικες) λεπτολογοῦν γιὰ νὰ συγχωρήσουν τὴς χειρότερας πράξεις τους» (921).

Αὐτὸ τὸ πραγματοποιοῦν μετὰ τούς περιπτωσιολογικοὺς (Casuistiques) κανόνες τους, ὁ κυριώτερος ἀπὸ τούς ὁποίους εἶναι ἡ δικαιοσύνη τῶν μέσων μετὰ τὸ σκοπὸν καὶ μετὰ μιὰ ἀνάλογον «κατευθύνει τῶν προθέσεων». Ἔτσι οἱ Ἰησοῦστικες φθάνουν στὸ σημεῖον νὰ δικαιῶντων πράξεις καθαρῶς ἀνήθικες, ὅπως τὸ φόνο, τὴ μοιχεία, τὴν κλοπὴν, ἀποκοιμίζοντας τὴ συνείδησιν τοῦ ποιμνίου τους μετὰ κάθε εἶδους διανοητικὰ κατασκευάσματα ποὺ ἐφευρίσκουν γιὰ τὴν περίπτωσιν.

Στὴν τάσιν τους νὰ συμμορφωθῶν μετὰ τὴς ἐλλειψεῖς καὶ τὰ ἐλαττώματα τῆς ξεπεσμένης ἀνθρωπίνης φύσεως, οἱ Ἰησοῦστικες φθάνουν νὰ περιορίσουν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὑπερτάτης χριστιανικῆς ἀρετῆς, ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ, ποὺ ὀρίζεται ἀπὸ τὴν μεγαλύτερην ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ νόμου (Ματθ. 22, 37 — 8). Γι' αὐτούς, αὕτη ἡ ἐντολὴ δὲν εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαῖα γιὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. Μερικοὶ ἀπὸ τούς Ἰησοῦστικες συγγραφεῖς βρῖσκουν, ὅτι ὁ χριστιανὸς μπορεῖ νὰ σωθῆ χωρὶς νὰ τηρῇ αὐτὴν ἐντολήν, «εἰς τρόπον ὥστε (ιδετέ τὴν καλωσύνην τοῦ Θεοῦ!) δὲν μᾶς παραγγέλει τόσο νὰ Τὸν ἀγαποῦμε, ὅσο νὰ μὴ Τὸν μισοῦμε. (10ῃ Ἐπαρχιακῇ Ἐπιστολῇ).

Μπροστὰ σ' αὕτη τὴ σχεδὸν εἰρωνικὴ δεβήλωσιν, ὁ Πασκάλ δὲ μπορεῖ πλέον νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἀγανάκτησίν του: «... Παραβαίνων τὴν μεγάλην ἐντολήν ποὺ περιλαμβάνει τὸ Νόμον καὶ τούς Προφήτας (Ματθ. 22, 36 — 40). Κτυποῦν τὴν εὐσέβειαν στὴν καρδίαν τῆς ἀφαιροῦν τὸ πνεῦμα ποὺ δίνει τὴ ζωὴν λένε πᾶς ἡ ἀγάπη στὸ Θεὸ δὲν εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴν σωτηρίαν» φθάνουν ἀκόμη νὰ ἰσχυρισθῶν, ὅτι αὕτη ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς ἀγάπης στὸ Θεὸ εἶναι τὸ πλεονέκτημα ποὺ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔφερε στὸν κόσμον. Εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἀσεβείας! Ἡ τιμὴ τοῦ αἵματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θὰ εἶναι νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ νὰ Τὸν ἀγαποῦμε! Πρὸ τῆς Ἐνανθρωπήσεως, ἤμασθε ὑποχρεωμένοι νὰ ἀγαποῦμε τὸ Θεόν· ἀλλὰ ἀφ' ὅτου «οὕτως ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ ἔδωκεν» (Ἰω. 3, 16), ὁ κόσμος, ποὺ ἐξαγοράσθηκε ἀπ' Αὐτόν, θὰ ἔχη ἀπαλα-

λαγὴ ἀπὸ τὸ νὰ Τὸν ἀγαπᾷ! Παράξενη θεολογία στὴς μέρες μας! Τολμοῦν νὰ πάρουν ἐπάνω τους τὸ ἀνάθεμα ποὺ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρόφερε ἐναντίον ἐκείνων, ποὺ δὲν ἀγαποῦν τὸν Κύριον Ἰησοῦν (Α' Κορινθ. 16, 22). Φθειρὸν αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, ὅτι ἐκείνους ποὺ δὲν ἀγαπᾷ μένει στὸ θάνατον (Α' Ἰω. 3, 14)· καὶ αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅτι «ὁ μὴ ἀγαπᾷν Με τούς λόγους οὐ τηρεῖ» (Ἰω. 14, 24). Ἔτσι, κάνουν ἄξιους νὰ ἀπολαύουν τὸ Θεὸ αἰώνια αὐτοῦς, ποὺ ποτὲ δὲν ἀγάπησαν τὸ Θεὸ σ' ὅλην τὴν ζωὴν. Νὰ ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ μυστηρίου τῆς ἀδικίας!» (10ῃ Ἐπαρχιακῇ Ἐπιστολῇ).

Ὁ Πασκάλ ἐγγίζει ἐδῶ τὴν ἴδια τὴν οὐσίαν τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, σχετικὰ μετὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν· αὕτη ἡ ἀγάπη εἶναι συναίσθημα μόνιμον, ποῦ, καθὼς ἐνεργεῖται ἀπὸ τὴν θεῖαν χάριν, διαπερνᾷ ὅλο τὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατευθύνει ὀλόκληρην τὴν ζωὴν του. Αὐτὸ ἐκφράζει ὁ Ἅγιος Μακάριος ὁ Μέγας μ' αὐτοῦς τοὺς λόγους: «Ὁ χριστιανὸς πάντοτε ὀφείλει τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ ἔχειν· γέγραπται γάρ, ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου (Δεύτερον 6, 5), ἴνα μὴ μόνον, ὅτε εἰσέρχεται εἰς τὸ εὐκτήριον, ἀγαπᾷ τὸν Κύριον, ἀλλὰ καὶ περιπατῶν καὶ ὄμιλῶν καὶ ἐσθίων νὰ ἔχη τὴν μνήμην τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν σπορῆν» (*).

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Πασκάλ, ἐνῶ ἔμεινε de jure Ρωμαῖος καθολικὸς, ὑπῆρξε de facto ξένος πρὸς τὴν ἰδέαν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ καθολικισμοῦ κι' ὅτι πλησιάζει σημαντικὰ πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Εἶναι, λοιπόν, πιθανὸν ὅτι, ἂν εἶχε μπορέσει νὰ γνωρίσει τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, θὰ εἶχε, χωρὶς ἀμφιβολία, προσχωρήσει σ' αὐτήν, ὅπως ὁ συμπατριώτης του, ὁ π. Γκεττέ, ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς τοῦ 19ου αἰῶνος· κι' αὐτὸς, χωρὶς νὰ ἔχη ἀκριβῆ ἰδέαν γιὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἔφθασε μόνος του στὴν ὀρθόδοξην ἀλήθειαν, χάρις στὴς ἀμερόληπτες ἐρευνῆς του, κι' ἀργότερα ἀσπασθῆκε τὴν Ὀρθοδοξίαν.

Ἄλλ' ἐὰν ὁ Πασκάλ δὲ μπορέσει νὰ γίνῃ ὀρθόδοξος, γιὰ τὸν ἀπλοῦστατο λόγο ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ γνωρίσῃ στὴν ἐποχὴν του τὴν Ὀρθοδοξίαν, αὐτὸ δὲν ἐμποδίζει καθόλου νὰ τὸν θεωροῦμε σὰν ἓνα «ΟΡΘΟΔΟΞΟ ΣΤΟ ΠΝΕΥΜΑ».

Τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Πασκάλ καὶ ὁ π. Γκεττέ, καθὼς κι' οἱ γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι ἄς σήμερα ὀπαδοὶ τους, ἔφθασαν ἀντικειμενικὰ κι' ἀμερόληπτα στὴν ὀρθόδοξην ἀλήθειαν, δείχνει ἀρκετὰ ὅτι ἡ Ὀρθόδοξία εἶναι ἡ ἀληθινὴ πίστις τοῦ Χριστοῦ, πρὸς τὴν ὁποῖαν τεῖνει ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ.

(*) Migne Patr. gr. t. 34 61. 773.

ΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΠΑΣΚΑΛ

τοῦ κ. ΧΡ. ΚΟΥΡΗ

Μαθηματικοῦ-Φυσικοῦ, τοῦ Κέντρου

Πυρηνικῶν ἐρευνῶν «Δημόκριτος»

Ἡ ΜΟΡΦΗ τοῦ Blaise Pascal (1623-1662) ἐξακριβώθη δικαίως ὡς μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας μορφὰς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ.

Εἶναι τοιαύτη καὶ τοσαύτης ἐκτάσεως ἡ συμβολὴ τοῦ Pascal εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην, ὥστε παρ' ὅλα ὅσα ἔχουν γραφῆ καὶ λεχθῆ διὰ τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιστημονικῆς του προσφορᾶς, παρ' ὅλας τὰς συζητήσεις ἐπὶ τῶν φιλοσοφικῶν του ἀπόψεων, παρ' ὅλας τὰς ἀναλύσεις τῶν λογοτεχνῶν καὶ τῶν κριτικῶν ἀπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ στυλ καὶ τοῦ ὕφους, παρ' ὅλας τὰς μελέτας τῶν θεολόγων, παρ' ὅλας τὰς λεπτομερεῖς βιογραφίας, εἶναι πάντοτε χρήσιμον νὰ ἀνατρέχη κανεὶς εἰς τὰ τῆς ζωῆς του καὶ εἰς τὸ ἔργον του. Διότι, ὅπως παρατηρεῖ ὁ T. S. Eliot⁽¹⁾, ὁ Pascal εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς, ποὺ πρέπει νὰ μελετῶνται καὶ νὰ ξαναμελετῶνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκάστης γενεᾶς. Ἡ ἱστορία τῶν ἀπόψεών του εἶναι μέρος τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ διὰ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸν François Mauriac, «τὸ φῶς μᾶς μόνον νύκτας τοῦ Pascal, ἀρκεῖ διὰ νὰ φωτίσῃ ὅλην μᾶς τὴν ζωὴν».

Ὁ Pascal ἀφιέρωσε μέρος μόνον τῶν πολλῶν ταλάντων του εἰς τὴν ἐπιστήμην. Τὸ ἐπιστημονικὸν ἐν τούτοις ἔργον τοῦ Pascal, τὸν κατατάσσει μεταξὺ τῶν μεγα-

λυτέρων σκαπανέων τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως καὶ προόδου.

Ὁ πατὴρ του Etienne Pascal ἦταν ἱκανὸς μαθηματικὸς. Ἡ γνωστὴ εἰς τὰ μαθηματικά ἔλιξ τοῦ Pascal ὀνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ πατρὸς Pascal⁽²⁾. Ἐπιθυμοῦσε διακαῶς νὰ δώσῃ εἰς τὸν υἱὸν του τὴν εὐκαιρίαν μᾶς ἀρίστης μορφώσεως. Πράγματι ὁ νεαρὸς Blaise ἐξεπαιδεύθη μὲ ἰδικήν του φροντίδα. Συμφάνως πρὸς τὸ πρόγραμμα, ποὺ εἶχε καταρτίσει ὁ ἴδιος, ὁ υἱὸς του δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη οὐδεμίαν σχέσιν μὲ τὰ μαθηματικά πρὶν γίνει δεκαεξέτης. Ἐπεθύμηε πρῶτον νὰ ἀποκτήσῃ μίαν καλὴν γενικὴν μόρφωσιν καὶ ἐν συνε-

(2) Εἰς μίαν περίοδον, ποὺ δὲν ὑπῆρχον ἐπιστημονικὰ περιοδικά, αἱ ἀπόψεις μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων ἀντηλλάσσοντο διὰ κύκλων συζητήσεων καὶ ἀλληλογραφίας. Πολλοὶ ἔγιναν γνωστοὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὡς κέντρα ἐπιστημονικῶν ἀνταλλαγῶν. Εἰς ἐξ αὐτῶν, ὁ πατὴρ Marin Mersenne, φραγκισκανὸς μοναχὸς, γνωστὸς ὡς μαθηματικὸς ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ Mersenne, ἀλληλογραφοῦσε μὲ τὸν πατέρα Pascal καθὼς καὶ μὲ τοὺς Desargnes, Fermat, Descartes. Ὁ H. Bosmaus γράφει κάπου: «Informer Mersenne d' une découverte c' était la publier par l' Europe entière».

Ὁ Etienne Pascal συνεδέετο διὰ φιλίας μὲ τὸν ἐκ Λυῶνος μαθηματικὸν Gérard Desargnes (1593-1662), ἀρχιτέκτονα κατὰ τὸ ἐπάγγελμα καὶ ἓνα ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους γεωμέτρους τοῦ 17ου αἰῶνος. Ὁ Desargnes ἐπηρέασε τὴν σκέψιν τοῦ υἱοῦ Pascal εἰς τὴν ἐργασίαν περὶ τῶν κωνικῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς περὶ ἀπείρου ἰδέας.

(1) Pascal's Pensées with an introduction by T. S. Eliot. E. P. Dutton Co Inc. New York 1958 σελ. VII—XIX.

χείρα γνώσιν τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν. Τοιοῦτοτρόπως τοῦ ἐπῆρε, διὰ τὰ μὴ τὰ διαβάξῃ, ὅλα τὰ μαθηματικά βιβλία. Ὁ Blaise Pascal ἠσχολεῖτο ἐν τούτοις μὲ τὴν γεωμετρίαν κρυφίως, κατ' ἴδιαν, καὶ εἶχε κάμει μεγάλας προόδους πρὶν ἀποκαλυφθῶν αἱ προσπάθειά του.

♦

ΠΟΛΛΑ ἀνέκδοτα ἐπὶ τῶν νεανικῶν του ἀσχολιῶν περὶ τὰ μαθηματικά ἀναφέρονται ἀπὸ τὴν μεγαλύτεραν του ἀδελφὴν κυρίαν Ciliberte Perier, ποῦ ἔγραψε τὴν βιογραφίαν του. Ἡ κυρία Perier ἀναφέρει, ὅτι ἀνεκάλυψε μέγα μέρος τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Εὐκλείδου, ὅτι ἡ μαθηματικὴ του διαίσθησις ἔδειχνε, ὅτι ἐπρόκειτο διὰ παιδί-θαῦμα καὶ ἡ γεωμετρία, τοῦ ἦταν ἀπλῶς ψυχαγωγία. Ἔπαιξε μὲ τὰς κωνικάς τομάς, ὅπως ἄλλα παιδιὰ παίζουν μὲ παιγνίδια, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀπόλαυσιν ὅτι ἀνακαλύπτει μεγάλας ἀληθείας⁽³⁾.

Ὅταν ὁ Descartes εἶδε τὸ χειρόγραφον, ποῦ ἔγραψε ὁ Pascal ἐπὶ τῶν κωνικῶν εἰς ἡλικίαν δεκαεξέτων, μετὰ κόπου ἠδυνήθη νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἦταν ἔργον τοῦ υἱοῦ καὶ ὄχι τοῦ πατρὸς Pascal. Εἰς τὴν ἐν λόγω ἐργασίαν ἀποδεικνύεται τὸ θεώρημα περὶ ἔξακορῦφου ἔγγεγραμμένου εἰς κωνικὴν⁽⁴⁻⁵⁾. Ἐκ τοῦ θεωρήματος τούτου συνήγαγε ὁ μέγας σοφὸς ἄνω τῶν 400 πορισμάτων⁽⁶⁾. Εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν ἐφεῦρε λογιστικὴν μηχανήν, ποῦ τοῦ ἐπετράπη νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸν βασιλέα. Τὸ γεγονός αὐτὸ δεικνύει καὶ τὴν ἐκτίμησιν ἧς ἔχαιρε ὁ Blaise Pascal εἰς τὴν πατρίδα του. Αἱ ἀριθμομηχαναί, τὸσον χρήσιμοι καὶ σπουδαῖαι εἰς τοὺς καιροὺς μας, ἔκαμαν τὴν πρόωγὴν τὸν ἐμφάνισιν (καὶ ἀρκετὰ ἐπίσημον) τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπὸ τὸν Pascal καὶ ἀργότερον τὸν Leibnitz.

(3) D. E. Smith, History of Mathematics, Vol. I. Dover, New York.

(4) Κατὰ τὸ ἐν λόγω θεώρημα αἱ ἀπέναντι πλευραὶ τοῦ ἔγγεγραμμένου ἔξακορῦφου τέμνονται ἀπ' εὐθείας.

(5) Βλ. λ. χ. Dirk J. Stmik, a Concise History of Mathematics, Dover, New York ἐνθα εἰς σελ. 146 φωτοτυπία τοῦ φυλλαδίου ποῦ ἐδημοσίευσεν ὁ Pascal τὸ 1640 μὲ τίτλον: «Essay pour les coniques».

(6) D. E. Smith, ἑσθ. ἄνωτέρω, σελ. 382.

Εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν ἤρχισεν ὁ Blaise Pascal νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς ἐργασίας τοῦ Torricelli ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Πράγματι τὸ 1646 ἔγιναν γνωστά εἰς τὴν Γαλίαν τὰ πειράματα τοῦ Ἰταλοῦ ἐπιστήμονος. Ὁ Pascal ἐπανελάβε τὸ πείραμα τοῦ Torricelli ὑπὸ ποικίλας συνθήκας διὰ νὰ ἐπαληθεύσῃ τὴν ἐξηγησίαν ποῦ τοῦ ἐδόθη.

Ἡ ἐργασία αὕτη τοῦ μεγάλου σοφοῦ, πρώτη, ὡς φαίνεται, συμβολὴ του εἰς τὸν κλάδον τῆς φυσικῆς, ἤρχισε τὸ 1646 καὶ συνετελερώθη τὸ 1648 μὲ τὰ περιήρημα πειράματα ἐπὶ τοῦ Puy de Dôme. Οὕτω τὸ 1648 ἀνεκάλυψε, ὅτι τὸ βαρομετρικὸν ὕψος ἐλαττοῦται μετὰ τοῦ ὕψους τοῦ τόπου.

Εἶναι δύσκολον ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ποῦ γνωρίζει ἀπὸ τὴν σχολικὴν του ἡλικίαν τὰ περὶ βαρομετρικῆς πιέσεως νὰ ἐκτιμῆσῃ αὐτὴν τὴν συμβολήν. Ὅπως πολὺ σωστά ἀναφέρουν οἱ Ὁλλανδοὶ καθηγηταὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐπιστήμης R. J. Forbes καὶ E. J. Dijksterhuis⁽⁷⁾, θὰ πρέπει κανεὶς νὰ προσαρμολογήσῃ εἰς τὰ ἱστορικά καὶ ἐπιστημονικὰ πλαίσια ἐκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ νὰ γνωρίζῃ ὅλας τὰς ἐσφαλμένας ἀπόψεις, ποῦ μετ' ἐπιμονῆς ὑπεστηρίζοντο τότε ἐπὶ τοῦ βαρομετρικοῦ φαινομένου, διὰ νὰ ἐννοήσῃ τὴν σημασίαν τῆς ἀνακαλύψεως.

Οὕτω ἀφοῦ ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς ἀεροστατικῆς τὴν συνεδύασε ὁ Pascal μετὰ τῆς ὑδροστατικῆς εἰς μίαν ἐπιστήμην, τὴν ἐπιστήμην τῆς ἰσοροπίας τῶν ρευστῶν καὶ ἀνεδείχθη ὁ πατὴρ τῆς ὑδροδυναμικῆς. Ἡ ἐργασία του εἰς τὸν τομέα αὐτὸν τῆς ἐπιστήμης, ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπὸ τὸν ἐπ' ἀδελφῆ γαμβρόν του Florin Perier εἰς τὸ «Traité de l'equilibre des liqueurs et de la pesanteur de la mass de l'air» (1663). Ἡ ἐργασία αὕτη, ὁμοῦ μετὰ τῆς «Récit de la grande expérience de l'equilibre des liqueurs» (1648) εἶναι κλασσικὸν σύγγραμμα διὰ τὸν ἱστορικὸν τῆς ἐπιστήμης.

Αἱ φυσικαὶ ἔρευναι τοῦ Pascal ἀντικατοπτρίζουν τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐφαρμοσθεῖσαν

(7) R. J. Forbes and E. J. Dijksterhuis, A history of science and technology 1, Penguin Books, σελ. 200.

«ύποθετικο-συμπερασματική» μέθοδον. Οὕτω ἠρνεῖτο νὰ δεχθῆ οἰανδήποτε ὑπόθεσιν ὡς ἐπιστημονικὸν συμπέρασμα, ἐὰν δὲν ἐπληθεύετο αὕτη πειραματικῶς, ἄλλως τὴν θεώρει μόνον une vision, un caprice, une fantaisie ἢ εἰς τὴν καλλιτέραν περίπτωσηὶν une belle idée.

Εἰς αὐτὸ ὀφείλεται ὁ σκεπτικισμὸς τοῦ διὰ τὰς ἐξηγήσεις τοῦ Descartes ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ ἡ πολὺ ἐπιφυλακτικὴ στάσις τοῦ εἰς τὰς συζητήσεις διὰ τὰ συστήματα τοῦ Πτολεμαίου, τοῦ Κοπερνίκου καὶ τοῦ Tycho Brahe, μία στάσις ποὺ ἐκπλήσσει μόνον ὅσους ἔχουν ἐπιφανειακὴν γνῶσιν τοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ Pascal⁽⁸⁾. Ἐθεώρει τὰ ἐν λόγῳ συστήματα ὡς τρεῖς ἴσῃς ἀξίας ὑποθέσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ κάμῃ ἐπιλογὴν μόνον ἐὰν προστεθοῦν νέα ἐπιστημονικὰ δεδομένα. Αὐτὴ ἡ αὐστηρὰ ἀντίληψις ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου τὸν ὤθησεν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Ἰησοῦντας διὰ τὴν καταδίκην τοῦ Γαλιλαίου. Οὕτω τὸ 18ον «Lettre provinciale»⁽⁹⁾ εἶναι ἓνα μαχητικὸν «εντοκουμέντο» πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν⁽¹⁰⁾.

Τὸ ἔργον τοῦ Blaise Pascal ἐπὶ τοῦ «ἀριθμητικοῦ τριγώνου», ποὺ σχηματίζεται

(8) R. J. Forbes and E. J. Dijksterhuis, ἐνθ. ἀνωτ.

(9) Al Lettres provinciales ἔχουν τοιαύτην λογοτεχνικὴν ἀξίαν, ὥστε νὰ γράφῃ ὁ Talletment εἰς τὴν γαλλικὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης: «Ἐκεῖνος εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῶν ὠραίων lettres au provincial, ποὺ θαυμάζει δλόκληρος ἡ Εὐρώπη... πολλὸν καιρὸν ἠγνοοῦσαμεν, ὅτι ἐκεῖνος ἦταν ὁ συγγραφεὺς, ἐγὼ ποτὲ δὲν θὰ τὸ ὑπωπευόμουν, διότι τὰ μαθηματικὰ καὶ ἡ λογοτεχνία δὲν πηγαίνουν μαζί».

(10) Εἶναι γνωστὰ αἱ ὑπερβολαὶ καὶ ἀνακρίβειαὶ ποὺ ἐγράφησαν ἀπὸ τοὺς ἀρνητὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς καταδίκης τοῦ Γαλιλαίου καὶ πασίγνωστα τὰ τῆς ἀνυπάρκτου ἱστορικῶς πηρᾶς. Ἰσως ὁμως δὲν ἔχει ἐξ ἴσου γίνεαι γνωστὸν, ὅτι σοβαροὶ ἐπιστήμονες μὲ βαθυτάτην Χριστιανικὴν πίστιν, ὡς ὁ Blaise Pascal, εἶναι ἐκείνοι ποὺ κατ' ἐξοχὴν ἠγωνίσθησαν ἐναντίον τῆς παρεξηγημένης στάσεως τῶν Ἰησοῦϊτῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς μίαν ἐποχὴν καθ' ἣν οὗτοι εἶχον μεγάλην δύναμιν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μετέπειτα ἀρνητὰς εἰρωνεύθησαν τὴν Χριστιανικὴν πίστιν ἐκ τοῦ ἀσφαλούς, ὅταν ἡ ἀρνησις εἶχε γίνεαι τῆς μόδας, ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν σημεῖα τέον ἠγνούσαν, ἐπικαλούμενοι τὴν «πυρᾶν» τοῦ Γαλιλαίου.

ἀπὸ τοὺς συντελεστάς τῶν δυνάμεων τοῦ διωνύμου, ἐνεφανίσθη μετὰ τὸν θάνατόν του, τὸ 1664. Ἡ σχετικὴ ἐργασία ἐγράφη τὸ 1653 καὶ τὸ τρίγωνον φέρει τὸ ὄνομα «τριγώνου τοῦ Pascal»⁽¹¹⁾.

Ὁ Pascal εἶναι μετὰ τοῦ Fermat (δικηγόρου ἐκ Toulouse, ποὺ ἂν καὶ ἐρασιτέχνης ἀνεδείχθη εἰς μέγαν μαθηματικόν) οἱ ἰδρυταὶ τῆς θεωρίας τῶν πιθανότητων. Ἄν καὶ τὰ προβλήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πιθανότητα ἀνεφύησαν μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀσφαλίσεων, εἰδικὰ ἐρωτήματα ἐπὶ τοιούτων θεμάτων ἤγειραν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μαθηματικῶν κατόπιν ἐπιμόνων ἐρωτήσεων εὐγενῶν τῆς ἐποχῆς, ποὺ ἠσχολοῦντο μὲ τὴν χαρτοπαξίαν καὶ τὰ τυχερὰ παίγνια. Ἀπὸ μίαν τοιαύτην ἐπίμονον ὄχλησιν τοῦ Chevalier de Méré⁽¹²⁾, ἤρχισε ὁ Pascal, καθὼς γράφει εἰς τὸν Fermat, νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ προβλήματα τῶν πιθανότητων. Ὁ Pascal ἤρχισε ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Fermat ἐπὶ αὐτῶν τῶν θεμάτων καὶ οἱ δύο ἀπὸ κοινού ἴδρυσαν τὴν θεωρίαν τῶν πιθανότητων (1654). Ὅταν ὁ Huygens⁽¹³⁾ ἦλθε εἰς τὸ Παρίσι καὶ ἤκουσε περὶ τῆς ἐν λόγῳ ἀλληλογραφίας, ἐπεχείρησε καὶ ἐκεῖνος νὰ ἀπαντήσῃ εἰς πολλὰ σχετικὰ ἐρωτήματα. Οὕτω προσέκρινε τὸ «De rationis in ludo aleae» (1657), ἥτοι: «Περὶ τοῦ λογισμοῦ ἐν τῷ παιγνίῳ τῆς τύχης (ἢ τοῦ κύβου)».

Δυστυχῶς πολλὰ ἀπὸ τὰ γράμματα τῆς σχετικῆς ἀλληλογραφίας μεταξὺ Pascal καὶ Fermat, ἰδίως τὰ πρῶτα, ἔχουν χαθῆ. Ἄν καὶ ποτὲ δὲν συνητηθήσαν οἱ δύο σοφοὶ τοὺς συνέδεσε μία ἀμοιβαία ἐκτίμησις καὶ ἐμπιστοσύνη: «Θὰ ἤθελα νὰ σὰς ἀνοίξω τὴν καρδιά μου, θὰ ἐχαιρόμουν τόσο νὰ συναντηθοῦμε, ἐὰν ἦταν δυνατόν...», «...ὅπως καὶ σεῖς ἔτσι καὶ ἐγὼ θαυμάζω πόσο ἐπακριβῶς ταιριαζόναι αἱ σκέψεις μας (nos pensées s' ajustent si exactement)».

Τὸ ἔργον τοῦ Pascal ἐπηρεάσε τὴν σκέψιν καὶ ἄλλων μαθηματικῶν ὅπως τοῦ Lei-

(11) Ἐνα αἰῶνα ἐνωρίτερον ἠσχολήθη ἐπιτυχῶς μὲ τὸ αὐτὸ θέμα ὁ γερμανὸς μαθηματικὸς Johann Scheubel (1494—1570).

(12) Βλ. λ. χ. Dirh Stmik ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 145.

(13) Christiaan Huygens (1629—1695) Μεγάλος ὀλλανδὸς φυσικὸς καὶ μαθηματικὸς.

bnits, θεμελιωτοῦ τοῦ διαφορικοῦ λογισμοῦ. Εἰς χειρόγραφα τοῦ Pascal ὑπάρχουν νύξεις διὰ τὸ χαρακτηριστικὸν ἀπειροστικὸν τριγώνων⁽¹⁴⁾. Μολονότι ὁ ἀπειροστικὸς λογισμὸς ἦταν ἀκόμη εἰς τὰ σπάργανα, ὁ Pascal ἐχρησιμοποίησε ἀναπτύξεις κατὰ ἀπείρως μικρὰς ποσότητας καὶ ἀπέριπτε ὄρους διὰ νὰ κάμῃ προσεγγίσεις. Ὑπερήσπιζε τὴν ἐν λόγῳ μαθηματικὴν πορείαν ἐπικαλούμενος τὴν διαίσθησιν, πού ἀπεκάλει «esprit de finesse»⁽¹⁵⁾, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αὐστηρὰν λογικὴν («esprit de géométrie»). Συχνὰ ἔγραφε ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Louis de Monlatte ἢ Amos d' Ettonville (Lettres provinciales) μετὰ τὸ ὁποῖον ὑπογράφει εἰς πολλὰ ἀπὸ τὰ ὑπ' αὐτοῦ προταθέντα προβλήματα. Ὁ Leibnitz ἐνίοτε ἀναφέρεται εἰς τὸν Pascal ὡς Dettonville.

Καὶ ὅταν ἀκόμη συνεδέθη μετὰ τὴν μονὴν τοῦ Port-Royal καὶ ἤρχισε νὰ ζῆ μίαν ζωὴν ἀφιέρωσης καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὸν Θεόν, ἐξηκολούθησε νὰ διαθέτῃ καιρὸν καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην (1655-1662). Ἄξια ἰδιαίτερας μνείας εἶναι ἡ ἐργασία του ἐπὶ τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ λογισμοῦ καὶ τῆς κυκλοειδοῦς γενομένη κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν.

Ἢδὴ ἀπὸ τοῦ 1654 ὁ Pascal θέτει ἐρωτήματα δι' ὑπολογισμὸν ἁπλῶν ὁλοκληρωμάτων. Τί ἄραγε νὰ τὸν ὠδήγησε πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Ἀρχιμήδους;

Ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 1658 μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1659 ἀφιέρωσε πολὺν χρόνον δι' εὑρεσιν μεθόδων ὑπολογισμοῦ μηκῶν καμπύλων, ἐμβαδῶν ἐπιφανειῶν, ὄγκων στερεῶν, κέντρων βάρους, μεθόδων δηλαδὴ ὁλοκληρωτικοῦ λογισμοῦ. Ὁ Leibnitz ἐδιέβασε τὰ σχετικὰ κείμενα διεφωτισθῆ καὶ ἐβοηθήθη πολὺ ἀπὸ τὰς ἐργασίας τοῦ

(14) Ὁ ὅρος «Triangulum characteristicum» φαίνεται νὰ ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον (1658) ὑπὸ τοῦ Leibnitz. Ἐμφανίζεται ὁμοίως καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Suellius (1624).

(15) Περί τῆς σημασίας τῆς διαισθήσεως εἰς τὰ μαθηματικά βλ. λ.χ.:

G. Birkhoff: Διαίσθησις, λογικὴ καὶ πίστις εἰς τὴν ἐπιστήμην. «Ἀκτίνες» 1939 σελ. 203-211.

Δ.Φ.: Ἡ ἔκτασις τοῦ κύρους τῶν ἐπιστημονικῶν προτάσεων, «Ἀκτίνες» 1942 σελ. 61.

Δ.Κ.: Ἡ διαίσθησις εἰς τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας. «Ἀκτίνες» 1943 σελ. 191-195.

Pascal. Ἡ ζωὴ λοιπὸν τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸν Θεόν, πού ἔζη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δὲν τὸν ἠμπόδιζε ἀπὸ τοῦ νὰ μελετήσῃ ἐπιστημονικὰ θέματα. Ἡ συμβολὴ τοῦ Pascal εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ λογισμοῦ θὰ εἶναι ἀσφαλῶς καρπὸς ἐργασίας. Ἡ ἐν λόγῳ ἐργασία δὲν φαίνεται νὰ ἐγράφη «sans s' appliquer», ὡς γράφει ὁ Florin Périer ἢ «sans y penser» ὡς ἀναφέρει ἡ ἀδελφὴ του Gilberte⁽¹⁶⁾.

Πράγματι ὁ γαμβρὸς τοῦ Florin Périer ἀναφέρει ὅτι τὴν μελέτην τῆς κυκλοειδοῦς ἔκαμε ὁ Pascal κατὰ τύχην, χωρὶς νὰ ἀσχοληθῆ εἰδικῶς μετὰ τὸ θέμα. Κατὰ τὴν Gilberte Périer, τὴν νύκτα πού εἶχε ἀπνίας ὑποφέρων ἀπὸ ὀδοντόπονον, ἐσκέφθηκε τὸ πρόβλημα τῆς κυκλοειδοῦς⁽¹⁷⁾ (ἡ cycloïde ἐλέγετο roulette εἰς τὰ γαλλικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης). Ὁ Pacine ἐπίσης ἀφίνει νὰ ἐννοηθῆ, ὅτι ὁ Pascal ἐγκατέλειπε τελείως πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του τὴν ἐπιστήμην. Ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές.

Διότι εἰς τὴν πραγματικότητα φαίνεται, ὅτι ἠσχολήθη καὶ μετὰ ἐπιστημονικὰ θέματα εἰς τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του πολὺ περισσότερον. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν σχετικῶν κειμένων ἐξ 133 σελίδων, δημοσιευθέντων ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Pascal μετὰ τὸ ψευδώνυμον Amos d' Ettonville, ἀσχολεῖται μετὰ γενικώτερα θέματα ὁλοκληρωτικοῦ λογισμοῦ καὶ μόνον 17 σελίδες ἀφιερῶνται εἰς τὴν κυκλοειδῆ ὡς παράδειγμα ἐφαρμογῆς τῆς σχετικῆς θεωρίας. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ μελέτην εὐρίσκει κανεὶς γενικὴν μέθοδον ὑπο-

(16) G. Th. Guilbaud: Pascal et la mathématique εἰς La Table Ronole, Revue Européenne de Recherche Chrétienne, 171, Avril 1962, σελ. 106.

Φαίνεται ἐν τούτοις, ὅτι εἰς τὰ μαθηματικὰ θέματα ἔγραφε μετὰ μεγαλυτέραν εὐκολίαν, ἐνῶ εἰς τὰ ἀπολογητικὰ τοῦ χειρόγραφο βλέπει κανεὶς, ὅτι συνέθετε μετὰ προσοχῆς, δραδύτητος καὶ κόπου, συχνὰ δὲ ἀνεθεώρει τὰ γραφόμενά του καὶ ἐτροποποιεῖ τὰς ἐκφράσεις του.

(17) Ἡ κυκλοειδῆς (cycloïde) εἶναι καμπύλη παραγομένη ὑπὸ σημείου ἐπὶ περιφερείας κύκλου, ὅταν ὁ κύκλος κυλίεται χωρὶς νὰ ὀλισθαίνῃ ἐπ' εὐθείας. Ἐντεῦθεν ἡ ὀνομασία roulette εἰς τὰ γαλλικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκ τοῦ rouler. Προφανῶς δὲν πρόκειται περὶ τῆς ρουλέττας τῶν καζίνο, ὡς ἐνομήθη ὑπὸ πολλῶν καὶ εἶναι ἀσχετος πρὸς τὴν σπουδὴν ὑπὸ τοῦ Pascal τῶν προβλημάτων πιθανότητος.

Πασκάλ

«...αὐτὸς ὁ ἀθλητὴς, αὐτὸς ὁ μάρτυς, αὐτὸς ὁ ἥρωας τοῦ ἀοράτου ἠθικοῦ κόσμου».

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΣΚΑΛ

‘Ο καθηγητής τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Bordeaux, Jean Mesnard, πού ἔχει ἀσχοληθῆ συστηματικά μέ τὸ ἔργο τοῦ Πασκάλ, ἀνεκάλυψε ψάχνοντας σέ διάφορες βιβλιοθηκῆς καί ἐκδόσεις τῶν ἔργων του, δέκα πέντε ἀνέκδοτες σκέψεις τοῦ Πασκάλ, τίς ὁποῖες δημοσίεψε στὸ «Figaro littéraire» 7-7-62. Μερικὲς ἀπὸ τίς σκέψεις αὐτὲς δημοσιεύουμε πέρα κάτω.

—Εἶναι καλὸ νὰ παροτρύνῃ κανεῖς τοὺς ἀνανεωμένους ἐσωτερικά ἀπὸ τῆ χάρι ἀνθρώπων, νὰ κάνουν ἔργα φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας ἀνάλογα μέ τίς δυνατότητές τους, διότι καί τὰ δύο συντηροῦνται ἀπὸ τὴν ἀναλογία πού ὑπάρχει μεταξὺ τῆς καλωσύνης τῶν ἔργων καὶ τοῦ πνεύματος μέ τὸ ὅποιον γίνονται. ‘Όταν καταναγκάζῃ κανεῖς νὰ κἀνῃ ἐξαιρετικά ἔργα πού δὲν εἶναι ἀκόμη ἀνανεωμένος ἐσω φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας ἐκείνοντερικά, ἐλάπτει καὶ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ ἔργα. Βλάπτει δηλαδὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο πού ἐξ αἰτίας τῆς κακίας του φθείρει τὰ ἔργα, ἐλάπτει καὶ τὰ ἔργα πού καταπιέζουν τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου, πού δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὰ ἀναλάβῃ. Εἶναι κακὸ σημάδι τὸ νὰ προχωρῇ σὲ ἐξωτερικά ἔργα ἕνα πρόσωπο πού μόλις ἔχει μετανοήσῃ καὶ μεταστραφῇ στὴν πίστη. Ἡ τάξι τῆς ἀγάπης εἶναι νὰ ριζωθῇ πρῶτα μέσα στὴν καρδιά προτοῦ προχωρήσῃ στὴν ἐκτέλεση ἐξωτερικῶν καλῶν ἔργων.

★

—Αἰσθάνομαι μιὰ δυσκολία, πού μ’ ἐμποδίζει νὰ συμφωνήσω μ’ αὐτὸ πού λέει ὁ Montaigne, ὅτι ἡ ζωντάνια καὶ τὸ θάρρος ἐξασθενίζουν μέσα μας μέ τὴν ἡλικία. Δὲν θὰ ἤθελα νὰ γίνῃ αὐτό! Ζηλεύω τὸν ἑαυτό μου! Αὐτὸ τὸ ἐγὼ τῶν 20 χρόνων, δὲν εἶναι πιά ἐγώ.

★

—‘Ο Ἀριστοτέλης, πού ἔκαμε μιὰ «Πραγματεία περὶ ψυχῆς», δὲν μιλάει, κατὰ τὸν Montaigne, παρὰ γιὰ τίς ἐνέργειες τῆς ψυχῆς, αὐτὸ πού δὲν εἶναι ἀγνωστο σὲ κανέναν. Δὲν λέει ἐν τούτοις τίποτε γιὰ τὴν οὐσία τῆς οὔτε γιὰ τὴν γένεσὴ τῆς οὔτε γιὰ τὴ φύση τῆς. Καὶ ὅμως αὐτὸ κυρίως θέλουμε νὰ ξέρουμε.

★

—Καμιὰ εὐχαρίστηση δὲν ἔχει οὐσία γιὰ μένα, λέει ὁ Montaigne, χωρὶς δυνατότητα ἀνακοινώσεως: δεῖγμα τῆς ἐκτιμῆσεως πού ὁ ἄνθρωπος ἔχει γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

★

—Ἡ Γραφὴ παραπέμπει τὸν ἄνθρωπο στὰ μυρμηγκία: μεγάλο δεῖγμα τῆς φθορᾶς τῆς φύσεώς του. Πόσο εἶναι ὠραῖο νὰ ἐλέπη κανεῖς τὸν κύριο τοῦ κόσμου νὰ παραπέμπεται στὰ ἄλογα ζῶα, σὰν σὲ διδασκάλους τῆς σοφίας!

★

—Οἱ ἀκαδημαϊκοὶ φιλόσοφοι ὁμιλοῦν γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ οἱ ρήτορες γιὰ τὴν εὐγλωττία χωρὶς νὰ τὰ γνωρίζουν. Παρουσιάστε στοὺς πρῶτους ἕναν ἄνθρωπο πραγματικά ἐνάρετο, ἀλλὰ χωρὶς λάμπη, καὶ στοὺς ἄλλους μιὰ ὁμιλία γεμάτη φυσικὴ ὁμορφιά, ἀλλὰ χωρὶς λογοπαίγνια: δὲν θὰ καταλάβουν τίποτε.

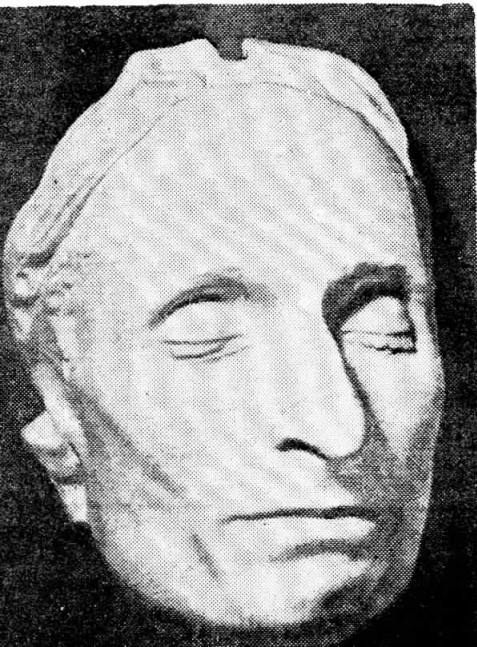
★

—Γιατί ὁ Θεὸς δὲν ἀποκαλύπτεται; Εἰσθε ἄξιος γι’ αὐτό;—Ναί.—Εἰσθε πολὺ ἀλαζονικός, καὶ γι’ αὐτὸ ἀνάξιος.—‘Όχι.—Εἰσθε λοιπὸν ἀνάξιος.

Μπροστά στο μυστήριο
τοῦ Σταυροῦ καί τοῦ ἀν-
θρώπου.

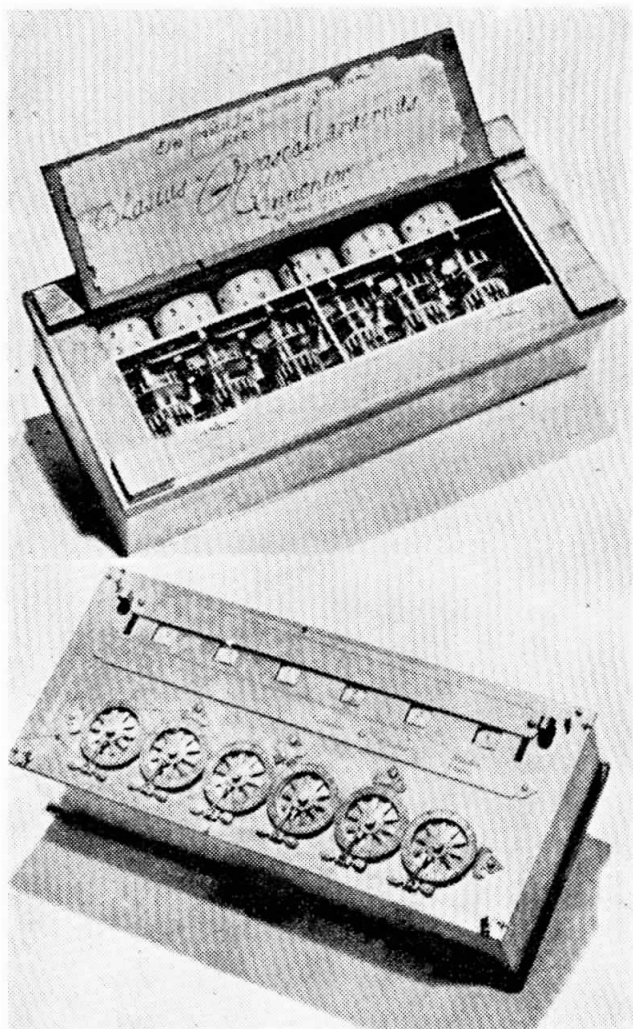
Ὁ Πασκάλ στο δωμάτιο τῆς ἐργασίας του.

«Θεέ μου, θὰ μὲ ἐγκαταλείψεις;
Εἶθε νὰ μὴ σὲ ἀποχωρισθῶ ποτέ!»
(Mémorial)

Τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ Πασκάλ.

Ὁ Πασκάλ ὑπῆρξε ὁ πρῶτος ἐπινοητὴς τῆς ἀριθμομηχανῆς. Στὴ φωτογραφία τὸ τελευταῖο μοντέλο τῆς μηχανῆς του πὺν βρίσκεται στὸ Conservatoire des Arts-et-Métiers στὸ Παρίσι.

Ὁ Πασκάλ ἦτο καὶ κατ' ἐξοχὴν πρακτικὸς νοῦς. Αὐτὸς ἐπενόησε καὶ ἐπραγματοποίησε τὶς ἀστικές συγκοινωνίες. Στὴ φωτογραφία ἄμαξα πὺν ἐκτελοῦσε συγκοινωνία μεταξὺ συνοικιῶν τοῦ Παρισιοῦ.

Αὐτὴ ὑπῆρξε ὁ πρόδρομος τῶν σημερινῶν λεωφορείων.

λογισμοῦ τῶν κέντρων βάρους στερεῶν, ἐπιπέδων ἐπιφανειῶν καὶ καμπύλων καὶ κατὰ συνέπειαν μεθόδους διολκληρωτικῶν λογισμῶν (1658).

♦
ΑΛΛΑ ἡ γνώσις τοῦ μαθηματικοῦ ἔργου τοῦ Pascal βοηθεῖ καὶ ἐκείνου, πού ἐπιθυμοῦν νὰ μελετήσουν τὶς «Pensées». Συχνὰ ὁ Pascal εἰς τοὺς φιλοσοφικοὺς του στοχασμοὺς χρησιμοποιεῖ γλῶσσαν μαθηματικὴν καὶ μαθηματικὰ παραδείγματα, μαθηματικὸν ὕφος καὶ ὁρολογίας προσωπικὰς τοῦ συγγραφέως, πού δὲν ἀπευθύνονται πάντοτε εἰς τὰς κοινὰς μαθηματικὰς γνώσεις τοῦ μέσου ἀναγνώστου. Ἡ μαθηματικὴ σκέψις τοῦ Pascal δὲν εἶναι τελείως κεχωρισμένη ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπον ἔργον του^(18 19).

Παρὰ ταῦτα ὁ Pascal εἶχε σαφῶς ἱεραρχήσει τὰς ἀξίας. Οὐδέποτε ἔθεσε τὴν ἐπιστήμην ὑψηλότερα ἀπὸ ὅ,τι τῆς ἀρμόζει. Παρεπονεῖτο διὰ τὴν ἐποχὴν του, ὅτι δὲν μελετᾷ ὅσον πρέπει τὴν ἀξίαν ἄνθρωπος. «Ὀλιγώτεροι μελετοῦν τὸν ἄνθρωπον καὶ περισσότεροι τὴν γεωμετρίαν....»

(18) Πρβλ, λ. χ. Pensée 792: «La distance infinie des corps aux esprits figure la distance infiniment plus infinie des esprits a la charité; car elle est surnaturelle». Αὕτη ἡ σκέψις εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὰς μαθηματικὰς ἰδέας καὶ ἐρεύνας τοῦ Pascal ἐπὶ τῶν ἀπείρων διαφόρων τάξεων, Pascal Les Pensées. Bibliothèque Larousse, tome II, p. 156.

(19) G. Th. Guilbaud: Ἐνθ, ἀνωτ. σελ. 111-112,

«Ἐὰν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν, τονίζει ὁ T. S. Eliot, ὅτι ὁ Pascal ἀπέθανε εἰς ἡλικίαν 39 ἐτῶν, πρέπει νὰ ἐκπλαγῇ ἀπὸ τὴν ἰσορροπίαν καὶ τὸ δίκαιον τῶν παρατηρήσεων του· πολὺ μεγαλυτέρα ὀριμότης χρειάζεται δι' αὐτὰς τὰς ἀρετὰς ἀπὸ οἰανδήποτε μαθηματικὴν ἢ ἐπιστημονικὴν ὑπερεπίδοσιν. Πόσον εὐκόλως ἢ συνεχῆς σκέψις τῆς δυστυχίας τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς Θεὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐνθαρρύνῃ μέσα του τὸ ἀμάρτημα τῆς πνευματικῆς ἐπάρσεως, τὴν concupiscence de l' esprit καὶ πόσον σφικτὰ κραταίει τὴν ἀρετὴν τῆς ταπεινώσεως!

Καὶ μολονότι ὁ Pascal μεταφέρει εἰς τὸ ἔργον του τὰς ἰδίας δυνάμεις, πού ἐξήσκησε εἰς τὴν ἐπιστήμην, δὲν ἐμφανίζει τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἐπιστήμονα. Δὲν φαίνεται νὰ λέγῃ εἰς τὸν ἀναγνώστην: Εἶμαι ἓνας ἀπὸ τοὺς πλέον διακεκριμένους ἐπιστήμονας τῆς ἡμέρας· ἀντιλαμβάνομαι πολλὰ, πού θὰ εἶναι πάντα μυστήρια εἰς σᾶς, καὶ ἔφθασα εἰς τὴν πίστιν διὰ τῆς ἐπιστήμης· σεῖς λοιπὸν ὅλοι πού δὲν ἔχετε μνηθῆ εἰς τὴν ἐπιστήμην θὰ οφείλετε νὰ ἔχετε πίστιν, ἐὰν τὴν ἔχω.

Εἶναι πλήρως ἐνήμερος τῆς διαφορᾶς τοῦ θέματος.... Ἐκείνο πού κάμνει τὸν Pascal μοναδικόν, εἶναι ὁ σωστὸς συνδυασμὸς τοῦ ἐπιστήμονος, τοῦ honnête homme καὶ τῆς θρησκευτικῆς φύσεως μὲ μίαν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν διὰ τὸν Θεόν»⁽²⁰⁾.

(20) Pascal's Pensées with an introduction by T. S. Eliot: Ἐνθ. ἀνωτέρω.

ΕΝΩΠΙΟΝ

τῶν κυρίων προβλημάτων τοῦ ΓΑΜΟΥ καὶ τῆς ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Σχεδιάσμα εισηγήσεως
τοῦ κ. ΑΓΑΠΗΤΟΥ ΠΕΡΙΔΗ
Ἱατροῦ

Ἡ Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀπὸ χριστιανικῆς σκοπιᾶς μελέτην μερικῶν ἐκ τῶν προβλημάτων ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, ἀσχολεῖται διὰ μιᾶς ὁμάδος μελῶν τῆς, μὲ τὰ θέματα τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας. Ἐντελῶς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς προσπάθειας αὐτῆς ἐγίνε μεταξύ μελῶν τῆς, μὲ σχετικὸν ἐρωτηματολόγιον, μία πρώτη διερεύνησις. Ἐξ αὐτῆς προέκυψε τὸ ἀκόλουθον σχεδιάσμα εισηγήσεως, ἡ ὁποία κινεῖται ἐπὶ γενικοῦ μᾶλλον ἐπιπέδου, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ συνεχιζομένη ἐργασία τῆς ὁμάδος θὰ δίδῃ κατὰ καιροὺς καὶ πλεόν ειδικούς καρπούς.

Ὁ σωματικὸς μας ὀργανισμὸς, ἐκτὸς τῶν ἄλλων λειτουργιῶν, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν διατήρησιν εἰς τὴν ζωὴν, ἔχει καὶ τὰς καταβολάς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀναλάβουν ἐν καιρῷ τὴν διαιώνισιν τοῦ εἴδους. Ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἀναπτυσσομένου κυττάρου αἱ γενετήσιοι καταβολαὶ θαυμάσιον ὄριμάζουσι καὶ ἐπομένως ἡ φυσιολογικὴ σωματικὴ ἀνάπτυξις συντελεῖ εἰς τὴν προπαρασκευὴν διὰ τὴν ὁμαλὴν γενετήσιον ὀριμότητα.

Ἡ φροντίς λοιπὸν διὰ τὴν καθόλου ὑγείαν ἐπιδραῖ εὐνοϊκῶς καὶ ἐπὶ τῆς ἐιδικῆς ὑγιεινῆς τῆς γενετησίου λειτουργίας· εἰδικώτερον δὲ ἡ διατροφή, ἡ σκληραγωγία, ἡ προφύλαξις ἀπὸ νόσους βοηθοῦν, ὥστε τὸ σῶμα νὰ ἀποκτήσῃ τὰς δυνατότητας διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν σπουδαίαν ἀποστολὴν τοῦ εἰς τὸν γάμον.

Ἀπὸ πότε πρέπει νὰ ἀρχίζῃ ἡ διαφώτισις ὡς πρὸς τὴν βιολογικὴν ἀποστολὴν τῆς γενετησίου λειτουργίας; Ἐνα ἐρώτημα καὶ ἕνα πρόβλημα ἀγωγῆς, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀνάγκην μελέτης καὶ ἐιδικοῦ χειρισμοῦ, οὕτως ὥστε νὰ ἀποφευχθῶν ἀφ' ἑνὸς ὁ φόβος καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ περιφρόνησις γύρω ἀπὸ τὸ Sexus καὶ νὰ ὀδηγηθῇ τὸ παι-

δι καὶ ὁ νέος ἢ ἡ νέα εἰς τὴν ὁμαλὴν σχέσιν μὲ τὸ ἄλλο φύλον.

Δὲν εἶναι ἀσύνηθες τὸ νὰ ζητῶμεν νὰ μορφώσωμεν γνώμην δι' ἕνα τόσον σοβαρὸν θέμα ἀπὸ παντὸς εἴδους φυλλάδια ἢ ἀπὸ σεξολόγους προχειρότητας.

Δὲν θὰ ἔπρεπεν ἀκόμη νὰ τίθεται πρόβλημα διὰ τὴν ἠθικὴν ἀγνότητα καὶ ἐγκράτειαν ὡς κυρίον ἐφοδίου διὰ τὸν γάμον. Ἐν τούτοις τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ἐξ ἐκείνων, ποὺ σήμερον ἀπασχολεῖ ὄχι ὡς ἐρώτημα, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὰς δυσκολίας ποὺ παρουσιάζει ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέσα εἰς τὴν τεχνητῶς ἠδυσμένην σεξουαλικότητα τῆς συγχρόνου κοινωνίας.

Παραλλήλως ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν προσελεύσεως εἰς τὸν γάμον, ἐνῶ εἶναι κοινῶς παραδεκτὸν ὅτι πρέπει νὰ μὴ εἶναι μεγάλη, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀγνοηθῇ ἡ σημερινὴ πραγματικότης, ἡ ὁποία ἐμποδίζει τὸν ἔγκαιρον γάμον καὶ τὴν δημιουργίαν οἰκογενείας.

Ἀπὸ ψυχολογικῆς καὶ κοινωνικῆς πλευρᾶς προέχει κυρίως ἡ ἐκτίμησις τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογενείας μεταξύ τῶν νέων. Αἱ εἰρωνεῖαι, αἱ εὐτράπελοι αἱ ἐν πολλοῖς ἐπιπόλαιαι συζητήσεις μὲ ἐλάχιστον χιούμορ περὶ τὴν ἔγγαμον ζωὴν δὲν καλ-

λιεργούν την πρὸς αὐτὴν ἐκτίμησιν καὶ ψυχραίνουν τὸν ἐνθουσιασμόν, τόσον ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν εὐθυνῶν τῆς ἰδρύσεως οἰκογενείας. Εἶναι ἀνάγκη νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὴν καρδίαν μεγάλων καὶ μικρῶν ἢ ἐκτίμησις καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ἀξίαν «οἰκογένεια». Βεβαίως σφάλματα καὶ ἀδυναμίας δὲν λείπουν ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν, ἀλλὰ δύο κυρίως ἔννοιαι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραθεωρηθοῦν:

1) Ἡ δημιουργία οἰκογενείας εἶναι ἀποστολή, ἢ ὅποια ὀλοκληρῶνει τὸν κάθε ἄνθρωπον καὶ βοηθεῖ εἰς τὴν ἀνοδὸν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ

2) ἡ ἔνταξις εἰς οἰκογένειαν ὑπάγεται εἰς τὸ «ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν... ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ» καὶ ὅτι ἡ λιποταξία ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν δὲν εἶναι ἄμιμος συνεισῶν.

Ἡ ἀγαμία ἀφ' ἑτέρου δὲν νοεῖται ἄνευ ἐντάξεως εἰς εἰδικὸν τρόπον διαβιώσεως καὶ ἐσωτερικῆς διαθέσεως πρὸς μεγαλυτέρας προσφοράς καὶ θυσίας.

Διὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ νέου πρέπει ἐπίσης νὰ ἐπιδιώκεται καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ τακτοποίησις ὄχι μόνον ὡς οικονομικὸς παράγων, ἀλλὰ ὡς συντελεστικὸς διὰ τὴν ὀρίμανσιν τοῦ μέλλοντος συζύγου. Βεβαίως δὲν θὰ περιμένῃ νὰ ὀλοκληρωθῇ ἐπαγγελματικῶς καὶ ἔπειτα νὰ σκεφθῇ τὸν γάμον. Εἶναι ὅμως ἀπαραίτητος ἡ σταθερότης εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ἡ ἐνσυνείδητος προσπάθεια διὰ τὴν ἀνταπόκρισιν εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ οἰκογενειάρχου.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἀπασχόλησις τῆς γυναικὸς ἔξω τῆς κατοικίας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραθεωρῇ τὸν κύριον ρόλον τῆς μητέρας, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ πλευρᾶς οικονομικῆς δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητος. Ἄς μὴ μᾶς διαφεύγῃ ἀκόμη ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν εἶναι ἀναντικατάστατος.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐργαζομένης μητέρας εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀντιμετωπισθῇ μετὰ πολλὴν προσοχὴν καὶ ἀξίζει κάθε θυσίαν διὰ νὰ μὴ στεροῦνται τὰ παιδιά τὴν μητρικὴν στοργὴν τουλάχιστον εἰς τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἡλικίας των.

ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΚΛΟΓΗΣ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ

1) Αἱ κοσμοθεωριακαὶ ἀντιλήψεις καὶ αἱ πνευματικαὶ προϋποθέσεις δὲν ἔμπορουν νὰ ἀμφισβητηθοῦν ὡς θεμέλιον τῆς οἰκογενείας. Εἶναι ἀναγκαῖα μία βασικὴ ταυτότης ἀντιλήψεων μεταξὺ τῶν δύο νέων, ἐὰν θέλωμεν νὰ ξεκινήσωμεν ὁμαλὰ διὰ τὴν ἰδρυσιν τῆς οἰκογενείας. Οἱ πειραματισμοὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου εἶναι ἀρκετὰ ἐπικίνδυνον.

2) Ἡ ὑγεία εἶναι ἕνας παράγων, ποὺ δὲν ὑπολείπεται εἰς ἀξίαν τῶν ἄλλων ἀγαθῶν (πλοῦτου, ὁμορφιάς κ.λ.) καὶ θὰ πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ διὰ λόγους εὐγονίας. Χρήσιμος ὡς ἐκ τούτου εἶναι καὶ ἡ συμβουλή τοῦ ἱατροῦ, ἀσχέτως τῆς συζητήσεως ἢ ὅποια γίνεται τελευταίως διὰ τὸ προγραμματιῶν πιστοποιητικῶν ὑγείας.

3) Ὁ οικονομικὸς παράγων (πρῶτα ἢ κεφάλαια τοῦ ἀνδρός) χωρὶς νὰ παραγνωρίζεται ὁ σημαντικὸς ρόλος του, θὰ πρέπει νὰ μὴ κατέχη τὴν πρῶτην θέσιν εἰς τὴν σύναψιν ἐνδὸς γάμου. Τὸ θάρρος ποὺ ἀποδίδεται εἰς τὴν οικονομικὴν εὐμάρειαν καὶ ἡ φροντίς ποὺ καταβάλλεται διὰ τὴν ἐπαύξεισιν τῶν οικονομικῶν ἀγαθῶν δὲν ἐξασφαλίζουν ἀναλόγως καὶ τὴν ὁμαλὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν ἢ σημερινὴν πραγματικότης ἐπιθεβαιοῖ τὴν μέσα εἰς τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν ἄνεσιν ἀπουσίαν τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς χαρᾶς.

4) Ἡ ἐκτίμησις τῶν προσόντων ἐνὸς ἀνθρώπου δὲν κρίνεται μόνον κατ' ὄψιν. Παρὰ ταῦτα ὅμως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς κρίσεως τῶν ἄλλων παίζουν σημαντικὸν ρόλον ἡ ἐμφάνισις, ἡ ὁμορφία, ἡ μὀρφωσις, ἡ κοινωνικὴ τάξις, τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας κ.λ.π.

Ἀκόμη θὰ ἀρνηθῶμεν τὴν πραγματικότητα, ἐὰν παραγνωρίσωμεν τὴν συμπάθειαν ἢ τὴν ἔλξιν, ποὺ ἔλκυει δύο πρόσωπα. Τὸ συναίσθημα εἶναι στοιχεῖον τοῦ ψυχικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἄνευ τῆς συμμετοχῆς του δὲν ὀλοκληροῦται ἢ προσφορὰ εἰς τὸν γάμον. Πόσες ὅμως φορές οἱ συναίσθηματισμοὶ δὲν διευθύνουν καὶ δὲν παραμορφῶνουν τὴν πραγματικότητα; Εἶναι ἀπαραί-

τητον νά κυριαρχή ὁ φωτισμένος, ὁ ἡγεμονικός νοῦς.

ΔΙΑ ΤΗΝ ΓΝΩΡΙΜΙΑΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΝΕΩΝ εἶναι εὐνοϊκὴ προϋπόθεσις ἡ κατάλληλος ἀτμόσφαιρα μεταξύ οἰκογενειῶν. Νὰ ἀναπτυχθῇ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη καὶ αἱ νεανικαὶ ἀναστροφαὶ νὰ ἔχουν τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνωτερότητος, ἐμπνευσμένα ἀπὸ ἀπλότητα καὶ εἰλικρίνειαν, διὰ νὰ ἐπιτρέψουν εἰς τὴν φυσικὴν νεανικὴν δειλίαν νὰ ἐκδηλωθῇ μὲ ἀφελότητα. Διαφέρει θεβαίως ἡ ἀπλότης καὶ ἡ ἀφελότης ἀπὸ τὴν ἐπιπολαιότητα. Ἡ σύνεισις καὶ ἡ πείρα τῶν μεγαλύτερων δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀγνοηθοῦν. Ἄλλο ὅμως ἄνεσις εἰς τὴν ἀναστροφὴν καὶ ἄλλο ἐπιδίωξις γνωριμίας μὲ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὸν γάμον.

Αὐτὴ ἡ τεχνητὴ, καμουφλαρισμένη ἢ σκόπιμος γνωριμία φέρνει τὰ ἀντίθετα πολλὰκις ἀποτελέσματα, θίγει τοὺς νέους καὶ δημιουργεῖ ἀντιδράσεις, πού κάθε ἄλλο παρὰ ἐπιτρέπουν τὴν εἰλικρινῆ ἐκδήλωσιν τοῦ καθενὸς εἴτε νέος εἶναι εἴτε νέα. Δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται δὲ νὰ παραγνωρίζωμεν τὴν σημερινὴν πραγματικότητα μὲ τὴν ὑπερτονισμένην τεχνητὴν σεξουαλικότητα.

Ὡς πρὸς τὴν παρεμβολὴν καταλλήλων προσώπων διὰ τὴν τοιαύτην ἐπαφὴν ἢμπορεῖ νὰ διατυπωθοῦν ἀντιρρήσεις. Προϋποθέσις ὅμως εἶναι, ὅτι θὰ ὑπάρξῃ σύνεισις καὶ εἰλικρίνεια καὶ ὄχι προσπάθεια ἀποκρύψεως προθέσεων ἢ καταστάσεων.

Ὁ σεβασμὸς τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν νέων εἶναι ἐκεῖνος πού θὰ διέπῃ ὅλας αὐτάς τὰς ἐνεργείας καὶ θὰ ἐμπνέῃ ὅλους ἐκεῖνους πού μετέχουν τοιαύτων προσπαθειῶν. Ἡ φυσικὴ τάσις συναντήσεως τῶν δύο φύλων δὲν δύναται νὰ παρασθεωρηθῇ, οὔτε νὰ περιφρονηθῇ, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ καθοδηγηθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ἔχει ἐμβληθῇ ἀπὸ τὸν Δημιουργόν.

Θὰ συναντηθοῦν λοιπὸν οἱ νέοι, ὄχι διότι ἐπιθυμοῦν τὴν ἀνηθικότητα, ἀλλὰ διότι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ μάθουν νὰ συναντῶνται μὲ σοβαρότητα καὶ ἀλληλοσεβασμόν. Χωρὶς περίφοβον συνειδησιν, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νοσηρὰν φαντασίαν.

Αἱ τοιοῦτου εἴδους προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ συντρόφου εἰς τὸν γάμον

δὲν ἀποκλείουν οὔτε ἐπιβάλλουν εἰδικὸν τρόπον συμπεριφορᾶς, ἀλλ' ἀπεναντίας βοηθοῦν τὸν νέον καὶ τὴν νέαν νὰ ἀποκτήσουν ὠριμότητα διὰ τὸν ὑπεύθυνον χειρισμὸν τῆς τόσο σοβαρᾶς διὰ τὴν ζωὴν των ἀποφάσεως.

Η ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Ὁ ὑπεύθυνος διὰ τὴν διακυβέρνησιν τῆς οἰκογενείας δὲν σημαίνει θεβαίως ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἕνας αὐταρχικὸς Pater-familias. Ὡς φυσικὸς προστάτης ὁ πατέρας καὶ ὡς ἀρμοδιώτερος διὰ τὴν διακυβέρνησιν τῶν ἐντὸς τοῦ οἴκου ἢ μητέρα, ἢμποροῦν κάλλιστα νὰ συνδυάζουν τὰς δικαιδοσίας των καὶ τὰ παιδιά νὰ αἰσθάνωνται τὸν δεσμὸν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν γονέων, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνῃ ὅτι καὶ τυχὸν διαφωνία, πού θὰ γίνεταί ἀντιληπτῆ, θὰ θεωρηθῇ ὅτι δὲν εἶναι κάτι τὸ φυσικόν. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν βοηθεῖ καὶ ἡ ἐμφανὴς ἐπιδίωξις τῆς συμφωνίας. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὰ παιδιά συνειθίζουν νὰ ἀντιμετωπίζουν ὁμαλὰ καὶ τὰς μεταξύ των διαφωνίας.

Ἡ ὅλη διακυβέρνησις τῆς οἰκογενείας χρειάζεται νὰ γίνεταί μὲ ἥπιον τρόπον, μὲ ἡρεμίαν, μὲ εὐγένειαν, μὲ δικαιοσύνην. Ὁ συνδυασμὸς ἐλευθερίας καὶ πειθαρχίας, πρωτοβουλίας καὶ κύρους, σεβασμοῦ καὶ τρυφερότητος πρέπει νὰ ἀποτελοῦν μέλημα ὅλων, ἰδίᾳ τῶν γονέων.

Ἡ οἰκογενειακὴ ἀτμόσφαιρα θὰ πρέπει νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τοὺς ὑπευθύνους ἢ μάλιστα ὄσους, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των, ὑπέχουν δικαιώματα κύρους, διὰ νὰ ἀναπτύσσεται ἡ πραγματικὴ ἑλκυστικὴ «ἔστις». Ἡ παρυσία ἡλικιωμένων προσώπων δυσκολεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν καταλλήλου οἰκογενειακῆς ἀτμοσφαιρας, ἀλλ' ἂν παρουσιασθῇ τοιαύτη ἀνάγκη, καλὸν εἶναι ἡ συγκατοίκησις νὰ ρυθμίζεται ἐξ ἀρχῆς, ὥστε νὰ μὴ ἀποβαινῇ θλαπτικά εἰς τὴν νέαν οἰκογένειαν.

Ἡ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΕἶΝΑΙ ΒΑΣΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΑΓΩΓΗΣ. Ἀπὸ αὐτὴν θὰ περάσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κατὰ διάφορα στάδια καὶ περιόδους. Ὅχι μόνον τὰ παιδιά, ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλοι θὰ ὑποστοῦν τὴν ἐπίδρασιν τῆς. Θὰ μάθουν νὰ συνδιαλέγωνται

ται και να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα από διαφόρους πλευράς. Και μόνον εκ του γεγονότος ότι ο ένας είναι άνδρας και η άλλη γυναίκα θα αντιληφθούν, ότι διαφέρουν μεταξύ των και επομένως πρέπει να αναπτύξουν την αμοιβαία ανοχή, την συνεργασία, να μειώσουν τον εγωισμό και να επιτύχουν μίαν ένημονισμένη ανισότητα.

Το Πνεύμα της θυσίας πρέπει να διέπτη τις σχέσεις των μελών της οικογενείας. Όχι όμως με την σκέψιν ότι δεν μπορούν να κάμουν διαφορητικά. Η ειλικρινής προσφορά των μεγαλύτερων θα εμπνεύση και εις τα άλλα μέλη το αυτό πνεύμα θυσίας, το όποιον πολλάκις δεν εκδηλούται άμεσως ή φανερά.

Είναι όμως καρπός, διά τον όποιον καθένας έχει υποχρέωσιν να σπειρη ανεξαρτήτως του πότε θα θερισθῆ. Με δλίγας λέξεις αι οικαιδήποτε θυσίαι χάριν της οικογενείας θα γίνωνται όχι καταναγκαστικώς, αλλά με χαράν και θα αντιμετωπίζονται τα προβλήματά της με ήρεμον σέψιν.

Πολύ ζημιώνει το διδασκαλικόν ύφος, άπεναντίας η άλληλοεκπαίδευσις των μελών της οικογενείας δημιουργεί ήμαλῆν και χαρούμενην ατμόσφαιραν, η οποία φέρνει μονιμώτερα άποτελέσματα.

Η ένωσις άνδρός και γυναικός εις τον γάμον άποτελεί ένα κεφάλαιον, που έχει ανάγκην να αξιοποιηθῆ. Η άστική νοοτροπία διά τον γάμον και την οικογένειαν δεν μᾶς ίκανοποιεί. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η οικογένεια πρέπει να εκφυλισθῆ, άπεναντίας ὄλοι μας καταλαθαίνομεν ότι η νοοτροπία αυτή είναι ανάγκη να υπερνικηθῆ και να παραχωρήση την θέσιν της εις μίαν αντίληψιν ευρυτέραν, με την όποιαν η οικογένεια θα δυνηθῆ να άνέλθη εις ύψηλότερα επίπεδα και να άποδώση εις το κοινωνικόν σύνολον.

Άλλά ποία θα είναι αυτή η ευρυτέρα αντίληψις, που θα κυβερνήση τας σκέψεις και τα αισθήματα των οικογενειών της εποχής μας;

Το ότι ο σημερινός άνθρωπος ζητεί κάτι καλύτερον είναι εκτός συζητήσεως. Και

ότι ζητεί οδηγόν διά να τον εμπιστευθῆ, φαίνεται άπ' ὄλας τας εκδηλώσεις του.

Θά αναλάβῃ άραγε κανείς να τον οδηγῆ εις την λύσιν των προβλημάτων του γάμου και της οικογενείας;

Η Άγ. Γραφή και η Έκκλησία δεν προβάλλει μόνον την παρουσίαν του Κυρίου εις τον έν Κανῶ γάμον· έχει έξ αρχῆς τόνσον έγγάμους όσον και άγάμους μεταξύ των άποστόλων και των πρώτων πιστών. Και ανεξαρτήτως της Π. Διαθήκης, ένας έγγαμος, ο Πέτρος, και ένας άγαμος ο Παύλος, έγραψαν υποθήκας και έχάραξαν γραμμάς διά τας σχέσεις των δύο φύλων, διά τον γάμον, διά την συμβίωσιν των μελών της οικογενείας, διά τα προβλήματα της άνατροφῆς, της άγωγῆς κ.λ.π.

Εις τους κατόπιν χρόνους δεν ύστέρησεν η θεωρητική μελέτη των προβλημάτων της οικογενείας, αλλά προπάντων τα παραδείγματα ήσαν εκείνα, που ώμίλησαν περισσότερο και άπετέλεσαν το κοινωνικόν βάθρον της χριστιανικής πραγματικότητος.

★

Άπό την μελέτην και την πείραν αυτήν είναι εύκολον να προέλθουν και μικραί περιοδικαί εκλαϊκευτικαί εκδόσεις, ώς οδηγοί διά τα σύγχρονα προβλήματα του γάμου και της οικογενείας, έλκυστικαί όμως από άπόψεως εμφανίσεως και περιεχομένου, που θα προσφέρουν άρκετά εις την δημιουργίαν καταλλήλου κλίματος.

Ο Χριστιανισμός δεν είναι μόνον άτομική ύπόθεσις. Τον άπασχολεί η ρύθμισις των σχέσεων με τον διπλανόν μας. Εάν λοιπόν η οικογένεια δεν επιδιώκη μόνον μερικᾶς θρησκευτικᾶς συνηθείας, αλλά καλλιεργεί συστηματικά μίαν συνεπή ζωήν, τα μέλη της έλκύονται εις την προσπάθειαν δι' ένα εφηρμοσμένον Χριστιανισμόν και συνηθίζουν εις τας δυσκολίας, αλλά και εις την ίκανοποίησιν από την τοιαύτην έφαρμογήν.

Με τον τρόπον αυτόν μπορούμεν να έχωμεν βασίμους έλπίδας για την άνοδον της στάθμης της οικογενειακῆς ζωῆς, η όποία άνοδος θα συντελέση και εις την ανύψωσιν του γενικου κοινωνικου επιπέδου.

Κριτικὴ τοῦ συστήματος κοινωνικῆς ἀσφάλισις

τῆς δ. κρ. ΔΑΜΙΑΝΙΔΟΥ

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ τοῦ σκιαγραφηθέντος εἰς ἄρθρον μας τοῦ προηγουμένου τεύχους τῶν «Ἀκτίνων» τρόπου λειτουργίας τῶν ασφαλιστικῶν φορέων ἐν Ἑλλάδι, εἶναι ἡ δημιουργία μιᾶς ἀληθῶς ἰδιαζούσης ασφαλιστικῆς πραγματικότητος, τῆς ὁποίας τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι: α) ὁ καταμερισμὸς τῆς ἀσφάλισις εἰς μεγάλον ἀριθμὸν ασφαλιστικῶν φορέων καὶ β) ἡ παροχὴ τῆς ασφαλιστικῆς προστασίας, ὑπὸ τῆς ἀνωτέρω πληθῶς τῶν ασφαλιστικῶν ὀργανισμῶν κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἀνομοιογενῆ καὶ ἀνομοιόμορφον, μὴ στηριζόμενον εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς πολιτικῆς, ὥστε ἡ κοινωνικὴ ἀσφάλισις εἰς τὴν χώραν μας παρουσιάζεται, ὡς προσφυῶς ἐχαρακτηρίσθη «ὡς ἓνα περίπλοκον σύστημα μὴ στηριζόμενον εἰς ἀρχὰς πραγματικῆς καὶ ἴσης προστασίας» (1).

Ἡ ἀνωτέρω κατὰ συνέπειαν δημιουργηθεῖσα ἀνομοιόμορφος καὶ ἀναρχομένη κατάσταση ασφαλιστικῆς προστασίας εἰς τὴν χώραν μας δὲν ἐπιτελεῖ πλήρως τὸν σκοπὸν τῆς, συμφώνως πρὸς τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις περὶ κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἀποτελοῦσα κατὰ πρῶτον λόγον φαινόμενον ἀντιοικονομικὸν καὶ κατὰ δεύτερον ἀντικοινωνικόν.

Θεωρεῖται δὲ τὸ ἐπιπρωτοῦν σύστημα κοινωνικῆς ἀσφάλισις ἐν Ἑλλάδι φαι-

νόμενον ἀντιοικονομικόν, διότι ἐπιβαρύνει δυσανάλογως τὴν ἐθνικὴν οικονομίαν μὲ δαπάνας, διὰ τῆς λειτουργίας τῆς πληθῶς τῶν ασφαλιστικῶν φορέων, χωρὶς νὰ παρέχῃ εἰς ὅλους τὴν προσήκουσαν προστασίαν. Ἡ δυσανάλογος δὲ αὕτη ἐπιβάρυνσις ἀντίκτυπον ἔχει ἐπὶ τῆς καθ' ὅλου προόδου τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας. Διότι αἱ ἐπιβαρύνσεις ὑπὲρ τρίτων, ὡς εἶναι οἱ κοινωνικοὶ πόροι, διὰ τῶν ὁποίων, ὡς ἀνωτέρω ἀνεφέρθη, χρηματοδοτοῦνται εἰς εὐρείαν κλίμακα οἱ παρ' ἡμῖν φορεῖς τῆς Κοινωνικῆς Ἀσφάλισις, ἀυξάνουν τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς καὶ προκαλοῦν κατὰ συνέπειαν ὑψωσιν τῶν τιμῶν περιορίζοντες τὴν κατανάλωσιν καὶ τὸ μέτρον ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν. Ὅμοίως αἱ καταβολαὶ τῶν ασφαλιστικῶν εἰσφορῶν ἐκ μέρους τῶν ἐργοδοτῶν τελικῶς ἐπιρρίπτονται ἐπὶ τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς τῶν παραγομένων προϊόντων, ἐπομένως ἀυξάνονται καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου αἱ τιμαὶ πωλήσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν καὶ οἱ ἠσφαλισμένοι ἀκολούθως ἀγοράζουν ἀγαθὰ εἰς τιμὰς ὑψηλοτέρας (2). Ἐπίσης ἐπὶ τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς ἐπιρρίπτονται καὶ τὰ ἔξοδα εἰς τὰ ὁποῖα ὑποβάλλονται οἱ ἐπιχειρηματῆαι διὰ τὴν διατήρησιν εἰδικῆς ὑπηρεσίας ἀσχολουμένης ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον μὲ τὴν τακτοποίησιν τῶν ὑποχρεώσεών των ἔναντι τῶν διαφό-

(1) X. Ἀγαλλοπούλου: «Τὸ πρόβλημα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνικῆς Ἀσφάλισις» σελίς 9—14.

(2) Lindholm: «Public Finance and Fiscal Policy» Social Security Taxes, 375-390.

ρων ασφαλιστικῶν ὀργανισμῶν (3). Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸ ὕψος τῆς ἐπιβαρύνσεως ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως δὲν πρέπει νὰ εἶναι δυσανάλογον πρὸς τὴν ἀντοχὴν τῆς οἰκονομίας ἐκάστης χώρας. Ἰδιαιτέρα δὲ προσοχὴ πρέπει νὰ δίδεται προκειμένου περὶ ὑπαναπτύκτων οἰκονομικῶς χωρῶν, ὡς καὶ προκειμένου περὶ χωρῶν τῶν ὁποίων ἡ ἐκβιομηχάνισις μόλις ἔχει ἀρχίσει, καὶ εἰς τὰς ὁποίας κάθε δαπάνη, ἀξάνουσα τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς, ἀποτελεῖ ἐμπόδιον διὰ τὴν περαιτέρω προσπάθειαν τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἀναπτύξεως. Τοιαύτη δαπάνη, ὡς ἡ ἀνωτέρω, ἀξητικὴ τοῦ κόστους τῆς παραγωγῆς, εἶναι ἡ δαπάνη διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως (4). Διότι τελικῶς ἡ χρηματοδότησις τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως πραγματοποιεῖται ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι ἀπεριόριστος ἡ ἀύξησις τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος δὲν πρέπει καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπεριόριστος καὶ ἡ ἐπιβαρύνσις τῆς χώρας ἐκ τῆς χρηματοδοτήσεως τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως. Διότι, ὅταν ἡ χρηματοδότησις αὕτη εἶναι ἀπεριόριστος καὶ ἰδίᾳ ὅταν αὕτη χρηματοδοτεῖται καὶ διὰ φόρων (παρ' ἡμῖν «φόρων ὑπὲρ τρίτων») προκαλεῖ μίαν πρόσθετον φορολογικὴν ἐπιβαρύνσιν τῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία εἶναι δυσμενῆς διὰ τὴν ὅλην ἐξέλιξιν αὐτῆς (5).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅμως ἐκτεθέντων καθίσταται ἀντιληπτὸν μετὰ πόσης φειδῶς καὶ ὀρθολογιστικῆς σκέψεως πρέπει καὶ τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν χρηματικὰ ποσὰ νὰ διατίθενται

(3) Β. Δαμιλᾶ: «Το διεθνές ἐμπόριον ὡς παράγον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως», Ἀθήναι 1955, σελίς 136 - 137.

(4) P. Bauer - B. Yemey: «The Economics of Underdeveloped Countries» Cambridge 1960, σελίς 255.

(5) Poole: «Public Finance and Economic Welfare» New York 1966, σελ. 554

ἰδίᾳ εἰς χώρας, ὡς ἡ ἰδική μας εἰς τὰς ὁποίας εἶναι περιορισμένα λόγω τοῦ χαμηλοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τὰ δυνάμεινα νὰ χρηματοδοτήσουν τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν οἰκονομικὰ μέσα, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται δι' αὐτῶν ἡ μεγίστη δυνατὴ ὠφέλεια ὑπὲρ τῶν ἠσφαλισμένων.

Οὕτω τὰ περιορισμένα παρ' ἡμῖν οἰκονομικὰ μέσα προσδίδουν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινωνικὴν Ἀσφάλισιν ὡς πρόσθετον χαρακτηριστικὸν αὐτῆς γνώρισμα τὴν ὀργανικὴν ἀδυναμίαν νὰ ἀνταποκριθῆ πλήρως εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῆς ἐπιδικωμένους σκοποὺς (6). Παρὰ τὴν λειτουργίαν τῶν πολυαριθμῶν ασφαλιστικῶν ὀργανισμῶν, ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία ἐπιβαρύνεται μὲ δυσανάλογους δαπάνας, διότι, ὡς ἔχει ἀποδειχθῆ, καὶ τὰ ἔξοδα διοικήσεως αὐτῶν εἶναι ἠῤῥημένα, τόσον δὲ περισσότερον ὅσον μικρότερος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα ἀσφαλιστικῶς καλύπτουν. Οὕτω ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν ὅτι αἱ δαπάναι διοικήσεως τοῦ ΙΚΑ μὲ συνολικὸν ἀριθμὸν ἠσφαλισμένων περίπου 600.000 προσώπων ἀποτελοῦν τὰ 6,27 % τῶν συνολικῶν ἐσόδων αὐτοῦ ἢ δὲ κατὰ κεφαλὴν ἠσφαλισμένου δαπάνη διοικήσεως ἀνέρχεται εἰς δρχ. 66,6. Αἱ δαπάναι διοικήσεως τοῦ Ταμείου Ἀσφαλίσεως Χρηματιστῶν, καλύπτοντος μόνον 85 ἠσφαλισμένους, ἀνέρχονται εἰς 4,38 % τῶν συνολικῶν του ἐσόδων ἢ δὲ κατὰ κεφαλὴν δαπάνη εἰς δραχμὰς 5.390. Τὸ Ταμεῖον Συντάξεων Ἐφημεριδοπωλῶν — Ἑπαλληλίων Τύπου Θεοσφίνης, ἔχον 92 ἠσφαλισμένους, ἐπιβαρύνεται μὲ κατὰ κεφαλὴν δαπάνην διοικήσεως ἐκ δραχμῶν 1.641, ἧτοι 21,6 % τοῦ συνόλου τῶν ἐσόδων αὐτοῦ. Ὅμοιως εἰς τὸ Ταμεῖον Ἀσφαλίσεως Ἰδιοκτητῶν, Συντακτῶν καὶ Ἑπαλληλίων Τύπου μὲ συνολικὸν ἀριθμὸν ἠσφαλισμένων 457, αἱ δαπάναι διοικήσεως αὐτοῦ ἀποτελοῦν τὸ 20,30 % ἐπὶ τῶν ἐσόδων του, αἱ δὲ δαπάναι διοικήσεως κατὰ κεφαλὴν ἠσφαλισμένου ἀνέρ-

(6) «Ἐ»δοσις Ἐπιτροπῆς Ἑρευνης Οἰκ. Προγραμματισμοῦ σελ. 225

χονται εις δρχ. 733. Περισσότερον δὲ ἀντιληπτὴ καθίσταται ἡ ἀντιοικονομικὴ αὐτῶν λειτουργία ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μας ὅτι τὸ ΙΚΑ μὲ δαπάνην κατὰ κεφαλὴν ἡσφαλισμένων ἐκ δρχ. 66,6 παρέχει πρὸς τοὺς παρ' αὐτῷ ἡσφαλισμένους πλήρη ἀσφάλισιν, ἤτοι ἀσφάλισιν κατὰ τῆς ἀσθενείας, γήρατος, ἀναπηρίας, ἰατροφαρμακευτικὴν καὶ νοσοκομειακὴν περίθαλψιν, ὅπερ σημαίνει καὶ ἀντίστοιχον αὐξήσιν τοῦ διοικητικοῦ προσωπικοῦ, τῆς χρησιμοποιομένης γραφικῆς ὕλης κλπ. καὶ ἐπομένως καὶ ἀντίστοιχον αὐξήσιν τῶν δαπανῶν διοικήσεως πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀνωτέρω. Τοιαύτης ὅμως ἐκτάσεως ἀσφάλισιν δὲν παρέχουν ἕτερα ταμεῖα, καίτοι ἐπιβαρύνονται μὲ μεγαλύτεραν κατὰ κεφαλὴν δαπάνην διοικήσεως.

Χαρακτηριστικὸν δὲ πάντως εἶναι ὅτι τὰ ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουν συγκριτικῶς καὶ μεγαλύτερα ἔξοδα διοικήσεως, καὶ γενικώτερον ἠῤῥημένους δαπάνους λειτουργίας, παρουσιάζουν σχέσιν προσωπικοῦ πρὸς ἡσφαλισμένους ἰδιαίτερος εὐνοϊκὴν. Οὕτω εἰς τὸ Ταμεῖον Ἀρτεργατῶν εἰς ὑπάλλληλος ἀντιστοιχεῖ εἰς 71 ἡσφαλισμένους, εἰς τὸ Ταμεῖον Ἀσφαλίσεως Ἐφημεριδοπωλῶν Θεσσαλονίκης εἰς ὑπάλλληλος ἀντιστοιχεῖ εἰς 46 ἡσφαλισμένους, ἐνῶ εἰς τὸ Ταμεῖον Ἀσφαλίσεως Χρηματιστῶν εἰς ὑπάλλληλος ἀντιστοιχεῖ εἰς 8 ἡσφαλισμένους! Ἀντιθέτως εἰς τὰ μεγαλύτερα ταμεῖα ἡ σχέσις αὐτὴ εἶναι δυσμενεστέρα. Οὕτω ἡ ἀναλογία ὑπαλλήλων πρὸς ἡσφαλισμένους διὰ μὲν τὸ Ι.Κ.Α. εἶναι 1 πρὸς 173, διὰ δὲ τὸ Τ.Ε.Β.Ε. 1 πρὸς 1.107 (7). Ἐάν, τώρα δεχθῶμεν ὅτι, αἱ παρεχόμεναι ὑπὸ τοῦ Ι.Κ.Α. ὑπηρεσίαι πρὸς τοὺς ἡσφαλισμένους ἱκανοποιοῦν, κατὰ μέσον ὄρον, τὰς ἀξιώσεις τῶν ἡσφαλισμένων, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχει πεδῖον βελτιώσεων καὶ ἐκσυγχρονισμοῦ, ἀντιθέτως μάλιστα, τότε, λαμβανομένων ὑπ' ὄ-

ψιν τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς ποικιλίας τῶν παροχῶν αὐτῶν, θὰ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς παθολογικαὶ μορφαὶ ὀργανώσεως ἀσφαλιστικῶν φορέων, αἱ περιπτώσεις ἐκείναι αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἀπόψεως δαπανῶν καὶ προσωπικοῦ, παρουσιάζουν ἀπ' αὐτοῦ σημαντικὰς παρεκκλίσεις.

Οὕτω, ἐν κατακλείδι, σημαντικὸν μέρος τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος σπαταλᾶται διὰ τῆς παραλλήλου λειτουργίας πληθῶς ὁμοειδῶν ἀσφαλιστικῶν ὀργανισμῶν χωρὶς ἢ παρεχομένη ἀσφαλιστικὴ προστασία νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰς ὑπαρχούσας ἀνάγκας, μὲ συνέπειαν αἱ δαπάναι τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως (ἐν στενῇ ἐννοίᾳ) παρ' ἡμῖν, ἀνερχόμεναι εἰς 7% τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος νὰ θεωροῦνται λίαν ὑψηλαὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ χαμηλοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῆς χώρας καὶ τῆς παρεχομένης πλημμελοῦς προστασίας (8).

Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ἔχει μεγαλύτεραν σημασίαν λόγῳ τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον ἐπιτελοῦν αἱ Κοινωνικαὶ Ἀσφαλίσεις, εἶναι ὅτι διὰ τοῦ κρατοῦντος παρ' ἡμῖν συστήματος καθίστανται αὗται φαινόμενον ἀντικεινῶν, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ ἐντόνους ἀνισότητας μεταξὺ τῶν προστατευομένων ἀσφαλιστικῶς προσώπων. Ὡς λεπτομερῶς ἀνεφέρθη ἀνωτέρω, ἡ ἀνισότης αὕτη δημιουργεῖται ἐκ τῆς ἀνομοιομόρφου καὶ ἀνομοιογενοῦς λειτουργίας τῶν πολλῶν ἀσφαλιστικῶν ὀργανισμῶν τόσον ἀπὸ ἀπόψεως παρεχομένων συντάξεων, λόγῳ τῆς διαφορᾶς τοῦ ὕψους αὐτῶν, ὅσον καὶ λόγῳ τῆς πολλαπλῆς συνταξιοδοτήσεως ἀτόμων, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς διαφόρους ἀσφαλιστικούς ὀργανισμούς καὶ τὰ ὁποῖα λαμβάνουν μετὰ τὴν ἀποχώρησίν των ἐκ τῆς ὑπηρεσίας δύο κυρίας συντάξεις, ἢ μίαν κυρίαν καὶ μίαν ἐπικουρικὴν, ἐξασφαλίζοντα οὕτω τὸ 80% τοῦ μισθοῦ των. Ἀκόμη εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἡ σύνταξις των εἶναι μεγαλύτερα τῶν ἐνεργείᾳ ἀποδοχῶν των. Π. χ. ὁ δικαστικὸς καὶ ὁ διοικητικὸς ὑ-

(7) Ἐκδοσις Ἐπιτροπῆς Ἐρεῦνης Οἴκου Προγραμματισμοῦ σελ. 69. Βλ. σχετικὸν πίνακα εἰς Δελτίον τοῦ Ι.Κ.Α., Ἀπρ. 1960 σελ. 240 καὶ ἐπ.

(8) Ἐκδοσις Ἐπιτροπῆς Ἐρεῦνης κ. λ. π. σελ. 256.

πάλληλος του Υπουργείου Δικαιοσύνης λαμβάνει σύνταξιν εκ του Δημοσίου, εκ του Μετοχικού Ταμείου Πολιτικών Υπαλλήλων και επιπροσθέτως και εκ του Ταμείου Νομικών. Επίσης οι υπάλληλοι του Υπουργείου Προνοίας εξασφαλίζουν διπλὰς συντάξεις λαμβάνοντες μίαν παρὰ του Δημοσίου και ἑτέραν παρὰ του ΤΣΑΤ. Ὅμοιος οἱ υπάλληλοι του Υπουργείου Ἐργασίας λαμβάνουν σύνταξιν παρὰ του Δημοσίου και παρὰ του Τ.Ε.Α.Π.Ο.Κ.Α. (9). Τὸ αὐτὸ συμβαίνει διὰ μεγάλον ἀριθμὸν ἠσφαλισμένων του Ι.Κ.Α., οἱ ὅποιοι ἀσφαλιζόμενοι εἰς τὸ Ι.Κ.Α. διὰ παροχὴν ἐξερτημένης ἐργασίας προσδοκοῦν τὴν ἀπονομὴν συντάξεως ἐξ αὐτοῦ, ἐνὸς ἤδη εἶναι συνταξιούχοι του Δημοσίου.

Κατηγορίαι δὲ ἐργαζομένων ὡς π. χ. οἱ ἐργαζόμενοι εἰς μεταλλοβιομηχανίας, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ἐκ τῆς ἐργασίας των λαμβάνουν δύο συντάξεις, ἤτοι μίαν κυρίαν ὡς ἠσφαλισμένοι του Ι.Κ.Α. και μίαν ἐπικουρικὴν, ὡς ἠσφαλισμένοι του Ἐπικουρικοῦ Ταμείου Ἐργατῶν Μετάλλου. Ὅμοιος οἱ ἐργαζόμενοι εἰς κλωστοῦφαντουργίας λαμβάνουν δύο συντάξεις, μίαν ἐκ του Ι.Κ.Α. και μίαν ἐκ του Ἐπικουρικοῦ Ταμείου τῶν Κλωστοῦφαντουργῶν.

Αἱ ἀνισότητες δὲ αὐταὶ ἐκδηλοῦνται και εἰς τὸν τομέα τῶν παροχῶν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἀσθενείας καθ' ὅσον οἱ ἠσφαλισμένοι ἐκάστου Ὄργανισμοῦ τυγχάνουν ἰδιαιτέρας μεταχειρίσεως ἐξασφαλίζοντες ἄλλοι μὲν πλήρη περιθάλψιν εἰς εἶδος (ιατροφαρμακευτικὴν, νοσοκομειακὴν) και εἰς χρῆμα (ἐπίδομα ἀσθενείας, μητρότητος, ἔξοδα κηδείας), ἄλλοι δὲ μόνον νοσοκομειακὴν ἢ μόνον φαρμακευτικὴν ἢ και οὐδεμίαν. Ἡ τοιαύτη ὁμως ἄνισος μεταχειρίσεως τῶν ἠσφαλισμέ-

νων προσβάλλει τὸ κοινὸν περὶ δικαίου αἰσθημα και τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος τῶν πολιτῶν. Καθίσταται δὲ και ἀντισυνταγματικὴ ὁσάκις ἡ χρηματοδότησις τῶν διαφόρων ἀσφαλιστικῶν ὀργανισμῶν ἐπιτυγχάνεται κατὰ κύριον λόγον διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τοὺς κοινωνικοὺς πόρους, δηλ. διὰ προσφυγῆς εἰς τὴν φορολογίαν τῶν πολλῶν ὑπὲρ τῶν ὀλίγων, τῶν εἰς ὄρισμένα ταμεῖα ἠσφαλισμένων.

Ἡ κοινωνικὴ ὁμως ἀσφάλις ἀποβλέπει και εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης διὰ τῆς ἀπαμιβλύνσεως τῶν οικονομικῶν διαφορῶν και διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως εἰς πάντας ἐνὸς ἐπαρκοῦς εἰσοδήματος. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀνακατανομῆς του ἐθνικοῦ εἰσοδήματος μεταξὺ τῶν διαφόρων εἰσοδηματικῶν τάξεων (10). Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁμως ἡ τοιαύτη ἀνακατανομή του ἐθνικοῦ εἰσοδήματος θὰ πρέπει αἰ γενόμεναι πρὸς τοὺς ἠσφαλισμένους παροχαὶ νὰ εἶναι μεγαλύτεραι τῶν ἐκ μέρους αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀσφαλιστικοὺς ὀργανισμοὺς εἰσφορῶν των, ἢ δὲ διαφορὰ νὰ καλύπτεται ἐκ φορολογικῶν ἐσόδων, τὰ ὅποια προέρχονται ἐκ τῆς φορολογίας τῶν ἀποδεδειγμένων ἀνωτέρων εἰσοδηματικῶν τάξεων, ἢ ἐκ μεγαλύτερων εἰσφορῶν τῶν ἐχόντων ὑψηλὰ εἰσοδήματα (11).

Διὰ τῆς ὑπάρξεως ὁμως παρ' ἡμῖν πολλῶν ἀσφαλιστικῶν φορέων, οἱ ὅποιοι χρηματοδοτοῦνται και διὰ τῶν λεγομένων κοινωνικῶν πόρων, ἀποτελούντων μίαν ἰδιόρρυθμον κατηγορίαν φόρων, οἱ ὅποιοι διαθέτουν «ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ του φόρου πλὴν ἐνὸς» ὅτι δὲν συνεστήθησαν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν του κοινωνικοῦ συνόλου, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων ὀρισμένων πολιτῶν (12), και διὰ τῆς ἀνίσου κατανομῆς αὐτῶν με-

(9) Περιοδικὸν «Συζητήσις» τευχ. 36, Νοεμβρίου 1962, σελ. 199. Δ α μ α λ ἄ. «Ἡ Κοινωνικὴ Ἀσφάλις εἰς τὴν χώραν μας», εἰς περιοδικὸν «Νέα Οἰκονομία» Ὀκτωβρίου 1960, σελ. 693 - 695. Δελτίον ΙΚΑ, Ἀπριλίου 1962, σελίς 265.

(10) Durand : «La politique contemporaine de securité social». Paris 1953 σελ. 106 ἐπ., 163 ἐπ.

(11) Durant : ἐνθ. ἄν. σελίς 615 ἐπ.

(12) Ι. Κ ο ὑ λ η : «Εἰσαγωγή εἰς τὴν σύγχρονον θεωρίαν του φόρου», Ἀθήναι 1960, σελίς 24.

ταξὺ τῶν φορέων τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, συντελεῖται ἀντίστροφος, ἀναδιανομὴ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, με ἀποτελεσμα τὴν δημιουργίαν ἀπαρδεκτων ἀνισοτήτων μεταξὺ τῶν ἠσφαλισμένων προσώπων, τοῦ ὅλου συστήματος τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, ἀποβαίνοντος παρ' ἡμῖν καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ λόγου ἀντικεινικου.

Ὡς παραδείγματα τῆς τοιαύτης ἀντιστροφῆς ἀναδιανομῆς τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος δύναται νὰ ἀναφερθοῦν, ἐνδεικτικῶς, ὠρισμένοι Ἀσφαλιστικοὶ Ὀργανισμοί, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ καλύπτουν ἀσφαλιστικῶς μερικὰς ἑκατοντάδας μόνον προσώπων, τὸ βάρος τῆς ὑπάρξεως καὶ λειτουργίας αὐτῶν ἐπωμίζεται τὸ κοινωνικὸν σύνολον διὰ τῆς καταβολῆς φόρου ἐπὶ διαφόρων καταναλωτικῶν ἀγαθῶν πρώτης ἀνάγκης, (ἄλας, ἄλευρα, ἰχθεῖς, ὑπηρεσίαι ἰατρῶν, δικηγόρων κ.λ.π.). Καὶ ὡς εἶναι ἐπόμενον τὸ βάρος ἐπωμίζονται αἱ ἀσθενέστεραι οἰκονομικῶς τάξεις, καθ' ὅσον αὐτὰ καταναλίσκουν κατὰ κύριον λόγον τὰ εἶδη ταῦτα. Ὡς τοιοῦτον παράδειγμα δύναται ν' ἀναφερθῆ τὸ Ταμεῖον Νομικῶν, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ συστήματος τῆς φορολογίας τοῦ κοινοῦ ἐξασφαλίζει τὸ 74% τῶν ἐσόδων του. Πλέον ἐντυπωσιακὴ εἶναι ἡ περίπτωσις τοῦ Ταμεῖου Ἀσφαλίσεως Χρηματιστῶν, τὸ ὁποῖον ὁμοίως ἀντλεῖ τὰ ἔσοδά του διὰ τῆς φορολογίας τοῦ κοινοῦ, ἥτοι διὰ τῆς ἐπιβολῆς ἐνὸς φόρου - εἰσφορᾶ ἐπὶ πάσης ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως συναλλάγματος, ἐξασφαλίζον οὕτω τὰ 86% τῶν ἐσόδων του. Δηλαδή πᾶς ὅστις προβαίνει εἰς τὴν ἀγορὰν ἢ πώλησιν συναλλάγματος, ἀδιαφό-

ρως ἐὰν εἶναι πλούσιος ἢ πτωχός, φοιτητής, τουρίστας, Ἕλλην ἢ ξένος, ἐπιβαρύνεται με ἕνα φόρον ὑπὲρ τῆς ἀσφαλίσεως τῶν χρηματιστῶν, δηλαδή ὑπὲρ 85 προσώπων ἠσφαλισμένων τοῦ Ταμεῖου τοῦτου. Τὸ ἐξ αὐτοῦ δὲ ἔσοδον ἀνέρχεται εἰς 10 ἑκατ. δραχ. περίπου ἐτησίως. Ἐκδηλον, ὁμοίως, παράδειγμα ἀντιστροφῆς ἀναδιανομῆς τοῦ εἰσοδήματος καὶ κοινωνικῆς ἀνισότητος εἶναι ἡ ὑπαρξίς τοῦ Ταμεῖου Ἐπιχειρητικῆς Ἀσφαλίσεως Ἑπαλλήλων καὶ Ἑπιχειρητῶν Ἑταιριῶν Τοιμμένων. Τὸ Ταμεῖον τοῦτο εἰς τὸ ὁποῖον δὲν μετέχουν οἱ ἐργάται τῶν ἀντιστοιχῶν ἐταιριῶν, ἀντλεῖ τὰ ἔσοδά του ἐκ κοινωνικῶν πόρων, δηλ. πᾶσα ποσότης τοιμμένου ἢ ὁποῖα ἀγοράζεται ὑπὸ παντός, ἀδιαφόρως οἰκονομικῆς αὐτοῦ καταστάσεως, ἐπιβαρύνεται με 2%, πλέον τῆς τιμῆς πωλήσεως, διὰ τὴν συντήρησιν καὶ διατήρησιν ἐνὸς ἀσφαλιστικοῦ ὁργανισμοῦ, ὁ ὁποῖος καλύπτει ἀσφαλιστικῶς μίαν μικρὰν ὁμάδα προσώπων. Καθ' ὅμοιον ἀκριβῶς τρόπον καθε ἀγοραζόμενον χιλιόγραμμα ἀλεύρου ἐπιβαρύνεται με 16 λεπτά ὑπὲρ τοῦ Ταμεῖου Ἀρτεργατῶν, καθε χλγρ. ἰχθύων, μεταφερόμενον εἰς τὰ καταναλωτικὰ κέντρα, ἐπιβαρύνεται με εἰσφορὰς ὑπὲρ τοῦ Ν.Α.Τ., τοῦ Τ.Α.Ν.Π.Τ. καὶ τοῦ Ταμεῖου Ἀνεργίας.

Γεγονὸς εἶναι ὅτι ἐγένοντο μέχρι σήμερον προσπάθειαι ἀντιμετωπίσεως, διὰ νομοθετικῶν μέτρων, τοῦ προβλήματος τῆς ἀσφαλιστικῆς ἀναρχίας.

Περὶ τῶν ἐν λόγω μέτρων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἀποτελεσμάτων θ' ἀσχοληθῶμεν εἰς προσεχῆς ἀρθρον μας.

Ένα άνησυχο
πνεύμα που ά-
πετέλεσε σημείο
άντιλεγόμενο.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΦΗΓΗΜΑ

ΤΟΥ

κ. ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑ·Ι·ΔΗ

ΚΥΡΗΝΑΙΟΣ

IV

Κατεβαίνοντας από τη Νικόπολη ο Συνέσιος, πέρασε την Ήλιακή Πύλη και προχώρησε στην παλιά και μεγάλη λεωφόρο, που ήταν γνωστή με τὸ ὄνομα «Δρόμος».

Περπατούσε συλλογισμένος, χωρίς να δίνει προσοχή στη ζωηρή κίνηση του δρόμου, όπου πλήθος άνθρωποι από διάφορες φυλές διασταυρώνονταν, συζητούσαν, καυγάδιζαν με άγριες φωνές, διαλαλούσαν τραγουδιστά τὰ λερωμένα από τὴ σκόνη πολυποικίλα μικροαντικείμενα ἢ τὰ μαυρισμένα από τὶς μύγες γλυκά, που τὰ πρόσφεραν μ' ἑνοχλητική ἐπιμονή πάνω σὲ ψάθινους δίσκους. Ξυπόλητες γυναίκες πουλούσαν λουλούδια μέσα σὲ πανέρια, γέροι ζητιάνοι με λερωμένες γενειάδες, ἀκουμπισμένοι στὶς στήλες του δρόμου, ζητούσαν με κλαψάρικες ἐπικλήσεις τὴν ἐλεημοσύνη τῶν περαστικῶν.

Πίσω από τὶς δυὸ κινοσοτοιχίες, δεξιά κι' ἀριστερὰ του δρόμου, περνοῦσαν τὰ διάφορα ὄχηματα, ἀλλὰ κομψὰ χειροκίνητα ἀμάξια, που τὰ τραβοῦσαν ρωμαλεοὶ μαῦροι, ἀλλὰ μεγάλες τετράτροχες ἀμαξες, που τὶς ἔσερναν ὠραία καμαρωτὰ ἄλογα καὶ κουβαλοῦσαν πότε φανταχτερὰ στολισμένες καὶ βαμμένες γυναίκες, πότε πλούσιους ἐμπόρους με χτυπητὰ χρωματιστὰ φορέματα, ἀστραφτερὰ δαχτυλίδια καὶ λαμπερὰ περιδέραια. Συχνὰ περνοῦσαν καὶ βαριά φορτηγὰ ὄχηματα, φορτωμένα με διάφορα ἐμπορεύματα, που τὰ ἔσερναν δυὸ ἢ τέσσερα χοντρὰ βόδια ἢ γερὰ ἄλογα.

Ὁ Συνέσιος, κλεισμένος στὸν ἑαυτὸ του, βάδιζε ἀργὰ δίπλα στὶς κολόνες, ἀδιάφορος γιὰ ὅλα γύρω του, σὰν νὰ μὴν τὰ ἐβλέπε καὶ νὰ μὴν τὰ ἀκουε. Προχώρησε ἔτσι ὡς τὴ διασταύρωση του «Δρόμου» με τὴ μεγάλη ὁδὸ Σεράπιδος, κι' ἔφτασε στὴν ἀγορὰ, που ἀπλώνονταν στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ. Ἐκεῖ ἢ βουή καὶ ἡ κίνηση τοῦ πλήθους ἦταν τόσο μεγάλη, που δυσκολευόταν νὰ περάσει.

— Θέλεις ἀμάξι, ἀφέντη; τοῦ φώναξε σὲ βαριά Αἰγυπτιακὴ γλῶσσα ἕνας βαθιὰ μελαφὸς καὶ ρωμαλέος ἄντρας, που ἔσερνε ἕνα μικρὸ καὶ κομψὸ ἀμάξι, βαμμένο με ζωηρὸ πράσινο χρῶμα καὶ στολισμένο με χτυπητὰ κόκκινα ἀραβουργήματα.

Ὁ Συνέσιος τοῦ ἔγνεψε ναι καὶ μῆκε στὸ ἀμάξι. Ὁ μελαφὸς ὀδηγός, με ὀλογέλαστο τὸ ἄδρὸ του πρόσωπο καὶ με χαρούμενα τὰ μεγάλα, λιγάκι κοκκινωπὰ, μάτια του, ἔμεινε νὰ κοιτάξῃ τὸν Συνέσιο, περιμένοντας τὶς διαταγές του.

— Στὴ Σεληνιακὴ Πύλη, κι' ὕστερα βλέπουμε, τοῦ εἶπε ὁ Συνέσιος (κι' αὐτὸς στὴν Αἰγυπτιακὴ γλῶσσα, που τὴν ἤξερε ἀρκετὰ καλά). Καὶ κοιτάζοντας τὸ μαυριδερό του πρόσωπο, τὸν ρώτησε: Βέρβερος εἶσαι;

— Ναι, ἀφέντη. Μὰ ἦρθα ἀπὸ τὴ Λιβύη πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια.

Κι' ἄρχισε νὰ τραβᾷ τὸ ἀμάξι με τὰ γυμνὰ γέρα του μπράτσα, καὶ νὰ προχωρῇ με μικρὰ πηδηχτὰ βήματα, σὰν καμαρωτὸ μαῦρο ἄλογο, που, με ἵπποδέτη στὰ πόδια, δὲν μπορούσε νὰ καλπᾷ. Ἐνῶ ὅμως προχωροῦσε, γύριζε κάθε λίγο τὸ γελαστὸ του πρόσωπο καὶ μιλοῦσε κομματιαστὰ στὸν Συνέσιο με τὴ βραχνὴ τραγουδιστὴ φωνὴ του.

Τοῦ εἶπε γιὰ τὸ φτωχὸ μικρὸ χωριὸ του στὰ βάθη τῆς Λιβύης γιὰ τὴν πείνα καὶ τὴ δυστυχία τῶν φελλάχων κατοίκων του γιὰ τὸ ἀπελπισμένο φευγιδὸ τῶν νέων καὶ τὴ σκληρὴ ζωὴ τους στὴν Ἀλεξάνδρεια. Αὐτὸς ὅμως —ὁ Σουτέχ— ἦταν τυχερός, γιὰτὶ παντρεύτηκε μίαν καλὴ ντόπια Αἰγυπτία, τὴ Μαρούσια. Καὶ δείχνοντας με τὸ πλατὺ του γέλιο τὰ κάτωστρα δόντια του, παίνεσε τὴ γυναίκα του γιὰ τὴν ἀξιοσύνη της στὸ νοικοκυριό, στὴ δουλειὰ καὶ στὴ... γονιμότητα.

— Μοῦ ἔχει κάνει πέντε παιδιὰ ὡς τώρα! εἶπε γελώντας ἐγκάρδια.

— Πέντε παιδιὰ; εἶπε με ἀπορία ὁ Συνέσιος. Μὰ ἐσύ εἶσαι τόσο νέος!

— Κάθε χρόνο κι' ἕνα! εἶπε ἐκεῖνος ἔροσπώντας σὲ δυνατὸ χάχανο.

— Καί δὲν δυσκολεύεσαι στὴ ζωὴ ;

— Δυσκολεύομαι, μὰ ὁ Ἄμμων - Ρά (καὶ σηκώνοντας ψηλά τὸ χέρι του ἔδειξε τὸν ἥλιο) προστάτει τὰ παιδιά καὶ βοηθάει τοὺς γονιούς.

— Ὅστε λοιπόν, Σουτέχ, μένεις πιστὸς στὴν παλιά Αἰγυπτιακὴ θρησκεία, εἶπε ὁ Συνέσιος.

— Ναί, ἀφέντη. Ὅλοι σχεδὸν στὴ Ρακώτιδα ἔχουμε τὴν ἴδια πίστη. Μὰ περνοῦμε καλὰ μὲ τοὺς χριστιανούς, εἶναι καλοὶ ἄνθρωποι. (Καὶ κοιτάζοντας μὲ χαμόγελο καλοσύνης καὶ τιμῆς τὸν Συνέσιο, πρόσθεσε) : Κι' ἐσύ, νομίζω, χριστιανὸς θὰ εἶσαι, ἀφέντη.

— Γιατί τὸ νομίζεις ;

— Γιατί φαίνεται καλὸς ἄνθρωπος.

— Καὶ πὼς τὸ ξέρεις πὼς οἱ χριστιανοὶ εἶναι καλοὶ ἄνθρωποι ;

— Τὸ ξέρω πολὺ καλά, εἶπε ὁ Σουτέχ μὲ πεποίθηση. Ἔρχονται συχνὰ στὴ Ρακώτιδα καὶ βοηθοῦν τοὺς φτωχοὺς καὶ τοὺς ἄρρωστους, πὺ εἶναι τόσο πολλοί ! Οἱ μισοὶ κάτοικοι τῆς συνοικίας μας, ἀφέντη μου, εἶναι τυφλοὶ !

— Τυφλοὶ ; Γιατί ; ρώτησε μὲ κατάπληξη ὁ Συνέσιος. Πὼς ἔγινε αὐτὸ τὸ κακὸ ;

— Ἄλλοι λένε ἀπὸ τὴ βρωμικὴ σκόνη, ἄλλοι ἀπὸ φαρμακερῆς μύγες, ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία. Κι' ὁ ἕνας κολλάει τὴν ἄρρώστια στὸν ἄλλο, καὶ τὸ κακὸ ἀπλώνει καὶ μεγαλώνει. (Καὶ μὲ φωνὴ θλιμμένη καὶ πικραμένη) : Νὰ φανταστῆς, ἀφέντη, πὼς ἔχουμε μιὰ ταβέρνα, πὺ εἶναι πάντα γεμάτη ἀπὸ τυφλοὺς. Ἐκεῖ μαζεύονται ὅλοι, γιὰ νὰ περνοῦν μαζί τὴν ὥρα τους καὶ νὰ παρηγοριοῦνται.

Ὁ Συνέσιος ἔκαμε ἕναν μορφασμὸ φρίκης. Ὁ Σουτέχ ἔμεινε σιωπηλὸς καὶ μελαγχολικός.

— Καὶ δὲν φρόντισε κανεὶς γι' αὐτὴ τὴν κατάσταση ; ρώτησε σὲ λίγο ὁ Συνέσιος. Δὲν ἐνδιαφέρθηκε τὸ Κράτος ; Δὲν ἔστειλε γιатρούς ;

— Ἔστειλε μιὰ - δυὸ φορές, πρὶν ἀπὸ καιρὸ, ἔδωσαν λίγα φάρμακα καὶ πολλὰς συμβουλές, μὰ δὲν ἔγινε τίποτε, καὶ δὲν ξανάρθαν ἀπὸ τότε. Ἔμεινε μόνο ἕνας ντόπιος γιατρός γιὰ δικὸ του λογαριασμὸ, ἀλλὰ πὼς νὰ τὸν πληρώνουν μὲ τὴ φτώχεια πὺ τοὺς δέρνει ; Μόνο οἱ χριστιανοὶ ἐνδιαφέρονται. Ἔρχονται κάθε λίγο στὴ συνοικία, μπαίνουν στὰ σπίτια, φέρνουν καὶ βάζουν οἱ ἴδιοι τὰ φάρμακα στὰ ἄρρωστημένα μάτια, φροντίζουν γιὰ τὴν καθαριότητα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, φέρνουν κάθε φορὰ καινούργιες μπόλιες κι' ἄλλα καθαρά ρούχα, βοηθοῦν συχνὰ καὶ μὲ τροφίμα καὶ μὲ χρήματα. Φροντίζουν προπάντων γιὰ τὰ παιδιά. Κι' ἔσωσαν πολλὰ. Μαζί μ' αὐτὰ καὶ τὸ πιδ μικρό - μου κοριτσάκι, τὴ Ζαῖρα μου. Τώρα εἶναι μιὰ χαρὰ, ἀφέντη μου.

— Χαίρομαι πὺ τ' ἀκούω, Σουτέχ, εἶπε ὁ Συνέσιος. Καὶ βέβαια οἱ χριστιανοὶ σὰς ζητοῦν γι' ἀντάλλαγμα ν' ἀλλάξετε τὴν πίστη σας μὲ τὴ δική τους.

— Ὅχι, ἀφέντη μου, ὄχι ! βεβαίωσε ὁ μελαμὸς Βέρβερους. Δὲν μὰς ζητοῦν τίποτε, δὲν μὰς λένε τίποτε. Μόνο πὺ καμμιά φορὰ, ὅταν κάποιος δικός μας ζητήσῃ ὁ ἴδιος νὰ γίνῃ χριστιανός, τοῦ μιλοῦν γιὰ τὸν Χριστό, γιὰ τὴ ζωὴ του, γιὰ τὸ εὐαγγέλιο τῆς ἀγάπης. Καὶ πολλοὶ γοητεύονται καὶ γίνονται χριστιανοί.

Ἔγινε σιωπὴ. Ὁ Σουτέχ ἄνοιξε τὸ θῆμα του καὶ προχώρησε πιδ γρήγορα πρὸς τὴ Σεληνιακὴ Πύλη, πὺ εἶχε κιόλας φανῆ στὸ βάθος τοῦ δρόμου. Δεξιὰ πρόβαλε, δειλὴ, ταπεινὴ καὶ ἀχνή, τυλιγμένη μέσα σὲ ἀσπροκίτρινη σκόνη, σὰν νὰ προσπαθοῦσε νὰ κρῦψῃ μέσα σ' αὐτὴν τὰ φτωχικά της χαμόσπιτα καὶ τὴ γυμνὴ, στεγνὴ καὶ ἄχαρη ἐμφάνισή της, ἡ Αἰγυπτιακὴ συνοικία, ἡ Ρακώτις.

— Νὰ ἡ φτωχικὴ μας πολιτεία ! ἔδειξε μὲ τὸ χέρι του ὁ Σουτέχ.

— Θὰ ἤθελα νὰ περάσουμε ἀπ' ἐκεῖ, εἶπε ὁ Συνέσιος.

Ὁ Σουτέχ σταμάτησε καὶ τὸν κοίταξε ἀπορημένος.

— Ὅχι, ἀφέντη ! εἶπε μὲ κάποιαν ἀνησυχία. Δὲν κάνει. Εἶναι τόση κακομοιριά, τόση βρωμιά ἐκεῖ μέσα, πὺ θὰ στενοχωρηθῆς. Καλύτερα νὰ περάσουμε τὴν Πύλη καὶ νὰ πάμε στὸ «Προάστιο», πὺ εἶναι ἡσυχὰ καὶ ὠραία.

— Θέλω νὰ δῶ τὴ Ρακώτιδα, Σουτέχ, ἔπεμεινε ὁ Συνέσιος. Νὰ περάσουμε ὕστερα κι' ἀπὸ τὴν ταβέρνα τῶν τυφλῶν.

Ὁ Σουτέχ ἔμεινε νὰ τὸν κοιτάξῃ μὲ κατάπληξη καὶ μὲ θαυμασμὸ.

— Καλὰ τὸ κατάλαβα, καλὲ μου ἀφέντη, πὼς εἶσαι χριστιανός. Καὶ παίρνοντας πιδ πρόθυμα κι' ἀποφασιστικὰ τὰ μακριὰ χερούλια τοῦ ἀμαξιοῦ, προχώρησε γρήγορα πρὸς τὴ Ρακώτιδα.

V

Στὴν εἴσοδο τῆς μεγάλης συνοικίας ὁ Σουτέχ στάθηκε. Μ' ὄλο πὺ ὁ ἴδιος ἦταν ἐξοικειωμένος μὲ τὸ θέαμα, ἔνωσε κάποιον διασταγμὸ, κάποιον στενοχώρια καὶ ντροπὴ νὰ τὸ παρουσιάσῃ στὸν ξένο. Τὸν εἶδε κιόλας πὺ κοίταξε γύρω μὲ φανερὴ ἐκπληξη καὶ δυσαρέσκεια, πὺ σὲ λίγο, ὅταν ὀλοκλήρωσε τὴν πρώτη ἐντύπωσή του ἀπὸ τὸ ἀποκρουστικὸ θέαμα, φάνηκε πὼς ἔγινε ἀήδια.

— Νὰ γυρίσουμε, ἀφέντη ; ρώτησε παρακλητικὰ. Εἶναι τόσο βρωμικὰ !

— Ὅχι, Σουτέχ. Θὰ πάμε.

Ἐκεῖνος κούνησε τὸ κεφάλι μὲ ἀπογοήτευση κι' ἔκαμε νὰ προχωρήσῃ.

— Πρῶτῃ στὸν δρόμο μας εἶναι ἡ τα-

βέρνα, προειδοποίησε. Θέλεις ακόμα να τή δής ή να την προσπεράσουμε ;

— Νά την δώ.

Και προχώρησαν.

Ο δρόμος ήταν στενός και ανώμαλος, γεμάτος από πέτρες και χώματα, γδαρμένος από τις βροχές κι' από τα κάρα, με βαθιές λακούβες κι' απότομα γυρίσματα. Όταν έφτασε ξεφτισμένος και μισόσβηστος στα πρώτα χαμόσπιτα με τις χωματένιες στέγες, τις στενές και χαμηλές πόρτες και τα ψηλά και μικρά παράθυρα, άρχισε ο δρόμος να σέρνεται δειλά και ταπεινά έξω από τους χαμηλούς τοίχους, πού, καθώς ήταν άσοβάτιστοι, άφηναν να φαίνονται τα καμωμένα από πηλό και φθαρμένα ή σπασμένα πλιθάρια τους. Έτσι ο δρόμος φαινόταν σαν να προσπαθούσε να περάση βιαστικός και άπαρητήρητος έξω από τα σπίτια, για να ξεφύγη τα βρώμικα νερά, τις σάπιες φλούδες, τα λερωμένα σκουπίδια, πού του πετούσαν από μέσα οι φελλάχες, καθώς και τις άκαθαρσίες των κατσικιών πού περνούσαν κάθε λίγο, ή των παιδιών, πού έπαιζαν όλοένα ξυπόλητα και μισόγυμνα. Όμως δέν τα κατάφερνε, κι' έμενε πάντα γεμάτος από μικρούς θούρκους, μαύρες λάσπες και άκάθαρτες στοίβες, πού, μαζί με την άποκρουστική τους εμφάνιση, πρόσδιναν την παρουσία τους με μιá βαριά, δυσάρεστη και πνιγερή δυσωδία.

Ο Σουτέχ προσπαθούσε να ξεφεύγη τις βορβοριασμένες λακούβες και τις στοιβαγμένες άκαθαρσίες, και στην προσπάθειά του τσαλαβουτούσε πότε μέσα στις βρώμικες λάσπες και πότε μέσα στη λερωμένη παχιά σκόνη. Έτσι το άμαξι τράνταζε και χοροπηδούσε, κι' ο Συνέσιος άναγκαζόταν να κρατά και με τα δυό του χέρια τις πλευρές του άμαξιού, για να μη χάνη την ίσορροπία του.

Σέ λίγο ο δρόμος έσθησε όλοτέλα στην άκρη μιás μικρής πλατείας, μ' ένα γέρικο φοινικόδεντρο στη μέση, και κάτω άπ' αυτό ένα πηγάδι, τριγυρισμένο από χαμηλό πέτρινο πεζούλι ανάμεσα σε λιμνασμένα νερά και λάσπες. Ένας βρώμικος σκύλος έγλυφε τα νερά, και μερικοί άλλοι άρχισαν να γαυγίζουν προς τον Συνέσιο. Ο Σουτέχ όμως του έβαλε αυστηρές φωνές και σιάψησαν.

— Νά ή ταβέρνα ! έιπε δείχνοντας στην άντικρινή πλευρά της πλατείας ένα χαμηλό κι' εύρύχωρο μαγαζί με πλατιά πόρτα και δυό παράθυρα. Έξω άπ' αυτό πολλοί άνθρωποι, ηλικιωμένοι και γέροι οί περισσότεροι, κάθονταν άλλοι σε μισοσπασμένα ψάθινα καθίσματα, άλλοι σε χαμηλά ξύλινα σκαμνιά ή χαλασμένους και μπαλωμένους πάγκους, κι' άλλοι κατάχαμα σταυροπόδι.

Από τό καρφωμένο πάντα ψηλά και

μπροστά ακίνητο βλέμμα τους· από τον τρόπο πού κουβέντιαζαν άναμεταξύ τους χωρίς να κοιτάζονται, παρά γέροντας λιγάκι τό κεφάλι ο ένας στον άλλο, σαν να άντικαθιστούσαν έτσι τα σθηνόμενα μάτια με τα εύαίσθητα αυτιά τους· από τις κινήσεις των χεριών τους, πού, συνοδεύοντας την όμιλία τους, άστοχούσαν συχνά στην κατεύθυνση και γίνονταν άταίριαστες και γελοίες· από τον όξύ και τραχύ τόνο της φωνής τους, πού ζητούσε ίσως ν' άναπληρώση την έλλειψη του βλέμματος και να εύκολύνη τη συνεννόηση· άπ' όλα αυτά —και χωρίς να δη κανείς τα χοντρά ραβδιά, πού άλλοι τα κρατούσαν στο χέρι· και άλλοι τα είχαν άκουμπισμένα στο κάθισμά τους ή χάμω— θα μπορούσε άμέσως να καταλάβη πώς ήταν τυφλοί !

Ο Συνέσιος έμεινε να κοιτάξη με φρίκη τό άπαίσιο θέαμα. Τί φοβερή δυστυχία ! Κι' όμως οί ίδιοι κάθονταν ήσυχoi και άμέριμνοι, κουβέντιαζαν ψύχραιμα, άπλωναν ψαχουλευτα μά και πρόθυμα τα χέρια στους μεγάλους δίσκους, πού ήταν τοποθετημένοι μπροστά τους σε μικρά χαμηλά τραπέζια, κι' ενώ με τό ένα χέρι έπιαναν τα τενεκεδένια ποτήρια με τό κρασί και τό έπιαναν με άργες και μικρές ρουφηξιές, έπαιρναν με τα δάχτυλα του άλλου χεριού μικρές μαύρες έλιές από την ξύλινη γαδάβα, πού ήταν κι' αυτή άκουμπισμένη στο ίδιο τραπέζι, και τις έτρωγαν με ζεστές πίπτες λαίμαργα και άδέξια, λερώνοντας τις μακριές και πηχτές γεινιάδες τους.

Ο Συνέσιος έμεινε ακίνητος και σιωπηλός, παρακολουθώντας τό άπαίσιο θέαμα με τρομαγμένα και λυπημένα μαζί μάτια. Ξαφνικά ένας ψηλός και ίσιος γέρος, με κάτασπρα μαλλιά και γένια, πού σκέπαζαν τό κεφάλι και όλο σχεδόν τό πρόσωπό του, μ' έναν μακρύ γκριζό χιτώνα μπαλωμένο μω καθαρό, με ψάθινα πέδιλα στα γυμνά του πόδια, με μιá χοντρή και μεγάλη βέργα στο χέρι —«ίδιος άρχαίος Έλληνας μάντις», σκέφτηκε ο Συνέσιος— φάνηκε στην άντικρινή άκρη της πλατείας και προχωρούσε με δήματα άργά και προσεχτικά προς την ταβέρνα, έρευνώντας με τη βέργα τό έδαφος —τυφλός και αυτός, όπως ο Κάλχας, σκέφτηκε ο Συνέσιος— για να μην πέση στις λιμνασμένες λακούβες ή στις βρώμικες λάσπες.

Κι' όμως σκόνταψε σ' έναν άκάθαρτο σωρό, παραπάτησε, βούτηξε τό ένα του πόδι σ' ένα λασπωμένο βαθούλωμα, έχασε την ίσορροπία, και, στη βιαστική προσπάθειά του να στηρίξη τη βακτηρία στο έδαφος, του ξέφυγε από τό χέρι κι' έγειρε γονατιστός μέσα στις λάσπες.

Ο Συνέσιος πήδησε από τό άμαξάκι, και άδιαφορώντας πού τσαλαβουτούσε μέσα στις λάσπες, έτρεξε στον γονατισμένο

γέρο, τὸν σήκωσε ἀπὸ τὶς μασκάλες καὶ τὸν βόηθησε νὰ σταθῆ σὲ ἴσιο καὶ στεγνὸ ἔδαφος. Ὑστερα πῆρε ἀπὸ χάμα καὶ τοῦ ἔβαλε στὸ χέρι τῆ βέργα.

— Νὰ ἔχης τὴν εὐχή μου, παιδί μου, εἶπε ἐκεῖνος μὲ παραγμένη φωνή.

Ἄπλωσε τὸ χέρι του, ἀγγίξε καὶ ψαχούλεψε τὸν ὦμο τοῦ Συνέσιου, χαμογέλασε μὲ τρυφερότητα καὶ εἶπε :

— Χριστιανὸς θὰ εἶσαι βέβαια.

Ὁ Συνέσιος διαμαρτυρήθηκε.

— Γιατί ; Μόνο χριστιανὸς μποροῦσε νὰ κάμῃ ἓνα τόσο ἀπλό καὶ φυσικὸ πράμα ;

— Naί, παιδί μου. Μόνο χριστιανὸς. Προπάντων μὲ τὸν τρόπο, ποῦ σὲ ἄκουσα νὰ τρέχῃς καὶ σ' ἔνωσα νὰ μὲ βοηθᾷς. Οἱ ἄλλοι, κ' ἂν μὲ σήκωναν, πρῶτα θὰ γελοῦσαν.

— Δὲν εἶμαι χριστιανὸς, εἶπε κοφτὰ ὁ Συνέσιος. Μήπως εἶσαι ἐσύ ;

— Μακάρι νὰ ἦμουν. Μὰ τώρα πιά ;

Μὲ τὸ ἓνα πόδι στὸν τάφο ;

— Ἄν ἦσουν νέος, θὰ γινόσουν ;

— Naί.

— Γιατί ;

— Γιατί ξέρουν τί θὰ πῆ ἀγάπη, παιδί μου. Παραστέκουν στὸν διπλανὸ τους, ὅποιοι κ' ἂν εἶναι, ἄγνωστος, ξένος, ἀλλόθρησκος. Ἔτσι τοὺς δίδαξε ὁ Χριστὸς τους ; ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδέρφια, καὶ πατέρας ὅλων ὁ Θεός.

— Εἶναι ὁ Σαπαλίλι ὁ δάσκαλος, εἶπε ὁ Σουτέχ χαμηλόφωνα στὸν Συνέσιο. Κι' ἀνασηκώνοντας τὴν ἄκρη τοῦ χιτῶνα του, ἔσκυψε μπροστὰ στὸν γέρο καὶ σκούπισε τὰ λερωμένα ἀπὸ τὶς λάσπες πόδια του.

— Ἐσύ εἶσαι, Σουτέχ ; ρώτησε ἐκεῖνος ψαχουλεύοντας τὸ κεφάλι τοῦ μελαψοῦ ὀδηγοῦ.

— Naί, δάσκαλε.

— Πῶς τυφλώθηκες ; ρώτησε ὁ Συνέσιος. Γιατί δὲν προφυλάχτηκες ; Γιατί δὲν φρόντισες νὰ θεραπευτῆς ;

Ὁ γέρος ἔμεινε λίγες στιγμὲς σιωπηλός. Ὑστερα κούνησε τὸ κεφάλι μὲ πικρὸ χαμόγελο.

— Ποιὸς θὰ ἤθελε νὰ χάσῃ τὸ φῶς του, παιδί μου, εἶπε ἤρεμα καὶ θλιμμένα. Ὅλοι θέλουμε νὰ γίνουμε καλά, καίγεται προπάντων ἡ καρδιά μας γιὰ τ' ἄρρωστα παιδιὰ καὶ γιὰ τοὺς νέους. Κι' ὅμως δὲν μπορούμε νὰ κάμουμε τίποτε, δὲν ὑπάρχουν τὰ μέσα νὰ προφυλάξουμε τὰ παιδιὰ, νὰ γιαιτρεύσουμε τοὺς νέους, νὰ πολεμήσουμε τὸ κακό.

— Πῶς δὲν ὑπάρχουν ; ἀντέτεινε ὁ Συνέσιος. Τὰ δίνει ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἱατρικὴ.

Ὁ γέρος κούνησε τὸ κεφάλι θλιμμένα.

— Γιὰ νὰ τὰ δώσῃ, εἶπε μὲ πικραμένη φωνή, προβάλλει τέτοιες ἀπαιτήσεις καὶ δυσκολίες, ποὺ κρατᾷ μακριὰ τὸν φτωχὸ λαὸ καὶ γίνεσαι προνόμιο τῶν πλουσιῶν.

Ὁ Συνέσιος ἔμεινε συλλογισμένος καὶ σιωπηλός. Ὁ γέρος ἄπλωσε τὸ χέρι του στὸν Σουτέχ.

— Δὲν μὲ βάζεις, παιδί μου, στὸν δρόμο, νὰ πάω ὡς τὴν ταβέρνα ; τοῦ εἶπε. Τὰ ἔχω μπερδέψει λιγάκι.

Ὁ Σουτέχ τοῦ πῆρε τὸ χέρι, μὰ ὁ Συνέσιος τὸν σταμάτησε.

— Τί νομίζεις πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ, ρώτησε τὸν γέρο Σαπαλίλι, γιὰ νὰ διορθωθῆ, νὰ καλυτέρευῃ τουλάχιστο αὐτὴ ἡ κατάσταση ;

Ἐκεῖνος κοίταξε μὲ τὰ σθησιμένα μάτια του ψηλά, σὰν νὰ συγκέντρωνε ἔτσι τὶς σκέψεις του, καὶ πῆρε σοβαρὴ ἔκφραση.

— Πολὺ δύσκολο, παιδί μου, εἶπε ἀργὰ καὶ συλλογισμένα. Θὰ ἔπρεπε πρῶτα - πρῶτα νὰ μάθῃ ὁ λαὸς νὰ προφυλάγεται ἀπὸ τὸν κίνδυνο καὶ νὰ φροντίζῃ γιὰ τὴν ὑγεία του· καὶ τώρα οὐτε ξέρει οὔτε κάνει τίποτε. Οἱ φροντίδες κ' οἱ συμβουλὲς τῶν χριστιανῶν, ὅσο κ' ἂν γίνονται μὲ ἀγάπη καὶ προθυμία, εἶναι ἀναγκαστικὰ περιορισμένες, σ' ἐκεῖνους προπάντων ποὺ ἔχουν κιόλας ἄρρωστήσει· γι' αὐτὸ δὲν μποροῦν νὰ εἶναι ἀρκετές, γιὰ νὰ φωτίσουν καὶ νὰ διδάξουν τὸν λαό. Κι' ὅσο γιὰ τὴν ἐπιστήμη, εἶναι τόσο μικρὴ κ' ἐλαττωματικὴ ἡ παρουσία της ἐδῶ, ὥστε νὰ μὴν μπορῆ νὰ βοηθήσῃ ὑπολογίσιμα.

— Ἄν τὸ ἱατρεῖο τῆς συνοικίας μεγάλωνε ; ρώτησε ὁ Συνέσιος. Ἄν ἀποχτοῦσε περισσότερους γιαιτροὺς καὶ περισσότερα μέσα ;

— Φυσικὰ θὰ ἦταν πιὸ χρήσιμο καὶ θὰ βοηθοῦσε καλύτερα. Ἄλλὰ ποιὸς θὰ τὸ κάμῃ αὐτό ; Τὸ Κράτος ; Εἶναι τόσο ἀπρόθυμο καὶ τόσο δυσκίνητο. Ἐπειτα, καὶ μ' ἓνα μεγάλο ἱατρεῖο, τὸ κακό δὲν μπορεῖ νὰ πολεμηθῆ στὴ ρίζα του χωρὶς τὴ διαφώτιση καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ λαοῦ. Ποιοὶ θὰ τὸ κάμουν ;

— Τὰ σχολεῖα ! εἶπε ὁ Συνέσιος.

— Ποιὰ σχολεῖα ; Τὰ δικά μας ; Εἶναι τόσο λίγα καὶ σὲ τέτοια χάλια, σὲ τέτοια ἐγκατάλειψη, ποῦ θὰ ἦταν ὄχι μόνο ἄσκοπο, ἀλλὰ καὶ παράλογο νὰ τοὺς ἀναθέσουν τέτοιο σκοπὸ.

Μὰ ξαφνικά, γύρισε τὸ κεφάλι του στὸ πλάι καὶ τέντωσε τὸ αὐτί του.

— Νὰ ἢ σωστὴ ἀπάντηση, καλέ μου ξένε ! πρόσθεσε ὁ γέρος μὲ φωνὴ καὶ μὲ ἔκφραση ποὺ ἔδειχναν ἀνακούφιση κ' εὐχαρίστηση. Βλέπετε ἓνα ἀμάξι, ποῦ ἔρχεται ἀπ' ἀντίκρου ; Εἶναι τὸ ἀμάξι τῶν χριστιανῶν. Πιὸ πολὺ κ' ἀπὸ τὰ φάρμακα κ' ἀπὸ τὰ τρόφιμα κ' ἀπὸ τ' ἄλλα ποὺ κουβαλοῦν, φέρνουν προπάντων τὴν ἀγάπη. Γι' αὐτὸ χαρίζουν στὸν λαὸ ὄχι μόνο χρήσιμα πράγματα καὶ ὠφέλιμες ὁδηγίες,

ἀλλά και κουράγιο και δύναμη και χαρά, ὦ, ἂν μπορούσαμε νὰ ἔχουμε δέκα, εἴκοσι, ἑκατὸ τέτοια ἀμάξια!

Καὶ στηρίζοντας τὸ ἓνα του χέρι στὸ χοντρὸ ραβδί του, ἀγγίξε μὲ τὸ ἄλλο ἀπαλά τὸν ὦμο τοῦ Συνέσιου, τοῦ εἶπε φιλικὰ «χαίρε, καλὲ μου ξένε», καὶ βοηθημένος ἀπὸ τὸν Σουτέχ, προσανατολίστηκε πρὸς τὴν ταβέρνα καὶ προχώρησε μὲ σίγουρα βήματα πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Ὁ Συνέσιος ἔμεινε νὰ κοιτάζῃ τὴν ἀμαξία τῶν χριστιανῶν, κι' εἶδε νὰ θγαίνουν ἀπ' αὐτὴν δύο νέοι, ἓνας ἄντρας καὶ μιὰ γυναίκα, πού φορτωμένοι μὲ διάφορα δέματα, μπήκαν σ' ἓνα χαμηλὸ πλιθόχτιστο σπίτι.

—Ὁ Εὐδωρος κι' ἡ Εὐδοκία! εἶπε χαρούμενος ὁ Σουτέχ.

Ὁ Συνέσιος ἀναταράχτηκε. Ναί, δικίο εἶχε ὁ Σουτέχ. Αὐτοὶ ἦταν!

—Τοὺς ξέρεις; Τὸν ρώτησε περίεργος.

—Ποιὸς δὲν τοὺς ξέρει; εἶπε ἐκεῖνος γελαστός. Ὅλοι τοὺς ἀγαποῦν καὶ τοὺς εὐγνωμονοῦν. Εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ ταχτικούς, τοὺς πιὸ γενναίους καὶ τοὺς πιὸ πρόσχαρους χριστιανούς, πού βοηθοῦν τὸν λάο μας.

Κι' ἔμεινε νὰ κοιτάζῃ κατὰ τὴν ἀμαξία μὲ καμάρι, ἐνῶ ὁ Συνέσιος στεκόταν σιωπηλὸς καὶ συλλογισμένος.

—Φεύγουμε, Σουτέχ! εἶπε σὲ λίγο ἀποφασιστικά, ἀνεβαίνοντας στὸ ἀμάξι. Νὰ πάμε, ὅπως εἶπες, στὸ Προάστιο, νὰ κάμουμε ἓναν μακρυνὸ περίπατο, ν' ἀναπνεύσουμε, νὰ ἡρεμήσουμε. Κι' ἴσως ἀργότερα νὰ καταλήξουμε στὴν ὁδὸ Ἀσπενδίας.

—Ναί, ξέρω, εἶπε ἐκεῖνος. Στὸ Πατριαρχεῖο.

Καὶ τὸν κοίταξε χαμογελαστά, σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε: «Καὶ ὕστερα λές πὼς δὲν εἶσαι χριστιανός». Μὰ ὁ Συνέσιος, πού κατάλαβε τὴ σημασία τοῦ χαμόγελοῦ του:

—Ὅχι στὸ Πατριαρχεῖο, εἶπε. Σὲ κάποιο σπίτι ἐκεῖ κοντὰ. Ἴσως νὰ τὸ ξέρης.

—Ποιό;

—Στὸ σπίτι τοῦ Εὐδωρου καὶ τῆς Εὐδοκίας.

Ὁ Σουτέχ ἀναπήδησε χαρούμενος.

—Ὡστε τοὺς ξέρεις;

—Ναί. Καὶ μ' ἔχουν προσκαλέσει.

Ὁ Σουτέχ ἄρπαξε μὲ χαρούμενη προθυμία τὰ μπράτσα τοῦ ἀμαξιτοῦ καὶ ξεκίνησε τρέχοντας.

Ὁ Συνέσιος ἔμεινε νὰ τὸν κοιτάζῃ μὲ συμπάθεια. Ἀλήθεια—συλλογίστηκε—ἓνας ἀπλοϊκὸς κι' ἀμόρφωτος ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ πόσο ἀγαθὸς κι' εὐγενικός! Τὰ λόγια του γιὰ τοὺς

χριστιανούς καὶ τὸν Χριστό, ὅση ἀφέλεια κι' ἂν εἶχαν—ἴσως μάλιστα ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶχαν ἀφέλεια—, φαίνονταν τόσο αὐθόρμητα κι' ἔδειχναν τόσο εὐλικρίνεια, πού προκαλοῦσαν ἐνδιαφέρον, ἀκόμα καὶ συγκίνηση. Καὶ τί παράξενο, ἀλήθεια, μ' ὄλη τὴ σταθερὴ του πίστη στὸν Ἄμμων - Ρά, νὰ μιλά μὲ τιμὴ καὶ σεβασμὸ γιὰ τὴ χριστιανικὴ ἀγάπη! Καὶ τὸ πιὸ περίεργο, νὰ μὲ νομίσῃ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή χριστιανό, καὶ μ' ὄλο πού τοῦ τὸ ἀρνήθηκα, νὰ μείνῃ ὡς τὸ τέλος μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς εἶμαι χριστιανός! Ἀπὸ πού πήρε αὐτὴ τὴ βεβαιότητα;

Κι' ἔμεινε νὰ τὸν κοιτάζῃ μὲ ἀπορία, σὰν νὰ τὸν ἐβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ. Καὶ καθὼς παρακολουθοῦσε μὲ μάτια συλλογισμένα καὶ θαμπά, ὅπως ἀνάμεσα ἀπὸ καταχνιά, τὸ ψηλὸ καὶ ἀδρὸ κορμί του νὰ παίρνῃ ἀπὸ τὸν ἀναπαυλὸ καὶ τὸ ἀνασκήρτημα, πού τοῦ ἔδινε τὸ πηδηχτὸ του τρέξιμο, περίεργες προεκτάσεις καὶ ὑπερφυσικὲς διαστάσεις, ἀναρωτήθηκε μὲ ἀνήσυχη ἐκπλήξη: Μὰ ποιὸς εἶναι λοιπόν; Πὼς βρέθηκε στὸν δρόμο μου; Ποιὸς τὸν ἔστειλε;

Καὶ στὴν ἀναταραγμένη του σκέψη πρόβαλε μεμιάς ἡ σεβάσμια μορφή τοῦ γέρου δασκάλου μὲ τὰ τυφλὰ μάτια καὶ τὴ φωτεινὴ κρίση.

Γιατί τάχα νὰ βρεθῇ κι' αὐτὸς τὴν ἴδια ὥρα στὸ ἴδιο μέρος; Γιατί νὰ φανταστῇ κι' αὐτὸς πὼς εἶμαι χριστιανός, νὰ μοῦ μιλήσῃ κι' αὐτὸς—ἓνας δάσκαλος τῆ Ἀιγυπτιακῆς εἰδωλολατρίας— μὲ τόσο θερμὴ γιὰ τὸν Χριστιανισμό; Ποιὸς εἶναι; Ποιὸς τὸν ἔστειλε;

Καὶ ποιά περίεργη σύμπτωση ἔκαμε νὰ βρεθῶ ξαφνικά μπροστὰ στὴ δραματικὴ δυστυχία τοῦ πληθους τῶν τυφλῶν, καὶ τὴν ἴδια στιγμή νὰ φανῇ στὸ βάθος ἡ ἀμαξία, πού ἐρχόταν νὰ πολεμήσῃ τὴ δυστυχία μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴ βοήθεια τῶν χριστιανῶν; Ποιὸς τὴν ἔστειλε; Καὶ γιατί νὰ τύχῃ νὰ φέρουν καὶ νὰ προσωποποιοῦν αὐτὴν τὴν ἀγάπη οἱ δύο νέοι, ὁ πρῶτος πού μοῦ ἔφερε στὴν Κυρήνη τὴν πρόσκληση στὴ θρησκεία τους, ἡ ἄλλη πού μὲ πλησίασε σὰν ἐξωτικὴ ὄπτασια, γιὰ νὰ μοῦ φέρῃ τὸ χριστιανικὸ μήνυμα; Ποιὸς τοὺς ξανάστειλε καὶ τώρα ἐκεῖ;

Ἐμεινε νὰ κοιτάζῃ μπροστὰ ζαλισμένος. Καὶ καθὼς ὁ Σουτέχ, πιὸ πρόθυμος καὶ πιὸ χαρούμενος, εἶχε ἀνοίξει τὸ δῆμα του, καὶ τὸ ἀμάξι κυλοῦσε πιὸ γρήγορα, ὁ Συνέσιος εἶχε τὴν ἀόριστη συναίσθηση πὼς προχωροῦσε πάνω ἀπὸ τὴ γῆ, πὼς πετοῦσε καὶ ὑψωνόταν ἀπαλά. Κι' ἐνῶ ξανακοίταζε θαμπὰ καὶ ἀόριστα τὴν ψηλὴ καὶ ἀδρὴ σιλουέττα τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου, ἀναρωτήθηκε μὲ συγκίνηση: Πού μὲ ὀδηγεῖ; Σὲ ποιὸν μὲ παίρνει;

Ἡ οκοπιὰ τῶν «Ἀκτινῶν»

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΑΓΩΝΙΑΙ

Πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμηνευτός πολλάκις περὶ τοῦ κατὰ πόσον ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ καταπιστῆ μετὰ προβλήματα τοῦ συγχρόνου κόσμου καὶ νὰ δώσῃ ἀπόκρισιν εἰς τὰ ἐρωτήματα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Ἐνίοτε αἱ διατυπώμεναι ἀπόψεις ἀπέχουν πάρα πολὺ ἀπ' ἀλλήλων μέχρι τοῦ σημείου νὰ ὑποστηρίζεται, ἀβασίμως θεβαιῶς, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία «κοινωνία λατρείας» μόνον. Χάιρομεν διότι τὸ θέμα ἀποσαφηνίζεται ἡμέρα τῆ ἡμέρα καὶ ἔρχονται διακεκριμένοι ὀρθόδοξοι θεολόγοι νὰ δώσουν σαφῶς καταφατικὴν ἀπάντησιν εἰς ἕνα ζήτημα ὄντως θεμελιῶδες, προκειμένου νὰ ἀναζητήσωμεν ἐν τῇ πράξει ἕνα αὐριον καλλίτερον ἀπὸ τὸ χθές, ἕνα αὐριον ποῦ θὰ ἔχη κάποιαν σχέσιν μετὰ τὸ «ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου».

Εἰς τὸ ὄργανον τοῦ Οἴκουμ. Πατριαρχείου «Ἀπόστ. Ἀνδρέας» ἐδημοσιεύθη μελέτη τοῦ Ρουμάνου ἀρχιμαν. π. Ἀνδρέου Σκρίμα ἡ ὁποία σημειώνει καὶ τὰ ἑξῆς: «Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀγνοήσωμεν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι εἶναι «κοσμικὰ καὶ ἄσχετα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν» τὰ ἐρωτήματα, τὰς ἀγωνίας, τὰ προβλήματα τοῦ συγχρόνου κόσμου. Ἡ θέσις αὕτη, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, δυσκόλως καλύπτει μίαν ἔλλειψιν προετοιμασίας, ἕνα φῶθον καὶ μίαν ραθυμίαν ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸ ἄνωμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ Ἐκκλησία, τοποθετημένη ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς ζωῇ, δὲν ἀπορρίπτει τὰς νέας ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας συναντᾷ. Τὰς ἀντιμετωπίζει καὶ ἀσκεῖ ἐπ' αὐτῶν τὴν μεταμορφωτικὴν αὐτῆς δύναμιν. Ἐν τούτῳ ἔγκειται κατὰ θάθος ἡ δημιουργικὴ πορεία τῆς πίστεως. Εἶναι ἀνάγκη νὰ πρостоθετῆ, ὅτι ὁ θησαυρὸς τῆς Ὀρθοδόξου πνευματικότητος δὲν θὰ ἐξήρχετο αὐτὸς ὁ ἴδιος πεπλουτισμένος ἐκ μίαις τοιαύτης ἀναμετρήσεως πρὸς τὸν σύγχρονον κόσμον;» Τί θὰ εἶχε νὰ προσθέσῃ κανεὶς;

ΤΟ ΑΥΤΟΝΟΗΤΟΝ

Μίαν ἀπλὴν σκέψιν μόνον προσθέτομεν διὰ νὰ ὑπομνησθῆ κατὰ τὸ αὐτονόητον: Ἐκκλησία δὲν εἶναι μόνον ἡ δι-οίκησις τῆς, οὔτε πάλιν ἡ θεολογικὴ παρά-

ταξις τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως τὸ θάρος «τῆς ἀναμετρήσεως πρὸς τὸν σύγχρονον κόσμον» πίπτει ἐπὶ τῶν ὄμων ὄλων τῶν πιστῶν. Καὶ ὁ χριστιανὸς στοχαστὴς καὶ ὁ χριστιανὸς κοινωνιολόγος, καὶ ὁ χριστιανὸς λογοτέχνης καὶ ὁ ἐπιστήμων πρέπει νὰ συμβάλλουν εἰς μίαν κοινὴν ἀναμέτρησιν. Δὲν εἶναι ἐπιτρεπτόν νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀναμέτρησιν αὐτὴν ἀπὸ μόνῃ τὴν Θεολογίαν, διότι δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς ἰδικόν τῆς ἔργον. Θεολογικὴ ἀποκλειστικότης, θὰ ἐλέγομεν θεολογικὸν Veto, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ. Θεολογικὴ συμπαραστάσις ναί, εἰς τὸν κοινὸν καὶ ἕνα ἀγῶνα. Ἐπομένως καὶ οἱ σύγχρονοι χριστιανοὶ πρέπει κάποτε νὰ ἀφήσουν τὰ μικρὰ καὶ τὴν «χρυσὴν μακαριότητα» σκεπτόμενοι τὴν δυσκολωτάτην «ἀναμέτρησιν πρὸς τὸν σύγχρονον κόσμον» τοῦ ὁποίου καλοῦνται νὰ γίνουν ὁδηγοί.

ΑΝΑΓΚΗ ΑΚΡΟΤΗΤΩΝ

ὑποθέτομεν ὅτι ὑπ' οὐδενὸς τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι θὰ ζήσουν μετὰ ἄκραν συνέπειαν τὸ μήνυμα τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης: μετὰ ἀκρότητας αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ ὑπολογίζωνται μέτρον θυσιῶν καὶ ἀτομικῶν προσποτικῶν, δὲν θὰ φοβοῦνται τὴν ἀφάνειαν, δὲν θὰ διστάζουν πρὸ τῶν ταπεινωτικῶν (κατ' ἀνθρώπον) διακονιῶν καὶ τῶν κινδύνων ὑγείας καὶ ζωῆς. Ἡμεῖς οἱ πολλοί, οἱ ὅποιοι καθημερινῶς διαπιστώνομεν ποικίλας ἀνάγκας τῶν συνανθρώπων μας, παρὰ τὴν καλὴν μας πολλάκις διάθεσιν εἶμεθα ἀποπνικτικὰ πολλάκις προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ἀντιλήψιν τῆς «μεσότητος» καὶ τὴν νοοτροπίαν τοῦ κοινωνικοῦ «καθωσπρετισμοῦ», ὁ ὁποῖος δὲν ἀνέχεται εὐκόλως τοιαύτας «ἀνοησίας» ἀκροτήτων, ἔστω καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀγάπης. Δὲν ἡμποροῦμεν ὁμῶς νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι ἡ παρουσία ἀκραίων ἀνθρώπων ἀγάπης εἶναι ὅτι ἡ ψυχὴ διὰ τὸ σῶμα, ὅτι τὰ θεμέλια διὰ τὴν οἰκοδομίαν. Δὲν ἡμποροῦμεν νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι εἰς τὸ τέλος-τέλος αὐτοὶ οἱ ἀνθρώποι ἀποτελοῦν κατὰ κάποιον τρόπον τὴν ἐξιλέωσιν διὰ τὴν ἐκάστοτε ἀμαρτωλὴν ἐποχὴν.

Εἰς τὰς ἡμέρας μας φαίνεται ὅτι ἡ μάχη τοῦ πνεύματος θὰ δοθῆ κυρίως μεταξὺ τῆς «εὐζωίας» καὶ τῆς μαρτυρίας τῆς ἀγάπης. Ἀλλὰ ποῖοι θὰ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι «θὰ δοθοῦν εἰς μίαν ἐπιδιώξιν ἀγάπης καὶ θὰ ζήσουν πλήρως τὰς συνεπείας τῆς»;

ΟΧΙ ΑΠΟΤΕΛΑΜΑΤΩΣΙΣ

Ἡ ἀπεργία τῶν ἐκπαιδευτικῶν, ἡ ὁποία συνεκίνησε τόσο πολὺ τὴν κοινὴν γνώμην, ἀσφαλῶς ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς

τὴν πληθὺν τῶν ἀναγκῶν τῶν λειτουργῶν τῆς παιδείας οἱ ὅποιοι δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀποτελοῦν τὴν περιφρονημένην οὐράν τοῦ δημοσιοῦπαλληλικοῦ κόσμου. Εἰς ἄλλην σελίδα τῶν «Ἀκτίνων» ὁ «Σχολιαστής» ὁμιλεῖ τόσον πειστικά διὰ τὴν ἀποψιν αὐτὴν. Ἡ ἀπεργία ἔληξεν, ἡ ἀναστάσις τῆς παιδείας ὑποτίθεται ὅτι ἡμέρα τῆ ἡμέρα ἀπομακρύνεται, οἱ διαγωνισμοὶ τοῦ α' ἔξαμήνου ἔγιναν ἢ γίνονται ἀκόμη, καὶ ἔτσι εἶναι δυνατόν νὰ σχηματισθῇ ἡ ἐντύπωση ὅτι δὲν ὑφίσταται πλέον θέμα. Ὁμως τοῦτο ὑφίσταται εἰς ὄλην τὴν δεξυτέα του μὲ τὰς ἐξῆς δύο πλευράς: α) Ἡ ἐξακολουθήσις τῆς ἐπιστρατεύσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀποτελεῖ μίαν θέσιν ἢ ὅποια πρέπει τὸ ταχύτερον νὰ ἀρθῇ. Μόνον ἐὰν ἔλθῃ κανεὶς εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἐκπαιδευτικούς εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ψυχικὴν ἀποδιοργάνωσιν πού προκαλεῖ ἡ ἐπιστράτευσις μὲ πλείστας ὄσας συνεπείας εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ σχολείου καὶ τὴν παιδαγωγικὴν παρουσίαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Ἡ ἀπροκάληπτος ἔλλειψις ἐμπιστοσύνης, ἐκ μέρους τοῦ κράτους, πρὸς ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι διακονοῦν εἰς τοιοῦτον λειτουργίᾳ, καὶ ἢ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς βίας ἐν' ἀόριστον συγκράτησις τῶν εἰς τὰς σχολικὰς αἰθούσας, ἀποτελεῖ ἄρνησιν τοῦ πνευματικοῦ νοήματος τῆς ἀναθεώσεως ἀποστολῆς.

β) Ἡ δευτέρα πλευρὰ εἶναι ἡ μὴ ἀντιμετώπισις τῆς οὐσίας τοῦ θέματος. Τὸ μελλοντικὸν «κάποτε» τοῦ παρελθόντος, ἀντικατέστησε τώρα τὸ σχεδὸν ἀπερίφραστον «ποτέ». Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἀπαράδεκτον διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαόν ὁ ὅποιος πιστεύει εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀξίας ἀμοιβῆς τῶν λειτουργῶν τῆς παιδείας εἰς τὰ χέρια τῶν ὁποίων ἐμπιστεύεται τοὺς θλαστοὺς του.

Τὴν στιγμὴν πού χαράσσονται αἱ γραμμαὶ αὐτὰ δὲν διαφαίνεται οὐδεμία προοπτικὴ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀνωτέρω. Μήπως εἴμεθα διατεθειμένοι νὰ προτιμήσωμεν τὴν ἀποτελεμάτως; Ἄλλὰ ἀποτελεμάτως ἐν προκειμένῳ δὲν σημαίνει νεκροταφειακὴν ἀκίνησιν, ἀλλὰ ναρκοθέτησιν τῶν θεμελίῶν μας.

Η ΚΟΠΩΣΙΣ ΤΩΝ ΚΑΛΩΝ

Πρέπει νὰ θεωρηθῇ σπουδαῖον κεφάλαιον ἡ ἀντοχή τῶν καλῶν. Διὰ τὴν πορείαν τῆς κοινωνίας μας εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ἀντοχή αὐτὴ μία δύναμις πού συντηρεῖ τὸ οἰκοδόμημά μας καὶ δὲν τὸ ἀφήνει νὰ σωριασθῇ εἰς ἔρεπια. Ἐχει ὅμως καὶ ἡ ἀντοχή τὰ ὅρια τῆς. Ἐὰν εἰς τοὺς καλοὺς ἐπέλθῃ ἡ κόπωση δὲν ξεύρομεν ποῖος θὰ ἡμπορῇ νὰ σηκώσῃ τὸ θάρος τῆς εὐθύνης διὰ τὴν προκληθεῖσαν κόπωσιν των καὶ τὰς ἐκ ταύτης ἀναποφεύκτους συνε-

πείας. Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἰδιαιτέρως κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος ἡ ἀντοχή τῶν καλῶν ὑφίσταται δεινὴν δοκιμασίαν ἀπὸ ἐκεῖ πού θὰ ἐπερίμενε μόνον ἐνθάρρυνσιν καὶ τόνωσιν: ἀπὸ τὴν Διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀπογοήτευσις ἀπὸ τὴν περιοχὴν αὐτὴν (φυσικὰ δὲν λείπουν αἱ ἐξαιρέσεις, αἱ ὅποια ὅμως οὐδὲν ἄλλο ἐπιτυγχάνουν παρὰ νὰ καθιστοῦν ἐντονώτερον τὸν κανόνα), ἔρχεται εἰς ἀλλεπάλληλα κύματα καὶ εἰς βαθμὸν ἀποκαρδιωτικόν. Καὶ ἡ ἀπογοήτευσις δὲν προκαλεῖται μόνον ἀπὸ τὴν ἀνακίνησιν ὀζουσῶν πληγῶν, μὲ τόσον μάλιστα χονδροειδῆ περιφρόνησιν πρὸς τὸ αἴσθημα τοῦ μέσου κοινωνικοῦ ἀνθρώπου—δὲν λέγομεν τοῦ πιστοῦ ὁ ὁποῖος πιθανῶς νὰ θεωρηθῇ περισσότερον εὐαίσθητος. Ἐρχεται καὶ ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν ὅτι ἐλλείπει τὸ θάρρος διὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν μὲ εἰλικρίνειαν, δὲν λέγομεν μὲ θυσίαν, ζητήματα διὰ τὰ ὅποια θὰ ἦτο ἀρκετὸς ὁ κοινὸς νοῦς καὶ ἡ καλὴ πίστις. Αὐτοκριτικὴ ἢ ὅποια ἠκούσθη κατὰ τὴν τελευταίαν σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας θεοσιώζει ὅτι τὸ τελευταῖον αὐτὸ στοιχεῖον τῆς καλῆς πίστεως ἔλειψε. Ἄλλ' ὅπου ἡ ἔλλειψις αὐτῆ, ἐκεῖ ἡ ἰδιότης μὲ ὄλην τὴν ἀκολουθίαν τῆς...

Καὶ ὕστερα ἀποροῦμεν διατὶ κουράζονται οἱ καλοί!

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ, «ΙΡΙΣ» ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΣ...

Τὸ μέγαρον τῆς Πανεπιστημιακῆς Λέσχης διαθέτει μίαν μεγάλην αἴθουσαν κινηματογράφου ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα «Ἱρις». Μέχρι τοῦδε διὰ τὴν ἐκμετάλλευσίν του ἰσχύει τὸ σύστημα τῆς ἐκμισθώσεως εἰς ἰδιώτην. Φυσικὰ τὸ σύστημα αὐτὸ ἔχει τοὺς ὀλιγώτερος «μελεάδες». Τὸν ἐμισθώσαμεν, εἰσπράττομεν καὶ εἴμεθα ἡσυχοί. Ἐβάλαμεν καὶ τὸν ὄρον τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν φοιτητῶν ἀπὸ πλευρᾶς τιμῆς εἰσιτηρίου καὶ ἔτσι εἴμεθα ἀκόμη πιὸ ἡσυχοί. Ἀλλὰ ἀρκούν αὐτά; Ἐὰν προσέξῃ κανεὶς τὸν κινηματογράφον αὐτὸν θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐκλογή τῶν ταινιῶν του εἶναι σχεδὸν κατὰ κανόνα μεταξὺ τῶν χειροτέρων (ἰδιαιτέραν προτίμησιν παρουσιάζει εἰς τὰς χυδαιολογικὰς μὲ τὴν ἀμετρον γυμνότητα) ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ διαφημιστικὴ του προθήκη ξεπερνάει πολλοὺς ἄλλους σὲ χωριατισμὸν καὶ προκλητικότητα. Δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ τεθῇ κάποιος φραγμὸς στὸν κατήφορον τοῦ κινηματογράφου αὐτοῦ; Καὶ κάτι οὐσιωδέστερον; Διατὶ ἡ αἴθουσα αὐτὴ νὰ δίδεται εἰς ἰδιώτην πρὸς ἐκμετάλλευσιν καὶ νὰ μὴ ἀναλάβῃ ὑπηρεσία τῆς Πανεπιστ. Λέσχης τῆν λειτουργίαν του μὲ σαφῆ ἐντολὴν νὰ καταστῇ ἕνας κινηματογράφος ὁ ὁποῖος θὰ προβάλλῃ ΜΟΝΟΝ ται-

νίας ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ; Πιστεύομεν ὅτι εἶναι εὐκόλον καὶ δι' αὐτὸ θὰ ὑπάρξῃ κάποια ἀναπόκρισις εἰς τὸ αἴτημα πλὴν ὄχι μόνον τῆς καθάρσεως αὐτοῦ τοῦ κινηματογράφου ἀλλὰ καὶ τῆς προσφορᾶς μιᾶς θετικῆς συμβολῆς εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος: «θέαμα διὰ τὴν νεότητα».

«ΕΡΓΑΤΟΠΑΤΕΡΙΚΑ»

Η ἑλληνικὴ πραγματικότης μᾶς δίδει τὴν δυνατότητα νὰ χρησιμοποιούμεν, μὲ εὐκόλον τὴν συνειδήσιν, τὴν λέξιν τοῦ τίτλου τοῦ παρόντος σχολίου. Ὁ ἐργατικὸς κόσμος τῆς χώρας εἶχε τὴν ἀτυχίαν, νὰ πῆσῃ εἰς τὰ χέρια ἐργατοπατέρων οἱ ὅποιοι «ποριστὸν μέγαν» ἐθεώρησαν τὸν συνδικαλισμὸν τὸν ὁποῖον ὠδήγησαν εἰς τὸ κατάντημα παρωδίας συνδικαλισμοῦ καὶ τὸν συντηροῦν εἰς ἐπίπεδον τοιοῦτον, πού ἀρκεῖ διὰ νὰ τοὺς ἐξασφαλίσῃ ἀδιατάρακτον τὴν ἐξουσίαν των. Ὁ τελευταῖος θόρυθος ὁ ὁποῖος προεκλήθη ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν θουλιμίαν τῶν ἐργατοπατέρων νὰ ἐξασφαλίσουν μερικά ἀκόμη ἑκατομμύρια διὰ τῆς περιθώτου προαιρετικῆς (!) ἐργατικῆς εἰσφορᾶς ἀπὸ τὰς χιλιάδας τῶν ἀνιδέων ἐργατῶν, οἱ ὅποιοι οὐδόλως κάποτε ἐνδιαφέρονται διὰ τὸν συνδικαλισμὸν, ἔφερον εὐτυχῶς τὸ θέμα εἰς τὸ προσκήνιον τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς κοινῆς γνώμης. Κατηγογήθησαν σοβαρώταται ἀτασθαλίαι, καὶ ἔγινε γνωστὸν τὸ θάθος τῆς καταπτώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ συνδικαλισμοῦ.

Ποῖος εὐθύνεται; Εὐκόλος ἢ ἀπάντησις: ἡ πολιτικὴ ἡγεσία καὶ οἱ ἐργατοπατέρες. Ἄλλὰ αὕτη εἶναι ἀπάντησις ὑπεκφυγῆς περισσώτερον. Ἡ εὐθύνη θαρῦνει κατὰ κύριον λόγον τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τῆς χώρας, ὅλους ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι ἀφήσαμεν ἡ ἑκατομμύριον ἑλλήνων ἐργατῶν χωρὶς συμπαράστασιν, χωρὶς συμμετοχὴν εἰς τὰ προβλήματα των. Ἐνῶ εἰς πλείστας χώρας τοῦ κόσμου αἱ ἐργατικαὶ συνομοσπονδίαὶ παίζουν ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς τὴν ζωὴν τῆς χώρας των, ἐδῶ οἱ ἐργάται τελοῦν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῶν δυνατοτήτων προόδου τὰς ὁποίας ἔχουν καὶ δι' ἑαυτοὺς καὶ διὰ τὸ «Ἔθνος».

Καθ' ὃν χρόνον τόσον εὐθυνη ρητορεία ἀκούεται περὶ τὰ ἐργατικὰ ζητήματα, ἐπιληροφορήθημεν ὅτι λειτουργεῖ μία «σχολὴ συνδικαλιστικῆς μορφώσεως» μὲ πυρῆνα

ἕνα ὄμιλον ἀπὸ ἐπιστήμονας οἱ ὁποῖοι προσφέρουν ἐθελοντικῶς τὰς ὑπηρεσίας των. Χαιρετίζομεν μὲ χαρὰν τὴν σχολὴν αὕτην. Νὰ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἀποτελέσῃ τὴν χαραυγὴν μιᾶς καλλιτέρας ἡμέρας διὰ τὸν ἐργατικὸν κόσμον καὶ τὸν ἑλληνικὸν συνδικαλισμὸν; Τὸ εὐχόμεθα.

ΕΠΙΒΙΩΣΙΣ ΓΕΝΝΑΙΟΔΩΡΙΑΣ

Ενα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πνευματικῆς παραδόσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ ὑπαρξὶς πολλῶν εὐεργετῶν πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Μὲ χαρὰν διαπιστώνομεν ὅτι ἡ παράταξις τῶν εὐεργετῶν ἐπαυδροῦται καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ἐκτιμηθῇ τοῦτο ὡς ἔκφρασις πνευματικῆς στάσεως. Εἰς τὰς ἐφημερίδας εἶδαμεν προσφάτως τὴν ἑξῆς εἰδησίαν:

«Δαπάναις τοῦ ἐφοπλιστοῦ κ. Ἰω. Γρέζου, ἀνηγέρθη ἐπὶ ἰδιοκλήτου οἰκοπέδου του εἰς τὸν συνοικισμὸν Πόρτο Ράφτη σύγχρονον διδασκῆριον μετὰ γραφείου ἀναγνωστηρίου, ἑστιατορίου, μαγειρείου κλπ. Ἐπίσης, δαπάναις του, παρέχονται εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς συσσίτιον, βιβλία καὶ εἰδη ἐνδύσεως καὶ ὑποδήσεως. Τέλος, διαθέτει ὁ κ. Γρέζος τὰ ἔξοδα σπουδῆς μαθητῶν τοῦ σχολείου εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον».

Παρόμοιαι ἐνέργειαι καὶ πρωτοβουλία εἰς καιροὺς δυσκόλους, θὰ ἔπρεπε νὰ γίνωνται γνωσταὶ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, ἀν μὴ δι' ἄλλον λόγον τουλάχιστον διὰ τὴν τόνωσιν τῆς ἐλπίδος μέσα εἰς τὴν ἀπογοητευσιν τὴν ὁποίαν δέχεται πανταχόθεν.

Ὁ τύπος ὅμως, κατ' ἐξοχὴν ὄργανον ἐνημερώσεως τῆς κοινῆς γνώμης, ἐξαντλεῖ—χωρὶς νὰ λείπουν πάντοτε καὶ αἱ ἐξαιρέσεις—εἰς ἄλλας περιοχὰς τὰ ἐνδιαφέροντά του. Ἡ ἐφημερίς ἡ ὁποία ἀνέγραψε τὴν εἰδησιν τῆς ἀνωτέρω δωρεᾶς, διέθεσε πρὸς τοῦτο μόλις 5 ἐκ. τοῦ μέτρου μιᾶς στήλης εἰς τὰ «φιλά» τῆς τελευταίας σελίδος. Καὶ δὲν «ταίγγουνεύτηκε» τὸν χώρον τῆς πρώτης σελίδος, τοῦ αὐτοῦ φύλλου, τὸ 1)3 τῆς ὁποίας διέθεσε διὰ τὸ σκάνδαλον «δι' ἀποπλάνησιν νεαρᾶς» ἀπὸ 4 ποδοσφαιριστὰς, οἱ ὁποῖοι ἐπόζαζαν καὶ μὲ ὀλοσώμους φωτογραφίας!

ὡς ἑξῆς: «Ὅταν καταναγκάζη κανεὶς νὰ κἀν ἐξαιρετικὰ ἔργα φιλανθρωπίας καὶ μετανοίας ἐκεῖνον πού δὲν εἶναι ἀκόμη ἀνερωμένος ἐσωτερικᾶ, βλάπτει καὶ τὸν ἀνθρώπου καὶ τὰ ἔργα».

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ. Ἐπειδὴ παρεῖσε φησε τυπογραφικὸν λάθος, ἡ δευτέρα παράγραφος τῆς πρώτης «Σκέψεως» τοῦ Πασκάλ, πού δημοσιεύεται εἰς τὰς ἐκτὸς κειμένου σελίδας τοῦ παρόντος τεύχους, παρακαλοῦμεν νὰ ἀναγνωσθῇ

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΚΙ ΕΜΕΙΣ

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

ΠΟΛΛΕΣ φορές έκδιδονται βιβλία ή γράφονται άρθρα σε περιοδικά και έφημερίδες, που γρήγορα τὰ λησμονούμε ή τέλεια τὰ άγνωσόμε. Όμως οί κ.κ. Ζώρας και Μπουμπουλιδής με την τρίτη κατά σειρά έτήσια έκδοσι του «Βιβλιογραφικού Δελτίου Νεοελληνικής Φιλολογίας, Γ' 1961, 'Αθήναι 1962» προσφέρουν την δυνατότητα σε κάθε έρευνητή ή άναγνώστη, Έλληνα ή ξένο, να παρακολουθή την έτήσια συγγραφική δραστηριότητα πάνω στην νεοελληνική φιλολογική διανόση.

Οί σ. με μεθοδικότητα έπιστημονική χωρίζουν τὰ δημοσιεύματα καθ' ύλην ή κατά συγγραφείς, τὰ καταγράφουν με πλήρη στοιχεία και για τὰ περισσότερα συντάσσουν κατατοπιστικό σχόλιο. Στο τέλος του βιβλίου παραθέτουν πίνακες τών κυρίων ονομάτων τών εξέταζομένων προσωπικοτήτων, καθώς και τών συγγραφέων τών άρθρων και τών μελετών. Έτσι ό έρευνητής μ' εύκολία μπορεί ν' ανατρέξει στην αντίστοιχη σελίδα.

Όμολογούμε πώς τέτοια έπιστημονική προσπάθεια στην ελληνική γλώσσα έλειπε από τον τόπο μας' γι' αυτό και ή συνέχιση της έκδόσεως αυτού του βιβλίου άποτελεί άληθινή συμβολή στην νεοελληνική φιλολογία.

*

Η ΔΙΑΦΩΝΙΑ δέν είναι μειονέκτημα, άλλ' άπεναντίας δείγμα ζωής και δημιουργικότητας.

Αυτά τὰ γράφω παίρνοντας άφορμή από ένα γράμμα άναγνώστου στις 'Ακτίνες του 'Ιανουαρίου 1963, που παίρνει μερικά άποσπάσματα από κείμενό μου του 'Οκτωβρίου 1962 και διατυπώνει την έρώτηση. «Τί πρέπει λοιπόν να γίνη; Νά μη γιορτάζεται ή 28η 'Οκτωβρίου, διότι», και συνεχίζει με δικές μου φράσεις, «εμείς όφείλομε να δημιουργήσωμε στον ειρηνικό στίβο, ένψ έκείνοι πολέμησαν και θυσίασσαν;» Και διατυπώνει την γνώμη ότι «πράγματι άπουσιάζει από πολλούς τó ενδιαφέρον. Όχι όμως από όλους. Υπάρχει ένας πολύ μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών, που όχι άπλώς γιορτάζουν, άλλα δίδουν στο παιδί τó πνεύμα του άγώνος κλπ.»

'Αλλά στο τεύχος 'Οκτωβρίου τών «'Ακτίνων» γράφω. «Σπανίως έκδηλώνεται ό γνήσιος πατριωτισμός, που είσχωρει στα γεγονότα...» Δέν άρνούμαι άρα τó έργο τών καλών εκπαιδευτικών, άλλ' άπλώς είμαι λιγώτερο αισιόδοξος «για τὰ κρατούντα».

Ότε πάλι ύπεστήριξα κατάργηση της έορτής, άλλα άξιοποίησι. Έγραφα τότε: «'Απουσιάζει

τó ενδιαφέρον, ή μέριμνα γι' ανάπτυξη γνήσιας πατριωτικής άτμοσφαιρας που μετουσιώνεται σε θαυμασμό, σε φιλοτιμία γι' άναμέτρηση εύθύνης, σε πόθο για μίμησι έκείνων στον ειρηνικό στίβο». 'Απ' αυτή την σκέψη δέν νομίζω ότι βγαίνει τó συμπέρασμα ή έστω τó έρώτημα πώς ζητώ κατάργηση, άλλ' άπεναντίας άνανέωσι της έορτής, ώστε τὰ παιδιά να μη φεύγουν με «άνια», άλλα με την άπόφασι να δημιουργήσουν στην περίοδο της ειρήνης. Και διευκρινίζω τώρα ότι με την έννοια της δημιουργικότητας («φιλοτιμία γι' άναμέτρηση εύθύνης», «μίμησι έκείνων στο ειρηνικό στίβο») έννοώ μετὰ την τέλεσι έντονης σε συναισθήματα και σύντομης σε διάρκεια γιορτής τὰ παιδιά να κάνουν τήν ίδια ή μέρα έπίσκεψι σ' ένα νοσοκομείο ή σ' ένα φιλανθρωπικό ίδρυμα, να σχηματίσουν ομάδες μορφώσεως ή δράσεως, ώστε τὰ λόγια να έχουν αντίκρουσμα έργασίας δημιουργικής.

Όστε ή στήλη αυτή, μολονότι είναι στήλη κριτικής (αυτό θα πη σχολιαστής), κάνει όσο μπορεί δημιουργικές ύποδείξεις' γι' αυτό θα χαρή ιδιαίτερα από την συμβολή οικοδομής όλων τών άναγνωστών τών 'Ακτίνων για άληθινό πατριωτικό έορτασμό της 28ης 'Οκτωβρίου, άλλα και της 25ης Μαρτίου με εικόνες, μαγνητοφωνημένες ταινίες, ύποδείγματα όμιλιών, συνθήματα και σχέδια δράσεων, που άφησαν ή άφήνουν βαθιά τὰ ίχνη τους στις ψυχές τών παιδιών.

*

Ο,ΤΙ ΔΙΑΒΑΣΕΤΕ παρακάτω μη τó περάσετε για παραμύθι. Άποτελεί άληθινή ιστορία.

'Η 'Ανούλα, μαθήτρια της α' Δημοτικού, έχει ένα κουμπάρά και μαζεύει λεφτά και τόν άνοίγει κάθε χρόνο στην γιορτή της. Πρόπερσι τόν άνοιξε και βρήκε 450 δραχμές. 'Ο πατέρας της, πτωχός βιοπαλαιστής, της έδωσε άλλες τριάντα και έπήγαν μαζί χέρι-χέρι σ' ένα κατάστημα, άγόρασαν 8 ζευγάρια παπούτσια και τὰ έδωσαν σε φτωχά παιδιά.

Πέρσι ό κουμπάρας της έδωσε πολύ περισσότερα χρήματα και πήγε με τούς γονείς της στις φυλακές, για να έλευθερώση μία γυναίκα, που ό άνδρας της είχε σκοτωθή σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα και μητρε μέσα αυτή, γιατί δέν είχε να πληρώση τὰ χρέη του πεθαμένου στο ΤΕΒΕ και τó ΙΚΑ.

'Ο Pestalozzi έλεγε πώς ό γονεύς και ό δάσκαλος είναι ποιηταί. Υπάρχει άλήθεια πίο

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΑΥΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ ἀκαταπόνητη ἀγωνίστρια τῆς πέννας καὶ τῆς ζωῆς Αὔρα Θεοδωροπούλου πού ἔφυγε ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν στὶς 20 Ἰανουαρίου, δὲν ἦταν μόνο ἡ πρώτη φεμινίστρια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ μεγάλη μουσικοκριτικός. Ἦταν, ὅπως κι' ὁ ἄνδρας τῆς ὀ "Ἁγίος Θέρος, μιὰ ψυχὴ πού ζητοῦσε τὸ καλὸ. Καὶ στὰ τελευταῖα χρόνια πού ὁ σύζυγός τῆς πλησίασε τὸ οὐράνιο φῶς—ὅπως ἔχουν γράψει αἱ «Ἀκτίνες»—τὸν ἀκολούθησε κι' αὐτὴ τὴν μυστικὴ αὐτὴ πορεία. Εἶναι χαρακτηριστικὸ κάτι πού ἔγραφε στὶς 4 Αὐγούστου 1958 κάτω ἀπὸ ἕνα γράμμα τοῦ

ἀνδρός τῆς σ' ἕνα γνωστὸ τους κληρικὸ: «Προσθέτω κι' ἐγώ, σεβαστὲ φίλε, δυὸ λόγια γιὰ νὰ σὰς εὐχαριστήσω θερμὰ γιὰ τὸ καλὸ πού κάνετε στὸν ἄντρα μου μὲ τὴν καλωσύνη σας νὰ τὸν ἐπισκεπτόσθε καὶ τὸν ἐμπνέετε. Ὅα ἐπιθυμοῦσε πολὺ νὰ ἔρθετε πάλι καμμιά μέρα πού νὰ εἶμαι κι' ἐγώ γιὰ νὰ παρακολουθήσω τὴν τόσο ἐνδιαφέρουσα συνομιλία σας. Ἄν μάλιστα μοῦ τηλεφωνήσετε ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἂν χαρῶ νὰ ἔρθετε τὸ ἀπόγευμα νὰ καθήσουμε στὸ περιβόλι καὶ νὰ μιλοῦμε γιὰ ὠραία καὶ ὑψηλὰ θέματα».

Εἶναι ἀκόμη ἀξιοπροσοχῆς ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα μουσικοκριτικὰ σημεῖα τῆς Α.Θ. ἐδημοσιεύθηκε τὸν περασμένο Ἰούνιο σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ περιοδικὸ (σελῆς 189), καὶ ἀναφερόταν στὸ ὄρατόριο «Κοινωνικός». Μία ἀπὸ τὶς ἀξιοπρόσεκτες φράσεις τοῦ σημειώματος ἐκείνου ἦταν καὶ τὸ ρητὸ «οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνον ζήσεται ἄνθρωπος». Καὶ πραγματικά, ἡ Αὔρα Θεοδωροπούλου δὲν εἶχε ἐξαντλήσει τὴν πνευματικὴ τῆς διψα στοὺς ἀγῶνες τῆς γιὰ τὴν γυναικεία καὶ γιὰ τὴν μουσικὴ. Τέσσερις μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό τῆς, τὴν ἡμέρα τοῦ ἁγ. Ἀντωνίου ἐπῆρε μέσα τῆς τὴν ἁγία Κοινωνία.

μεγάλου παιδαγωγικὸ ποίημα ἀπὸ τὸ μάθημα πού δίνουν οἱ γονεῖς τῆς Ἀνουῦλας στὸ μικρὸ αὐτὸ κορίτσι; Ὄχι οὐδὲν οἱ θεωρίες, καθίστανται ἀσήμαντες οἱ ψυχολογικὲς ἔρευνες καὶ οἱ παιδαγωγικὲς συνταγὲς μπρὸς στὰ βιώματα γνήσιου ἀνθρωπισμοῦ, πού ἐγχαράσσονται στὸν ψυχικὸ κορμὸ αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ.

Τέτοια πολύτιμα μαθήματα ὁδηγοῦν στὴν σύλληψι τῆς ἐνοίας τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποτελοῦν προσφορὰ πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν μέριμνα γιὰ τὴν διατροφή καὶ τὸ ντύσιμο, τὰ γράμματα καὶ τὴν οἰκονομικὴ τακτοποίησι τῶν παιδιῶν.

★

ΕΝΕΧΕΙ τραγικότητα ἢ ἀπεργία τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Μερικοὶ εἶπαν πῶς οἱ ἐκπαιδευτικοὶ δὲν πρέπει ν' ἀπεργοῦν. Πολὺ φοβοῦμαι πῶς ἡ γνώμη αὐτὴ διατυπώθηκε ἀπὸ γεμάτα στομάχια. Γιατί φαντασθῆτε ἕνα καθηγητὴ μὲ εἴκοσι χρόνια ὑπηρεσίας, 4.500 χιλιάδες ὀνομαστικὸ μισθὸ καὶ τέσσερα παιδιά. Σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς τάξεως καὶ τοῦ ἐπαγγέλματός του (μερικοὶ τὸ θεωροῦν λειτουργημα) δὲν μπορεῖ νὰ στεῖλῃ τὰ παιδιά του βοηθοὺς σὲ κορεῖο οὔτε νὰ τὰ κάνει μαθητεύομενους ἀνθρακωρύχους, ἀλλὰ θὰ τὰ κρατήσῃ κοντὰ του στὸ σχολεῖο, ἀπόφασις πού σημαίνει γιὰ πολλὰ χρόνια ἔξοδα διατροφῆς, ἐνδύσεως καὶ ἀγορᾶς μαθητικῶν ἐφοδίων. Ὁ ἴδιος πάλι πρέπει νὰ ντύνεται ἀξιοπρεπῶς, ὅπως καὶ ἡ γυναίκα του, πρέπει νὰ παρακολουθῆ τὴν ἐπιστήμη, δηλαδὴ ν' ἀγοράζῃ βιβλία καὶ νὰ εἶναι συνδρομητῆς στὰ πιὸ κύρια περιοδικά. Κι' αὐτὰ ὅλα πρέπει νὰ τὰ κάνει, χωρὶς νὰ πωλεῖ ἀθροῦς ἢ νὰ ἐκδίδῃ συμβατικά ἀπολυτήρια!

Νὰ γιατί ὁ ἐκπαιδευτικὸς μὲ τὴν ἀπεργία

του εἶναι τραγικός. Αὐτὸς πού διδάσκει τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν νομιμότητα ἐκήρυξε ἀνταρσία κατὰ τοῦ Κράτους. Ἄλλ' αὐτὴ του ἡ πράξις ἀποτελεῖ ἴσως τὴν μοναδικὴ βίαιη ὑπόμνησι ὅτι ἡ παιδεία δὲν εἶναι μία ἀπὸ τὶς πολλὰς κρατικὲς ὑποθέσεις, ἀλλ' ἡ πρώτη κρατικὴ ὑπόθεσις, ὅτι ποτὲ κανεὶς λαὸς δὲν προώδευσε στὴν ἱστορία χωρὶς ἀνεπτυγμένη παιδεία, ἀλλ' ἀντίθετα κατέρρευσε μὲ τὴν κατάρρευσι τῶν δασκάλων.

Ὅμως ἐδῶ παρὰ τὴν λογικὴ αὐτὴ τῆς ἱστορίας τὸ Κράτος ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὸ, γιατί, ἐνῶ θέλει νὰ εἶναι συντηρητικὸ στὶς παραδόσεις καὶ ἀστικὸ στὴν ὑφῆ, ἀδιαφορεῖ γιὰ τοὺς δασκάλους, πού αὐτοὶ κερῶς μποροῦν νὰ διατηρήσουν ἢ νὰ ὑπονομεύσουν τὴν νομιμότητα. Οἱ γονεῖς ὁμως καὶ κηδεμόνες μὲ τὶς ἐνώσεις τους συνέλαβαν θαυότερα τὸ πρόβλημα καὶ ἐστάθηκαν ἀλληλέγγυοι τῶν ἐκπαιδευτικῶν, γιατί ξέρουν πῶς ἡ ζωὴ τοῦ Ἑθνικοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ζωντάνια καὶ τὸν παλμὸ τῶν δασκάλων.

Οἱ δάσκαλοι ὁμως βαρέθηκαν νὰ σιωποῦν, γιὰ νὰ δίνουν τὸ παράδειγμα τῆς νομιμότητος. Βαρέθηκαν νὰ θυσιάζονται. Κουράστηκαν νὰ ὑπομένουν, ὅταν ξέρουν ὅτι οἱ ἀντίστοιχοι συμᾶδελφοὶ των, τοῦ Δημοσίου Λογιστηρίου π.χ., παίρνουν διπλοὺς καὶ τριπλοὺς μισθοὺς ἀπ' αὐτοὺς, ὅταν βλέπουν κρατικὲς ἀποστολὰς ἐξωτερικὸ μὲ πρόσωπα πού ἀγνοοῦν τὴν γλώσσα τοῦ τόπου, στὸν ὁποῖο θὰ πάνε, ὅταν ὄχι μόνο οἱ ὑπουργοὶ, ἀλλὰ καὶ οἱ βοηθοὶ τῶν ὑπουργῶν τρέχουν μὲ πολυτελεῖς κούρσες. Οἰκονομικὲς θυσίαις θὰ ζητήσῃς ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὅταν σὺ πρῶτος γίνῃς ὑπόδειγμα οἰκονομικῆς θυσίας, ἀλλοιῶς μὴ περιμένῃς προκοπὴ.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

“Έλαβε κι’ αυτή μέρος στὸν «Κοινωνικό». Ἡ χαρά της γιὰ τὸ γεγονός ἦταν ὀλοφάνερη. Τὸ ἔλεγε σὲ ὄσους τὴν ἐπισκέφθηκαν τὴν ἡμέρα ἐκείνη στὸν «Ἐρυθρὸ Σταυρὸ» καὶ ἐπανελάμβανε: «πόσο ὠραία ἦταν ἡ θεία Κοινωνία!»

H. ΔΗΜ.

«ΤΑ ΚΟΚΚΙΝΑ ΦΑΝΑΡΙΑ»

Παρηκολούθησα τὸ ἔργο μερικὲς ἡμέρες πρὶν λήξουν οἱ παραστάσεις του. Μοῦ ἔκαμε ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση ἡ τεχνικὴ ἐπιδεξιότητα τοῦ νέου συγγραφέως, ἡ ὁποία ἦταν ἄρκετὰ φανερὴ καθ’ ὅλη τὴν πορεία τῆς παραστάσεως, καθὼς ἐπίσης τὸ ἀρτίο παίξιμο τῶν ἠθοποιῶν. Πάντως ὁ κ. Γαλανὸς δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὑπερήφανος—παρ’ ὅλο ὅτι παίζεται ἐνάμισυ σχεδὸν χρόνο—γιὰ τὸ πνευματικὸ του δημιούργημα. Ἐφυγα ἀπὸ τὴν παράσταση ἀηδιασμένος καὶ γεμάτος πικρὲς σκέψεις. Αὐτὴ, λοιπόν, ἦταν ἡ καλλιτεχνικὴ ἐπίδωξη τοῦ νέου συγγραφέως; Νὰ μᾶς πληροφορήσῃ τί διαδραματίζονται στοὺς «οἴκους ἀνοχής» καὶ μάλιστα τῶν λιμανιῶν; Ἄνεζητήσα νὰ βρῶ τὰ «αἰσθήματα» καὶ τὶς «ψυχές», πού—ὅπως διατείνεται ὁ συγγραφεὺς—ἔχουν ὄχι τόσο οἱ συνηθισμένοι τύποι τῶν ἐκβιαστῶν, τῶν μαστροπῶν καὶ τῶν ἐνσυνείδητα πορωμένων γυναικῶν ἀλλὰ οἱ... ἐξαιρέσεις των. Τὸν θεατιῶνα, ὅτι δὲν ἦρα ἀπολύτως τίποτε, ἐκτός ἀπὸ ἕνα πονηρότατα σκαρωμένο μελόδραμα, προσωριμῶς νὰ προσελκύσῃ τὸν πολὺ κόσμον, θίγοντας τὶς γνωστὲς προτιμήσεις του. Καὶ φυσικὰ γι’ αὐτὸ τὸ ἐπιναφέρουν στὴ σκηνὴ ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τοῦ ἔργου πού τὸ διαδέχτηκε. Δὲν φαντάζομαι ὁ κ. Γαλανὸς νὰ νομίζῃ, ὅτι κάμνει ρεαλισμὸ, ἀπεικονίζοντας ἐσκεμμένα τὴ βρωμερὴ ζωὴ τοῦ ὑποκόσμου, χωρὶς νὰ ἔχῃ εἰλικρινὰ τὴν διάθεσιν νὰ κάμῃ τέχνην καὶ μάλιστα θέατρον. Ἡ τέχνη, ἡ ἀληθινὴ τέχνη, πάντα εὐαγγελίζεται, προσκομίζει στοὺς ἀνθρώπους, πού στεναίνονται κάτω ἀπὸ τὸ βάρος ὁποιοῦδήποτε πάθους, ἕνα μῆνυμα, μιὰ λύση, τοὺς προσφέρει μιὰ κάθαρση.

Τὸν κ. Γαλανὸ προφανέστατα δὲν τὸν ἀπησχόλησαν θέματα οὔτε ἀνθρωπιάς οὔτε τέχνης. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὸ ἔργο του ἦταν μιὰ πνευματικὴ προσβολὴ γιὰ κάθε θεατῆ.

ΟΙ ΝΕΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΑΙ ΣΤΗΝ Ε. Λ. Σ.

Πληροφοροῦμαι, ὅτι ἀκόμη ἐξακολουθεῖ ἡ συνήθεια νὰ ὑποχρεώνονται πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὑποψηφίους σολίστ, οἱ ὅποιοι προκρίνονται διὰ νὰ λάβουν μέρος σὲ παραστάσεις τῆς Ἐθνικῆς Λυρικῆς Σκηνῆς, νὰ ἐμφανίζονται σὲ κύριους ρόλους, χωρὶς προηγουμένως—παρὰ τὰ διαδῆματα καὶ τὶς διαμαρτυρίες τους—νὰ ἔχουν κάμει δοκιμὴ σκηνικῆ ἢ μετὴν ὀρχήστρα. Τόση, λοιπόν, ἔλλειψη στοργῆς καὶ ἀγάπης ὑπάρχει στὸ Λυρικό μας θέατρο γιὰ τοὺς νέους καὶ ἔτσι σκέπτονται καὶ ἔτσι ἀντιμετωπίζουν

τὰ διάφορα θέματα τοῦ ιδρύματος τὰ ἀρμόδια ὄργανά του;

Δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι γιὰ νὰ ὑφίσταται ἀκόμη αὐτὴ ἡ ἀνήκουστη συνήθεια, θὰ ὑπάρχουν δυσκολίες, οἱ ὁποῖες θὰ ὑποχρεώσουν τὸ θέατρο νὰ διδῇ αὐτὴ τὴ λύση. Μὰ, ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι, μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι τόσο μεγάλος, ὥστε ἡ διοίκησις τοῦ θεάτρου 1) νὰ ἀδιαφορῇ, ἂν ἡ παράστασις ἐκείνης τῆς θραυθῆς μπορεῖ νὰ ἔχῃ πλήρη ἀποτυχία, ἀπὸ τὴν ἀπειρία τῶν νέων παιδιῶν—ὅπως πολλὰς φορὲς συνέβη—καὶ 2) νὰ μὴ σκοτίζεται—ἐπίσημος ὢν κρατικὸς ὄργανισμὸς—ἂν ἐκείνο τὸ βράδι διασυσρῆ ἢ διαπομπευθῆ καλλιτεχνικῶς ἕνας νέος ἀνθρώπος μετ’ ὄνειρα καὶ ἰδανικὰ ἐξ ὑπατιότητος τοῦ θεάτρου; Ἄς δεῖξωμε λίγη ἀγάπη, λίγη κατανόησι.

ΤΑΝΩ-Υ.ΖΕΡ ΚΑΙ Ε. Λ. Σ.

Παρ’ ὅλες τὶς ἀντιρρήσεις, τὶς ὁποῖες μπορεῖ νὰ ἔχῃ καιεῖς γιὰ ὠρισμένες λεπτομέρειες τῆς παραστάσεως, ἀναφερόμενες κυρίως εἰς εἰδικὰ καὶ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς τεχντροπίας τοῦ Βάγκνερ, ἡ παρουσίασις τοῦ «Τάνχωιζερ» ἀπὸ τὴν Ε.Λ.Σ., ἀπέτελεσε, πράγματι, ἕνα ἀξιοσημείωτο καλλιτεχνικὸ γεγονός. Εἶναι πολὺ σημαντικό τὸ ὅτι πλουτίζεται ἡ ἐμπειρία τοῦ φιλομούσου κοινοῦ τῶν Ἀθηνῶν μετ’ ἐντυπώσεις ἀπὸ ἔργα τέτοιας καλλιτεχνικῆς ἀξίας καὶ τέτοιου ὑψηλοῦ μουσικοῦ ἤθους. Ὁμοίως προξενεῖ πραγματικὰ λύπη τὸ γεγονός ὅτι, παρ’ ὄλους τοὺς κόπους καὶ τὰ ἔξοδα, δὲν ἔχει ἀκόμη ἐπὶ τόσα χρόνια βρεθῆ μιὰ λύση, ὥστε ἔργα σὰν τὸν Τάνχωιζερ, τὸν Βόριδα Γκουτουνῶφ, τὴν Κοβάντσια κ.λ.π. νὰ μὴ ἀκούωνται, ὅπως συνηθίζεται μέχρι σήμερα, 5-6 μόνο φορὲς, ἀλλὰ νὰ συμπεριλαμβανῶνται εἰς τὸ ρεπερτόριον τοῦ θεάτρου καὶ νὰ ἀκούωνται τακτικώτερα. Μοῦ εἶναι γνωστὲς οἱ δυσκολίες. Μὰ ἀκόμη πῶς γνωστὲς εἶναι οἱ ἀνάγκες, οἱ ἐπιτακτικὲς ἀνάγκες καὶ ἡ πολιτιστικὴ σκοπιμότης νὰ ξεφύγῃ τὸ θέατρο καὶ τὸ κοινὸ ἀπὸ τὴν 100χρονη σχεδὸν δεσποτεία τοῦ Βέρντι καὶ τῆς ἐν γένει Λυρικῆς Τέχνης τοῦ «Μπέλ Κάντο». Ἄς ἀφίσουμε, τέλος πάντων, τὴν καμμένη τὴν Τραβιάτα νὰ πεθάνῃ μιὰ καὶ εἶναι φυματικὴ καὶ ἄς ἀφίσουμε τὸν ἐκδικητικὸ Ριγκολέττο καὶ τὴν τρελλὴ παιδοῦλα, τὴ Λουσία, νὰ ἡρεμήσουν γιὰ λίγο τὰ νεύρα τους. Μόνο γιὰ λίγο.

Ἐδῶ φλέγονται καὶ συνταράσσονται οἱ διεθνεῖς πνευματικοὶ ὀρίζοντες....

ἘΝΑ ἘΡΓΟ ΑΓΑΠΗΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

Στὶς ἐορτές, οἱ ὁποῖες ἐδόθησαν ἐπ’ εὐκαιρία τῶν 50 χρόνων ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ Κρατικὴ Ὀρχήστρα Βορείου Ἑλλάδος μετ’ ἐν συμμετοχῇ Μικτῆς Χορωδίας ἐξετέλεσε ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ὀρατόριον τοῦ κ. Ν. Ἀστρεϊνίδου ὁ «Ἅγιος Δημήτριος».

Ὁ συνθέτης εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μὴ ἐμπι-
στευθῆ γιὰ μερικὲς ἡμέρες τὴν παρτιτούρα τοῦ
ἔργου του καὶ ἔτσι μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ
γνωρίσω ἕνα σημαντικὸ νέο Ἑλληνικὸ μουσικὸ
ἔργο, τὸ ὁποῖον καλύπτει ἐπαξίως ἕνα μέρος
τοῦ κενοῦ, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἡ Ἑλληνικὴ
μουσικὴ φιλολογία ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὁρατορίων.

Ἄν καὶ ἡ ἀνάγνωσις ὑπῆρξε πολὺ γρήγορη,
πάντως ἐξ ἀρχῆς διεπίστωσα τὴν ἐμπειρία καὶ
τὴς σημαντικὲς ἰκανότητες τοῦ κ. Ἀστρεϊνίδη.
Ὁ συνθέτης γνωρίζει νὰ χρησιμοποιοῖ ἄνετα
τὸ ποικίλο ὕλικό τῆς ὀρχήστρας, τῆς χορωδίας
καὶ τῶν σολίστ, μὲ ἀναμφισβήτητη δεξιότητα,
πραγματοποιώντας τεχνικώτατα ἡχητικὰ περι-
γράμματα, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα ἐγκλείει λεπτό-
τατες συγκινήσεις. Ἡ ἰδιότητα εὐαισθησίας τοῦ
συνθέτου ἐμφανίζεται κυρίως στὶς ἀπλές μελω-
δικές, ἀλλὰ μεστέες γραμμὲς τῶν σολίστ
καὶ τῆς χορωδίας, ὅσον καὶ στοὺς λεπτοὺς ἱρι-
δισμοὺς τῶν ἡχοχρωμάτων τῆς ὀρχήστρας,
χρησιμοποιώντας ἕνα ἀπολύτως συγχρονισμένο
μουσικὸ ἰδίωμα, τὸν ὁποῖον δὲν φθάνει ποτὲ σὲ
ἀκρότητες ἢ ἐξωφρενισμοὺς. Ἡ δραματουργι-
κὴ ταξινόμηση τοῦ ἔργου μὲ τὴν ἀλληλουχία
τῶν μερῶν τῆς χορωδίας, τῶν μονολόγων τῶν
σολίστ καὶ τῶν soli τῆς ὀρχήστρας ποικίλουν
τὶς ἀκουστικὲς ἐντυπώσεις, χωρὶς ποτὲ νὰ δια-
σποῦν τὴν συνοχὴ τοῦ ἔργου.

Σοβαρὲς ἐπιφυλάξεις ἔχω μόνο γιὰ τὸ κεί-
μενο. Τὸ καθ' ὅλα τὰ ἄλλα σοβαρώτατο καὶ
ἐντεχνο κείμενο τοῦ κ. Γ. Θέμελη, ὡς κείμενο
ἢ μᾶλλον ὡς τεχνικὴ κείμενο γιὰ ὁρατόριο,
παρουσιάζει μιὰ ἐντονώτατη σπασμωδικότητα
ἢ καλύτερα ἀποσπασματικότητα, ἡ ὁποία χα-
λαρώνει αἰσθητῶς τὴν ὑποτυπώδη ἔστω, ἀλλὰ
ἀπαραίτητη δραματουργικὴ ἐξέλιξη. Αὐτὸ ὁ-
φείλεται κυρίως εἰς τὸν πλημμελῆ τρόπο χει-
ρισμοῦ τοῦ ρόλου τοῦ ἀφηγητοῦ καὶ κατὰ δεύ-
τερο λόγο στὸν συγκεχυμένον καὶ ἀκαθόριστον
ρόλο τῆς χορωδίας καὶ τῶν σολίστ. Ἡ τεχνικὴ
τῶν κειμένων τῶν ὁρατορίων—ἰδίως ἐκείνων,
τῶν ὁποῖων τὸ κείμενο βασίζεται σὲ ἀφηγητῆ—
ἀποσκοπεῖ, παραλλήλως πρὸς τὴν προσπάθεια
δημιουργίας δραματουργικῆς ἐνότητας, νὰ ὑ-
ποβοηθῆσῃ μὲ τὴν κατάλληλη ἐπεξεργασία τοῦ
μύθου εἰς τὴν πραγματοποίηση κατὰ τρόπον
ὁμαλὸν τῆς ἀνόδου ἐκείνης, ἡ ὁποία θὰ συντε-
λέσῃ τελικῶς στὴν μουσικὴ κορύφωση.

Ὁ «Ἅγιος Δημήτριος» εἶναι ἕνα ἔργο ἀγά-
πης, ἕνα ἔργο πίστεως, τὸ ὁποῖον πλουτίζει
τὴ πτωχοτάτη Ἑλληνικὴ Χριστιανικὴ Μουσικὴ
φιλολογία.

Κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΕΣΤΕΡΙΚΟ

ΝΕΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Μ. HEIDEGGER

Ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος Martin Heidegger,
ποῦ τὸ ἔργο του «Εἶναι καὶ Χρόνος» (1927)
ἔχει ἀσκήσει σημαντικὴ ἐπίρροη στὴν φιλοσοφί-

κὴ σκέψη τῶν τελευταίων δεκαετιῶν, ἐδημοσί-
ευσε πρόσφατα ἕνα νέο σημαντικὸ βιβλίον ἀφι-
ερωμένο στὸ πρόβλημα «τοῦ πραγματικοῦ ἀν-
τικειμένου» (Die Frage nach dem Ding, pie-
meyer-Tübingen, 1989 σελ.). Στὸ ἔργο του αὐ-
τὸ ὁ Heidegger διαπιστώνει, ὅτι σὲ συσχετι-
σμὸ μὲ τὴν σύγχρονη Ἐπιστῆμὴ τὸ πρόβλημα
τῆς οὐσίας τῶν πραγμάτων ἀπέκτησε σήμε-
ρα ἕνα σημαντικὸ προβάδισμα ἀνάμεσα στὰ με-
γάλα φιλοσοφικὰ προβλήματα, γιὰτὶ σήμε-
ρα ἀκριβῶς παρουσιάζεται ὁ κίνδυνος νὰ διατα-
ραχθῆ ἡ ἀρχικὴ ἀναφορὰ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς
τὰ πράγματα καὶ ἰδιαιτέρα πρὸς τὰ φαινόμε-
να τοῦ ζωικοῦ κόσμου. Ἡ σχέση τοῦ ἀνθρώπου
πρὸς τὴ φύση δὲν θὰ ἔπρεπε σὲ καμμία περί-
πτωση νὰ θεωρηθῆ ἔργο καὶ ἀρμοδιότης τῶν
Φυσικῶν ἀποκλειστικὰ Ἐπιστημῶν. Ὁ σκεπτό-
μενος ἀνθρώπος πρέπει νὰ διατηρῆσθαι τὴν συ-
νειδησὴ τῆς ἀναφορᾶς τῆς ὑπάρξεώς του πρὸς
τὸ «ὄν καθ' ἑαυτὸ». Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ
ἔργου τοῦ ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος ἐπιχειρεῖ νὰ
φωτίσῃ τὸ θέμα του μὲ τὴν διεξοδικὴ ἀνάλυση
ἐνὸς μεγάλου κεφαλαίου τῆς ἱστορίας τῆς νεώ-
τερης Φιλοσοφίας, δηλαδὴ τῶν γνώσεων καὶ
τῶν ἀπόψεων τοῦ Κάντ ἐπὶ τῆς οὐσίας τῶν
πραγμάτων. Τὸν Κάντ διακατέχει ἡ πεποίθη-
σις ὅτι ἡ Φιλοσοφία ἀνήκει στὶς σημαντικώτερες
ἐκδηλώσεις τοῦ σκεπτόμενου ἀνθρώπου.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Στὴν Γερμανικὴ πόλη Offenbach, ὅπου τὰ
τελευταία χρόνια ἔχουν ὀργανωθῆ σημαντικὲς
ἐκδηλώσεις γύρω ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὴν τέ-
χνη τοῦ βιβλίου, μπορεῖ νὰ ἐπισκεφθῆ κανεὶς
αὐτὸν τὸν καιρὸ καὶ μέχρι τῆς 10ης Μαρτίου
μία ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα Ἐκθεση Παιδικῶ
Βιβλίου, στὴν ὁποῖαν μετέχουν 20 χῶρες μὲ εἰ-
κονογραφημένα παιδικὰ βιβλία. Οἱ πρὸς-
σφατες ἐκδόσεις τῶν μεγάλων Ἐκδοτικῶν Οἴ-
κων Παιδικῶν Βιβλίων δειχνουν τὸν ὑψηλὸ βα-
θμὸ ποιότητος στὸν ὁποῖο κινεῖται σήμε-
ρα σ' ὅλες τὶς Εὐρωπαϊκὰς χῶρας τὸ Παιδικὸ Βιβλί-
ο καὶ ἰδιαιτέρα τὸ εἰκονογραφημένο. Πολλοὶ γνω-
στοὶ σχεδιασταὶ καὶ εἰκονογράφοι Παιδικῶν
Βιβλίων ἐκθέτουν ἀνέκδοτες ἐργασίες τους. Σὲ
εἰδικὸ τμήμα ἐκτίθενται ἐπίσης ἰδιαιτέρως καλ-
λιτεχνικῆς ἀξίας παιδικὰ παιχνίδια. Σχετικὰ
ἀναφέρεται ὅτι ἡ μόνιμη Ἐκθεση Παιδικῶ Βι-
βλίου τοῦ Μουσείου Klingspor Offenbach,
ποῦ περιλαμβάνει τὰ 50 ὥραιότερα γερμανικὰ
παιδικὰ βιβλία τῶν 10 τελευταίων χρόνων, ἐ-
στάλη τὸ φθινόπωρον στὸ Δουβλίον καὶ αὐτὸν
τὸν καιρὸ θὰ ἐκτεθῆ στὴν Βηρυττὸ, στὴν Δα-
μασκὸ καὶ στὸ Κάιρο.

Α.Μ.

ΑΚΤΙΝΕΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 1963

Τὰ βιβλία

Π. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ: *Τὸ ἠφαιστειο*. Δράμα σὲ τέσσερις πράξεις. Ἀθήνα 1962, σελ. 134. «Τί είναι τὸ Ἀρχάδι γιὰ μένα, δὲν ξέρω ἂν μπορεῖ νὰ τὸ ἐκφράσῃ ὁ λόγος». Εἶναι αὐτὸ ἡ πρώτη φράσι τοῦ μακροῦ καὶ ωραιότατου προλόγου στὸ νέο θεατρικὸ ἔργο τοῦ κ. Π. Πρεβελάκη. Πράγματι μελετώντας κανεῖς τοῦτο τὸ κείμενο αἰσθάνεται πὼς τὸ Ἀρχάδι εἶναι κάτι πέρα ἀπ' τὶς δυνατότητες τοῦ λόγου. Ἔχετε τὴν αἴσθησι πὼς υπάρχουν δύο ἐπίπεδα: ἐκείνο πὸν σχηματίζεται ἀπ' ὅσα ὁ λόγος λείει—μὲ τὴν δόνησι!—καὶ ἐκείνο πὸν πὸ πῶς του στέκεται σὰν μιά γοητεία καὶ ἓνα προσκύνημα ὄχι ὑλικό.

Ὅποιος εἶχε τὴν εἰκαρία νὰ προσκυνῆσῃ τὸ Ἀρχάδι—τὸ ἥρω, τὴν τράπεζα πὸν πάνω της σφάττησαν τόσα κορμιά, τὸ ἀνατιναγμένον λαοῦμ—δὲν ξενίζεται πὸν στὸν κ. Πρεβελάκη τὸ Ἀρχάδι γίνεται ὄραμα πέρα ἀπ' τὸ λόγο. Χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τοῦ ὄραματος εἶναι ἡ προσωποποίηση τῆς Κρήτης, τοῦ Ψηλορείτη καὶ τῆς Δόξας, ἀκόμη καὶ τὸ Κορητικόπουλο πὸν ἀναλαμβάνεται στοὺς οὐρανοὺς καθάλα στὸ βαρέλι μὲ τὸ μπαρούτι.

Τὸ δράμα αὐτὸ καθὼς ξετυλίγεται σὲ δύο μόνον μέρες (8 καὶ 9 Νοεμβρίου 1866) εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ δευτερεύοντα στοιχεῖα καὶ μένει γυμνὴ ἡ Ὁρθόδοξη Κρητικὴ ψυχὴ γιὰ νὰ δώσῃ τὴν ἀδίσταχτη μαρτυρία τῆς ἐκλογῆς ἀνάμεσα στὴν ἐλεύθερη θυσία ἢ στὴν ἀτιμωτικὴ ὑποταγή. Παρ' ὅτι ὁ μῦθος τοῦ δράματος εἶναι γνωστός (γιατί μένει στὰ ἱστορικὰ γεγονότα μόνον) τὰ δραματικά του στοιχεῖα κρατοῦν σὲ ἔντονη ἐγρήγορησῃ τὸν ἀναγνώστη. Σκηνὲς ὅπως τῆς κοπέλλας πὸν διατρέχει τὰ κελλιά καὶ φωνάζει «Ποῖα θέ νὰ ῥθῃ γὰ καεὶ στὸ λαοῦμ; Θὰ βάλουνε φωτιά στὰ μπαρούτια!...» ἢ ἡ σκηνὴ τῆς συσκέψεως πὸν κάνουν οἱ καπεταναῖοι μέσ' στὴν Ἐκκλησία καὶ σκέπτονται μὴ πὼς πρέπει νὰ σφάξουν τὶς φαμελιές τους καὶ νὰ πραγματοποιήσουν ἔξοδο, κρύβουν μιά τραγικότητα συγκλονιστικὴ. Ἐπέροχη στιγμή πάλι ἡ ὥρα πὸν ὁ Ἡγούμενος μοιράζει τουφέκια στὰ νέα παιδιά πὸν προσέρχονται λέγοντας «θέλω κ' ἐγὼ ντουφέκι!» καὶ τὸ παίρνουν ἀκούοντας «Τιμημένα νὰ τὸ βαστάς»!

Ὅ σ. στὸν πρόλόγὸ του διερωτᾷται: «Γιατί ὁ Ἕλληρικὸς λαὸς νὰ μὴν ἀποχτήσῃ ἓνα θέατρο ἱκανὸ νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ γενναῖα καὶ ὑψηλὰ αἰσθήματα; Γιατί ὅσοι ἔχουν τὴν εἰθὴν τῆς παι-

δείας του νὰ μὴ προσπαθήσουν νὰ τοῦ φανερώσουν τὶς ἐνδοξότερες πράξεις τῆς Ἱστορίας του; Καὶ πὸν ἄλλοῦ θὰ μπορούσε ἓνας συγγραφέας νὰ γυρίσῃ τὰ μάτια του ὅταν ἔχη μπροστά του αὐτὰ τ' ἀπαράμιλλα θέματα;»

Ὁφείλεται ἀνυπόκριτη εὐγνωμοσύνη στὸν κ. Πρεβελάκη γιὰτὶ μᾶς ἔδωσε ἓνα ἔργο ὄχι μόνον δυνατῆς τέχνης ἀλλὰ καὶ ἓνα ἔργο ὑγείας. Καὶ ἔκανε αὐτὴ τὴν προσφορὰ ἔχοντας σαφῆ γνῶσι «πὼς μέσα στὴν ἀρρωστημένη λογοτεχνία τοῦ καιροῦ μας, τὰ ἔργα τῆς ὑγείας παραγνworίζονται». Χρὸς μᾶς εἶναι νὰ μὴ ἀφήσουμε νὰ παραγνworιστῇ ἓνα τέτοιο ἔργο πὸν τὸ χαίρετίζουμε μὲ χαρὰ καὶ συγκίνησι.

I. K. Π.

ΙΩ. Ν. ΕΗΡΩΤΤΗΡΗ: *Ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιά μας ὡς τὰ δώδεκα χρόνια τους*. Θεσ)νίκη 1962, σελ. 53.

Ὁ κ. Εηρωτῆρης τέως Δ)ντῆς τοῦ Πειραματικῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης ἐπιτυγχάνει νὰ γράφῃ σύντομα καὶ ἀλλὰ ἐκείνο πὸν θέλει καὶ πρέπει νὰ πῇ. Αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ καὶ τοῦ νέου του βιβλίου πὸν εἶναι ἓνας σύντομος καὶ πολὺ προγεωμενὸς ὁδηγὸς γιὰ τοὺς μεγάλους, γονεῖς καὶ ἐκπαιδευτικούς. Διαβάζοντάς το βλέπετε τὴν ἀμεσότητα τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν καθημερινὴ πραγματικότητα τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ δρόμου, τοῦ σχολείου. Ἐπισημαίνονται πεισιτὰ καὶ συνθηδότερα λάθη τῶν μεγάλων καὶ δίνεται θετικὴ βοήθεια σ' αὐτοὺς γιὰ μιά σωστὴ παιδαγωγικὴ συμπεριφορὰ πρὸς τὰ παιδιά πὸν ἐδῶ ἐξετάζονται χρόνον μὲ χρόνον ἀπὸ τὸν πρῶτο ὡς τὸν δωδέκατο. Σηχνὰ πελαγωμένοι μέσα στὴν πολυπραγμοσύνη καὶ τὴ σφία μας ξεχνοῦμε τὰ πὸ ἀπλὰ διδάγματα τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας πὸν ὁ κ. Ε. μᾶς τὰ προσφέρει ὕστερα ἀπὸ τέλεια προσωπικὴ ἀφομοίωσι καὶ πλούσια ἐμπειρία παιδαγωγικῆς πράξεως.

I. K. Π.

H. FAUST: *Wo her wir kommen? Wohin wir gehen*. Düsseldorf 1961, σ. 267.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Dr. Faust: «Πόθεν ἐρχόμεθα καὶ πρὸς πὸν πηγαίνουμεν», ἀναπτύσσει προβλήματα, τὰ ὅποια, ὅπως ὁ ἴδιος σημειώνει, «προβάλλουν εἰς ἡμᾶς ὁ κόσμος καὶ ἡ ζωὴ». Τὰ προβλήματα αὐτὰ καὶ τὰ ἐρωτήματα ἐμφανίζονται τὰ τελευταῖα χρόνια πλέον φλέγοντα

και επίκαιρα, λόγω του ότι το ενδιαφέρον περισσότερο ανθρώπων, όλων, θα ελέγαμεν, έχει στραφεί προς μίαν γενικότεραν θεώρηση του παντός. Οι τεχνητοί δορυφόροι και τα επηυρωμένα ταξίδια εις το διάστημα συνετέλεσαν εις αυτό τα μέγιστα. "Ομως και η έσωτερική έφεσις του ανθρώπου να ασχοληθῆ με τοιαῦτα ερωτήματα, η μάλλον να καταγίνεται, εις μεγάλον η μικρόν βαθμόν, είναι ο έτερος λόγος δια τόν όποιον παρουσιάζονται λίαν ένδιαφέροντα.

Σημειώνομεν τούς τίτλους τών 11 κεφαλαίων του έργου: Τί είναι κόσμος; Πόσον μεγάλο είναι ο κόσμος; Ποία ή ηλικία του; Πώς έδημιουργήθη ο κόσμος; Πώς έδημιουργήθη ή γη; Έρχεται δε περίοδος παγετώνων; Τί είναι ή ζωή; Έπάρχει ζωή εις τό σύμπαν; Είναι δυνατή ή έπικοινωνία με έξωγήινα όντα; Τί θα φέρη τό μέλλον;

"Οπως αντίλαμβάνεται ο άναγνώστης, ο σ. του έργου τούτου άπλως θίγει η πολύ συνοπτικώς εκθέτει, τās επικρατούσας αντίληψεις επί τόσον βασικών ζητημάτων. Και είναι φυσικόν να μη δύναται να παρουσιασθῆ πλήρης εικών τών διαφόρων άπόψεων, ούτε να συμφωνήση κανείς εις όλα όσα εις αυτό παρουσιάζει. "Ομως τό διβλίον είναι ένδιαφέρον. Διαβάζεται με άνεση και με τήν άπλότητα πού τό διακρίνει, ο δε άναγνώστης έχει να κερδήση πολλά και να σκεφθῆ και στοχασθῆ επ' αυτών άρκετά.

Κ. Πεντελιζός

«Θρησκευτική και ήθική εγκυκλοπαίδεια. Τόμ. Α'. Έκδ. Α. Μαρτίου, Αθήνα 1962.

"Ενα μικρό έπιτελείο από νέους κυρίως Θεολόγους, μικρό σχετικά με τόν όγκο του έργου, έφερε στη δημοσιότητα ένα όγκώδη τόμο από 650 περίπου μεγάλες σελίδες, τόν πρώτο από τούς δώδεκα πού πρόκειται να κυκλοφορήσουν. Είναι ένα έργο με πάρα πολλά έκδοτικά προσόντα. Τόσα, ώστε άνεπιφύλακτα τόν χαίρεται ο καθ' ένας τόν τόμο αυτό. Καί, μιά και άρχισαμε άπ' τήν εμφάνισι, δέν είναι δυνατόν παρα να έξαρθῆ με θέρη η συμβολή του διαλεχτού άγιόγραφου κ. Ράλλη Κοψίδη.

Τό ούσιώδες πάντως για ένα τέτοιο έργο δέν είναι τόσο η εμφάνισι του, όσο, φυσικά, τό περιεχόμενο. Γι' αυτό θα έπρεπε να πῆ κανείς πάρα πολλά μπαινόντας και στίς λεπτομέρειες. Δέν είναι όμως δυνατό αυτό για τόν περιορισμένο χώρο τῆς σύντομης κριτικῆς. Έπάρχουν στόν τόμο αυτό πολύ αξιόλογα και σοβαρώτατα άρθρα, γραμμένα από πολύ υπεύθυνες και ίκανές γραφίδες. Δέν μπορεί όμως να μη σημειωθοῦν και βασικές άπορίες πού προκαλει ο εκ πρώτης όψεως τόσον έλκυστικός αυτός τόμος. "Ο τίτλος τῆς εγκυκλοπαίδειας αυτῆς φαίνεται να τῆς έξασφαλῆ εύρεία στέγη, όπως άλλωστε φαίνεται και στίς «όδηγίες...» (σελ. ιε') όπου παρουσιάζεται σάν πρόθεσι να περιλάβη κλήμματα άναφερόμενα εις τούς τέσσαρους κλάδους τῆς Θεολογίας (Έρηνηευτικόν, Ιστορικόν, Σύστη-

ματικόν, και Πρακτικόν) και εις τās ήθικοκοινωνικάς έπιστήμας». Δηλ. όλόκληρη τῆ Θεολογία και πολλά πράγματα από πολλές άλλες έπιστήμες (κοινωνιολογία, φιλοσοφία, φυσικῆς άκόμη έπιστήμες, κ.λ.π. κ.λ.π.). Στην πρώτη όμως φράσι του προλόγου χαρακτηρίζεται ως ή «Θεολογική Έγκυκλοπαίδεια», τήν όποία «ο δρθόδοξος κόσμος έστερείται». Αλλά η άπόστασις μεταξύ αυτών τών στοιχείων είναι μεγάλη (Θρησκευτική και ήθική εγκυκλοπαίδεια—Θεολογική εγκυκλοπαίδεια), ώστε να δημιουργηται εύλογη άπορία περι τό τί θέλει να περιλάβη. Η άπορία μεγαλώνει όταν προσεχτῆ όλόκληρος ο πρόλογος στόν όποιο παρουσιάζεται ή φιλοδοξία τό έργο αυτό να άποτελέση «μαρτυριαν τῆς Όρθοδοξίας και πρὸς τήν λοιπήν χριστιανωσίτην» και να άποδώσῃ «κατά μέγα μέρος, τήν δροσεράν και άπέριττον πραγματικότητα του δρθοδόξου διώματος» και άναφέρειται ότι πρόκειται περι έργου, τό όποιον δέν είναι άκαδημαϊκῶν χαρακτήρος, αλλά παρουσία ζωῆς. Καί δι' όλα αυτά έχομεν και τήν «πυκνήν παράθεσιν λαογραφικῶν ύλικῶν» (πράγμα πού γίνεται με ύπερβολή). Μήπως λοιπόν στή σκέψι τών έκδοτῶν δέν έχει ξεκαθαριστῆ τί ακριβῶς επιδύκουν;

Δέν φαίνεται να ύπάρχη πρόβλεψι για τήν έκτασι πού πρέπει να έχη τό κείμενο του κάθε λήματος. Κι' έτσι βλέπετε σε μιά «Θεολογική Έγκυκλοπαίδεια» τό λήμμα «Ακαταληψία» να καταλαμβάνη μόλις δύο στήλες, ένθ τό «Ακατάλληλον» (θέμα κ.λ.π.) περισσότερες από 11 στήλες (!) και τό...«Ακιδιογράφημα» (σχέδιον χαραχθέν δι' αΐμηρου όργάνου) 3 στήλες. Άλλο παράδειγμα, «Αθανάσιος ο Αθωνίτης» έχει κείμενο 5 περίπου στήλες, «Αθανάσιος ο Πάριος» κείμενο 11 στήλες. Γιατί αυτῆ η άνισότης; Μήπως όφείλεται σε διαφορετική αξιολόγησι άπ' τή σύνταξι; Φοδούμαι όμως—χωρίς να κρίνεται καθόλου η αξία τών παραπάνω κειμένων—ότι οι συντάκτες άφείθηκαν να γράψουν...όσο θέλουν.

Φαίνεται ότι ο πρώτος τόμος τῆς Έγκυκλοπαίδειας μιάς δίνει τό δικαίωμα να συμπεράνομε ότι δέν ύπάρχει επαρκές «κοσκίνισμα» τών λημμάτων και τῆς σοβαρότητος μερικῶν. Έτσι π.χ. βλέπετε καταχωρήσεις για άνθρώπους συγχρόνους, τῆς ελληνικῆς πραγματικότητος, πού παρ' ότι ίσως είναι κάλλιστοι δέν θα έδικαιούντο να πάρουν μιά θέσι (με τή φωτογραφία τους μάλιστα) στήν εγκυκλοπαίδεια, γιατί έτσι θα χρειαστῆ να περαστοῦν οι...μοσι Έλληνες. Σε μερικῆς δε περιπτώσεις θυμίζει κάπως τήν άφελότητα τῆς επαρχιακῆς δημοσιογραφίας, όταν δίνη σημαντικούς χώρους για να καταχωρηθῆ, με πολλή συμπαθητικότητα γραμμένη, η δράσις του...θεατρικῶν τμήματος ένός σωματείου η οι μαχητικῆς εκδηλώσεις άλλου.

Πάντως είναι μιά αξιέπαινη προσπάθεια χρησιμομη για τήν ελληνική διβλιογραφία, πού πρέπει με όλες μας τίς εσχῆς «να φθάση εις αΐσιον πέρας».

I.Κ.Π.